

VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2009

*Een onderzoek naar de integratie van
vluchtelingen in Nederland*

Colofon

De IntegratieBarometer is een uitgave van VluchtelingenWerk Nederland. Dit onderzoek heeft Regioplan Beleidsonderzoek in opdracht van VluchtelingenWerk uitgevoerd. De visie en conclusies zijn van de onderzoekers en niet noodzakelijkerwijs van VluchtelingenWerk.

ISBN nummer 978-90-6937-032-3

Tekst dr. Jeanine Klaver & drs. Inge van der Welle (Regioplan)

Fotografie Goedele Monnens

Ontwerp Tangerine, Rotterdam

*Opmaak en druk Schotanus en Jens, Nieuwegein
december 2009, oplage 1.000*

Mixed Sources
Product group from well-managed
forests, controlled sources and
recycled wood or fiber
www.fsc.org
© 1996 Forest Stewardship Council

VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2009

*Een onderzoek naar de integratie van
vluchtelingen in Nederland*

dr. Jeanine Klaver
drs. Inge van der Welle

Inhoud

Voorwoord	5
1 Inleiding	7
1.1 Het integratieproces: begripsafbakening	7
1.2 Woonomgeving, mobiliteit en integratie	7
1.3 Analyse kader en onderzoeksvraag	8
1.4 Vluchtelingen in Nederland	9
1.5 Methodologische verantwoording	9
1.6 Leeswijzer	13
2 Sociaal-demografisch profiel	15
2.1 Herkomst	15
2.2 Vestigingsduur	15
2.3 Geslacht en leeftijd	16
2.4 Huishoudsamenstelling	18
2.5 Conclusie	19
3 Geografische spreiding en mobiliteit	21
3.1 Geografische spreiding	21
3.2 Aantal verhuisbewegingen	23
3.3 Binnenlandse verhuizingen	24
3.4 Veranderingen in geografische spreiding van cohort 1999	27
3.5 Terugkeer en doormigratie in de periode 1998-2008	28
3.6 Conclusie	31
4 Maatschappelijke positie	33
4.1 Verblijfsstatus en naturalisatie	33
4.2 Arbeidsmarktpositie en uitkeringsafhankelijkheid	36
4.3 Onderwijs in Nederland	42
4.4 Woningmarkt	43
4.5 Individuele kenmerken en maatschappelijke positie	44
4.6 Conclusie	45
5 Kennis, interactie en identificatie	47
5.1 Kennis en vaardigheden	47
5.2 Interactie	50
5.3 Identificatie	54
5.4 Conclusie	57
6 Conclusies	59
Nawoord	63
Geraadpleegde bronnen	64

Prof. dr. Han Entzinger

Voorwoord

Geen onderwerp heeft de laatste jaren zoveel aandacht gekregen als de integratie van migranten. Vragen over de aard van integratie, wie moet integreren, wie er verantwoordelijk voor is en wie het moet betalen krijgen tegenwoordig een bijzondere politieke lading met soms een bozige ondertoon.

Meestal gaat het over de maatschappelijke positie van de grotere migrantengroepen. Vluchtelingen worden – als ze al worden meegenomen in onderzoek – meestal weggezet onder de groep 'overig niet-westers'. VluchtelingenWerk Nederland werkte al aan de integratie van vluchtelingen nog ver vóórdat het een politiek onderwerp werd. Dat doen ze vooral met hun duizenden vrijwilligers die in het dagelijks leven met vluchtelingen optrekken en hen helpen de weg te vinden in hun directe leefomgeving.

Maar daarnaast besteedt VluchtelingenWerk in toenemende mate aandacht aan onderzoek naar de integratie van vluchtelingen. Volgens de visie van VluchtelingenWerk is integratie vooral een tweezijdig proces. Daarbij hebben de maatschappij, burgers en organisaties een verantwoordelijkheid, evenals de nieuwkomers. Dat dit proces zich niet zonder wrijvingen voltrekt, zien we om ons heen.

In het hier gepresenteerde onderzoek staat de integratie van vluchtelingen centraal. Uniek daarbij is dat het Centraal Bureau voor de Statistiek erin is geslaagd om vluchtelingen in zijn bestanden nauwkeurig te definiëren en vervolgens voor deze groep diverse maatschappelijke kenmerken heeft kunnen vaststellen. Zo kunnen we beter bepalen op welke aspecten van integratie vluchtelingen extra ondersteuning verdienen of waar juist sprake is van een voorsprong op andere migranten.

Maar integratie is meer dan het koppelen van onderdelen van een database. Regioplan heeft daarom een vragenlijst uitgezet en vluchtelingen geïnterviewd om een duidelijk profiel te schetsen van de integratie van vluchtelingen anno 2009.

Mij valt vooral op dat het integratieproces van vluchtelingen anders verloopt dan dat van de 'gemiddelde' migrant, zo die laatste al bestaat. De start is meestal moeizamer; een vluchteling komt niet vrijwillig naar Nederland, zit vol negatieve ervaringen en moet vaak ook nog lang wachten op zekerheid over zijn of haar verblijfsstatus. Maar allengs vergaat het ook vluchtelingen beter, soms zelfs beter dan de 'gemiddelde' migrant. Vluchtelingen zijn sterker op Nederland georiënteerd, hebben meer contacten met Nederlanders en spreken de taal vaak beter. Het vinden van passende arbeid kost hun meer moeite dan migranten, maar dat is niet verwonderlijk, omdat de aantrekkingskracht van onze arbeidsmarkt bij hun komst geen enkele rol heeft gespeeld. Uiteindelijk blijken ook de meeste vluchtelingen goed te wortelen in Nederland en dat is niet in de laatste plaats dankzij de actieve inzet van de vele vrijwilligers van VluchtelingenWerk die hen in dit proces begeleiden. Zo'n blijk van gastvrijheid is een kostbaar goed, zeker in deze dagen waarin xenofobie soms eerder de norm lijkt. Dit kostbare goed verdient het ruimschoots behouden te blijven.

Prof. dr. Han Entzinger

Hoogleraar integratie- en migratiestudies Erasmus Universiteit

Voorzitter Commissie Opvang en Integratie VluchtelingenWerk

Dany Al Khayat, land van herkomst: Irak

1 Inleiding

VluchtelingenWerk Nederland beoogt met behulp van de IntegratieBarometer inzicht te verschaffen in diverse aspecten van integratie van vluchtelingen. Het hoofdthema van de eerste barometer in 2005 was de sociaal-economische positie van vluchtelingen. In de tweede meting in 2006 is uitgebreid verslag gedaan van de sociale integratie en financiële positie van vluchtelingen in Nederland. In de huidige, derde IntegratieBarometer staan een aantal demografische aspecten, arbeidsparticipatie en de woonomgeving en verhuisbewegingen van vluchtelingen centraal. Het is deze keer namelijk mogelijk gebleken om een aantal belangrijke databestanden van het CBS te koppelen én de doelgroep 'vluchtelingen' daarin zuiver te identificeren. Dat levert een aantal unieke resultaten op over demografie, arbeidsmarktpositie en geografische spreiding en mobiliteit. Overigens zijn niet alle belangrijke aspecten van integratie uit de statische bestanden te halen, omdat ze simpelweg niet worden bijgehouden. In aanvulling op de CBS-data is daarom ook een survey gehouden onder de doelgroep. In dit inleidende hoofdstuk volgt eerst een korte afbakening van het begrip 'integratie'. Daarna wordt de centrale vraagstelling en het analysekader van deze barometer uitgewerkt. In het laatste deel van dit hoofdstuk worden de onderzoeks aanpak en onderzoeksmethoden beschreven.

1.1 Het integratieproces: begripsafbakening

Integratie is een begrip dat voor velerlei uitleg vatbaar is. De theoretische afbakening van Hartmut Esser (Esser, 2003) vindt tegenwoordig veel navolging (vgl. Entzinger en Dourleijn, 2008; Svensson e.a. 2008). Esser maakt een onderscheid tussen systeemintegratie, waarbij grotere systemen en processen meer en meer op elkaar betrokken raken; en sociale integratie, waarbij groepen mensen en individuen meer en meer participeren in de samenleving. Integratie heeft in deze optiek enerzijds een individueel karakter, waarbij nieuwkomers een positie proberen te verwerven in de samenleving; anderzijds heeft het ook een collectief karakter, waarbij instituties en burgers zich openstellen voor de nieuwkomers. Er is kortom sprake van een wisselwerking tussen de nieuwkomers en de maatschappij als geheel en met de individuele burgers die daarin participeren.

Integratie is een complex proces dat meerdere aspecten omvat. Esser (2003:50-52) onderscheidt hierbij vier aspecten van sociale integratie:

- Positionering: het innemen van een bepaalde maatschappelijke positie op belangrijke terreinen zoals onderwijs, arbeidsmarkt, woningmarkt en rechtssysteem. Het gaat zowel om positieverwerving door de nieuwkomers, als positietoewijzing door de ontvangende samenleving.
- Acculturatie: het verwerven van kennis en vaardigheden om betekenisvol te kunnen deelnemen aan de samenleving (bijvoorbeeld culturele vaardigheden, taalvaardigheid).
- Interactie: het opbouwen en aangaan van sociale contacten, vriendschappen en huwelijken, die etnische groeps grenzen overschrijden.
- Identificatie: de emotionele verbondenheid van de nieuwkomer met de ontvangende samenleving. Het betreft begrippen zoals loyaliteit, vertrouwen en het gevoel erbij te horen.

Deze verschillende aspecten van integratie staan niet los van elkaar, maar beïnvloeden elkaar en zijn wederzijds afhankelijk. Een goede maatschappelijke positie is bijvoorbeeld afhankelijk van kennis en vaardigheden. Tegelijkertijd stimuleert arbeids- en onderwijs participatie weer de kennis en vaardigheden. En identificatie zal in de regel pas optreden als er een voldoende mate van interactie heeft plaatsgevonden.

In dit onderzoek ligt de focus vooral op het individuele karakter van de sociale integratie. Dat wil zeggen dat vooral is gekeken naar diverse individuele kenmerken van – in dit geval – vluchtelingen. Daarmee kan de suggestie worden gewekt dat vluchtelingen de maat wordt genomen op hun moeizame weg naar integratie, terwijl de samenleving achterover leunend ongeduldig afwacht. Daarom zal vervolgonderzoek moeten ingaan op de mate waarin de samenleving en diens organisaties en burgers zich openstellen voor nieuwkomers.

1.2 Woonomgeving, mobiliteit en integratie

Integratie heeft tijd nodig. Hoe langer nieuwkomers in een bepaalde plaats wonen des te groter is de kans op betrokkenheid, participatie en interactie. Vaak verhuizen en maar korte tijd ergens verblijven, maken het moeilijker om je verbonden te voelen met een bepaalde woonomgeving, wijk of stad. Tegenwoordig staat het wonen in (etnische) concentratiegebieden en de invloed daarvan op het integratieproces volop in de belangstelling¹. Hierover bestaan verschillende opvattingen. Het wonen in een

¹ Zie bijvoorbeeld de recente discussie in *Migrantenstudies over de Putnam-hypothese dat het wonen in een etnisch diverse wijk schadelijk is voor het vertrouwen in de burens en de buurt* (*Migrantenstudies*, 2008, nr.4 en *Migrantenstudies*, 2009 nr.2).

etnisch concentratiegebied zou in de beginperiode integratiebevorderend werken door de noodzakelijke steun van de eigen etnische groep bij het wegwijs worden in een nieuwe samenleving. Daarnaast biedt de etnische economie kansen om snel te kunnen integreren in de arbeidsmarkt (Kloosterman en Rath, 2001/2003). Critici wijzen echter op de mogelijkheid van het ontstaan van een parallelle gemeenschap ('ghetto's'), gescheiden van de autochtone bevolking (Putnam, 2007; Galster, 2007; Van der Laan Bouma-Doff, 2005; Lancee en Dronkers, 2008). Het eigen etnische netwerk verkleint de kansen op de reguliere arbeidsmarkt. Het etnische netwerk werkt dan niet meer overbruggend naar de reguliere arbeidsmarkt, maar isolerend.

Over woonvoorkeuren en verhuisbewegingen van vluchtelingen en op welke manier deze van invloed zijn op het integratieproces is relatief weinig bekend. Uitgangspunt is dat asielzoekers een woning krijgen toegewezen nadat zij een status hebben ontvangen. Dat is de zogenaamde taakstelling voor gemeenten die de spreiding van vluchtelingen in de Nederlandse gemeenten moet stimuleren. Uit eerder onderzoek (Van den Maagdenberg, 2004) onder nieuwe etnische groepen in Nederland weten we dat de concentratie van nieuwe groepen (voornamelijk vluchtelingen) in het westen van Nederland – waarschijnlijk als gevolg van het spreidingsbeleid – minder sterk is dan bij de klassieke migrantengroepen. Uit een grootschalig kwantitatief onderzoek blijkt tevens dat vluchtelingen vaker wonen in (kleine) gemeenten met hoge werkloosheidscijfers, maar ook vaker verhuizen van 'autochtone' buurten naar gesegregeerde buurten (Zorlu en Mulder, 2008). Eind jaren negentig/ begin 2000 is een drietal vervolgmetingen uitgevoerd met betrekking tot huisvesting, verhuizingen en verhuismotieven van statushouders (Cebeon, 2001). Daarin werd onder andere vastgesteld dat vluchtelingen vaker verhuizen ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde. Uit het onderzoek van Cebeon kwam tevens naar voren dat het belangrijkste motief voor verhuizing van sociale aard was, namelijk de wens om dichterbij familie en bekenden te wonen.

Met betrekking tot de woonsituatie en -voorkeuren en verhuisbewegingen kunnen een aantal aspecten worden benoemd die van belang zijn voor vluchtelingen:

- Vluchtelingen komen vanwege het spreidingsbeleid vaker dan andere migranten terecht in omgevingen waar relatief weinig werk of studiemogelijkheden zijn. Dit zou een negatieve invloed kunnen hebben op de (structurele) maatschappelijke participatie van vluchtelingen (Mattheijer, 2000).
- Vluchtelingen zijn voorafgaande aan de statusverlening vaak geruime tijd in de centrale opvang gehuisvest geweest. Dit heeft hun deelname aan de Nederlandse samenleving in belangrijke mate beïnvloed, zowel vanwege de beperkte mogelijkheden tot participatie als vanwege de onzekerheid over een permanent verblijf.
- Vluchtelingen wonen relatief weinig in concentratiewijken. Daarom is deze groep in het dagelijkse leven meer aangewezen op contact met autochtone en/of andere allochtone groepen dan reguliere migranten.

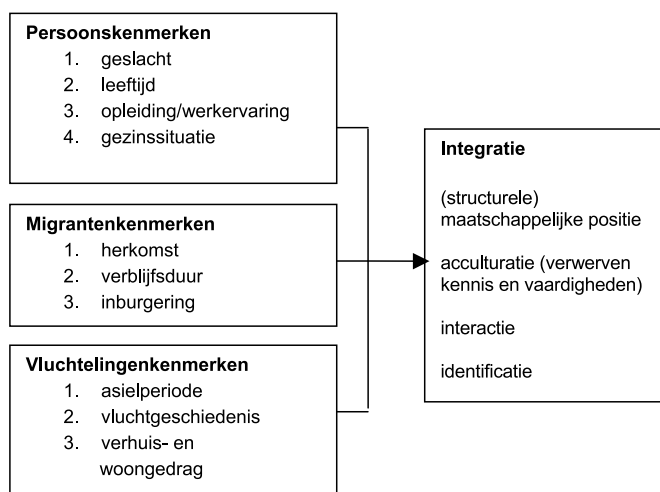
- Voor veel vluchtelingen geldt dat Nederland niet automatisch hun eindbestemming is; sommige vluchtelingen willen uiteindelijk doormigreren of terugkeren. Ook dit kan het integratieproces in Nederland beïnvloeden.
- Vluchten en gedwongen verhuizingen maken het moeilijk je te binden aan één specifieke plek. In dit kader wordt gesproken van een ontwortelde identiteit (rootless identity) en een onduidelijke binding of zelfs helemaal geen binding met een specifieke plaats (Sporton en Valentine, 2006; Valentine, 2009).

1.3 Analyse kader en onderzoeksvraag

In figuur 1.1 is een schematische voorstelling gemaakt van ten eerste persoonskenmerken (die voor alle mensen gelden); ten tweede migrantenkenmerken (die voor alle migranten, waaronder vluchtelingen, gelden) en ten derde vluchtelingenkenmerken (die speciaal voor vluchtelingen gelden). Deze drie blokken van kenmerken (variabelen) worden onderzocht op hun invloed op het integratieproces, zoals door Esser afgebakend. Voor deze variabelen kijken we in hoeverre we verschillende uitkomsten aantreffen. Het gaat dan om de invloed van de individuele, migranten- en vluchtelingenkenmerken op de diverse aspecten van integratie. Bijvoorbeeld: is leeftijd van invloed op sociale contacten? Of heeft de verblijfsduur invloed op de structurele maatschappelijke positie van vluchtelingen?

Overigens past hier wel enige bescheidenheid omdat de datasets van het CBS veel informatie op zichzelf leveren, maar niet onderling te relateren zijn. De survey, die we onder ruim 400 vluchtelingen hebben uitgezet, biedt die mogelijkheid overigens wel.

Figuur 1.1 Relevante individuele factoren voor het integratieproces van vluchtelingen

De vier aspecten van het integratieproces van Esser vormen analytische handvatten om de verschillende dimensies van integratie te kunnen onderzoeken. In navolging van Entzinger en Dourleijn (2008) benadrukken we dat deze processen niet moeten worden opgevat als opeenvolgende stadia die moeten worden doorlopen alvorens sprake is van integratie.

Integratie is overigens vooral een 'politiek' begrip en de invulling daarvan is uiteindelijk afhankelijk van normatieve opvattingen onder

burgers, politici en beleidsvoerders (Michalowsky e.a., 2006). Gedurende de tijd kan de opvatting over wat wordt gezien als succesvolle integratie bovendien erg veranderen. In de jaren '90 was in Nederland bijvoorbeeld vooral aandacht voor de sociaal-economische aspecten van integratie. De afgelopen jaren is de focus weer verschoven naar culturele en emotionele aspecten van integratie. Identificatie speelt nu een belangrijke rol in de discussies (WRR, 2007; Driouchi, 2007).²

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe is de positie van vluchtelingen ten aanzien van diverse aspecten van integratie en welke individuele kenmerken en migranten- en vluchtelingenkenmerken zijn van invloed op deze positie?

De IntegratieBarometer beoogt hiermee te laten zien hoe de verschillende aspecten van integratie met elkaar samenhangen voor vluchtelingen in Nederland en welke kenmerken hierop van invloed zijn. VluchtelingenWerk Nederland en andere organisaties, de overheid en individuele burgers kunnen hopelijk met deze uitkomsten onderscheiden waar vernieuwde aandacht en/of actie nodig en gewenst is.

1.4 Vluchtelingen in Nederland

In de periode van 1 januari 1998 tot 1 januari 2008 zijn 239.060 asielaanvragen ingediend in Nederland. Het gaat hierbij zowel om eerste aanvragen van asielzoekers die recent hun land zijn ontvlucht, als tweede of volgende aanvragen van asielzoekers die al langere tijd in Nederland zijn. Na 2000 is het aantal ingediende asielaanvragen sterk afgenomen (tabel 1.1). Echter, in de jaren 2005-2006 stijgt het aantal aanvragen weer. Deze stijging komt vooral door een groot aantal tweede of volgende aanvragen. Ook in 2007 is het aantal aanvragen, hoewel lager dan in 2006, nog altijd ruim boven de tienduizend. In 2007 ging het voornamelijk om eerste aanvragen. Meer dan driekwart (76%) van de ingediende asielaanvragen in dat jaar betroffen eerste aanvragen. Een groot deel was afkomstig van asielzoekers uit Irak en Somalië. Voor beide landen gold tot voor kort een zogenaamde categoriale bescherming, omdat de situatie in (een deel van) het herkomstland te onveilig is om naar terug kunnen te keren. De recente cijfers van 2008 en 2009 zijn niet in de tabel opgenomen, omdat het niet de periode betreft waarin de onderzoekspopulatie een asielaanvraag heeft ingediend. Echter in 2008 is het aantal ingediende asielaanvragen opgelopen naar 15.280. Ook in dit jaar betreft het vooral (88%) eerste aanvragen.

In de periode 1998-2007 zijn in totaal 123.460 asielaanvragen ingewilligd. In de periode 2000 - 2004 werden jaarlijks ongeveer tienduizend asielverzoeken ingewilligd. In 2005 is het aantal ingewilligde asielverzoeken sterk toegenomen. Sinds april 2005 is het mogelijk om asielaanvragen in te willigen binnen de 48-uurs-procedure. Hierdoor is het mogelijk meer asielaanvragen te behandelen. Ook was er sprake van een achterstand in het beoordelen van asielaanvragen die in de periode 2005-2008 grotendeels werd ingelopen (IND 2006, 2007, 2008).

Naar aanleiding van de Regeling afwikkeling nalatenschap oude Vreemdelingenwet ('pardonregeling') zijn in de afgelopen jaren veel beslissingen genomen. In totaal zijn in 2007 en 2008 aan 27.300 vreemdelingen een verblijfsvergunning verleend in het kader van deze regeling (IND 2009). De personen die in de periode 1998-2008 een verblijfsstatus hebben gekregen, verblijven op 1 januari 2008 niet noodzakelijkerwijs nog altijd in Nederland. Een deel zal inmiddels zijn teruggekeerd naar het land van herkomst of zijn doorgemigreerd naar een ander land. Daarnaast is een deel van de ingewilligde asielaanvragen in de periode 1998-2008 aangevraagd voor 1998 en behoort dus niet tot de onderzoekspopulatie zoals deze voor dit onderzoek is afgebakend. Vandaar dat de onderzoekspopulatie een kleinere groep betreft dan de hierboven vermelde 123.460.

Tabel 1.1 Aantal ingediende en toegekende asielaanvragen Tussen 1998-2008

Jaar	Ingediende asielaanvragen	Toegekende verblijfsvergunningen*
1998	45220	15100
1999	39300	13490
2000	43560	9730
2001	32580	10580
2002	18670	8820
2003	13400	9760
2004	9780	10170
2005	12350	17880
2006	14470	14440
2007	9730	12340
totaal	239060	123460

*Toegekende verblijfsvergunningen in een bepaald jaar kunnen betrekking hebben op een asielaanvraag uit hetzelfde of een voorgaand jaar. Bron: cijfers en rapportages IND, CBS Statline 2009, afgerond op tientallen.

1.5 Methodologische verantwoording

In onderzoek naar de positie van vluchtelingen in Nederland worden verschillende definities gebruikt om de doelgroep af te bakenen. Vaak wordt het land van herkomst gebruikt als uitgangspunt. Dit criterium is echter te grof omdat het land van herkomst weinig zegt over het migratiemotief. Uit sommige landen van herkomst komen zowel asielmigranten als migranten met een ander migratiemotief zoals arbeid of gezinshereniging of gezinsvorming. In andere onderzoeken wordt daarom juist het migratiemotief als uitgangspunt genomen. Ook dit zorgt niet voor een nauwkeurige afbakening van de groep vluchtelingen. De groep asielmigranten bestaat immers zowel uit asielzoekers die nog in procedure zitten als uit vluchtelingen die inmiddels een verblijfstatus hebben.

Voor het kwantitatieve deel van dit onderzoek was het mogelijk een strikte definitie van vluchtelingen te hanteren voor de groep die in de periode 1998 tot 2008 asiel hebben aangevraagd in Nederland. Van deze groep zijn alle personen opgenomen die op 1 januari 2008

² Denk aan de heftige reacties op de opmerking van prinses Maxima naar aanleiding van de presentatie van het WRR-rapport dat 'de Nederlander niet bestaat'.

Drungo Tsjawg, land van herkomst: Tibet

een verblijfstatus (asiel of regulier) hebben of genaturaliseerd zijn en staan ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. Personen die op dit moment nog in de asielprocedure verkeren, zijn geen onderdeel van de onderzoekspopulatie. Ook personen die inmiddels naar het buitenland zijn vertrokken en mensen met een ander migratiemotief dan asiel zijn uitgesloten. Het is voor het eerst dat over de groep vluchtelingen volgens deze duidelijk afgebakende definitie wordt gerapporteerd. Als in de volgende hoofdstukken de term vluchtelingen wordt gebruikt, wordt bedoeld op deze voor dit onderzoek afgebakende doelgroep, tenzij anders vermeld. De totale onderzoekspopulatie op 1 januari 2008 bedraagt 70.340 personen.

1.5.1 Analyses CBS-data

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft ten behoeve van de derde IntegratieBarometer data aangeleverd over de positie van vluchtelingen in Nederland. Hiervoor is het bestand van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) als uitgangspunt genomen. Aan de hand van dit bestand is bepaald welke personen in de periode 1 januari 1998 tot 1 januari 2008 een asielverzoek hebben ingediend. Aan dit bestand is informatie uit het GBA en het 'Basisbestand uitkering re-integratie werk' en de polisadministratie van het UWV Werkbedrijf (fusie van UWV en CWI) toegevoegd.

De eerste doelstelling van de barometer is een kwantitatief overzicht te geven van de positie van vluchtelingen op de diverse aspecten van integratie aan de hand van de meest recente data. Het peilmoment is

in dit geval 1 januari 2008. Op grond van de beschikbare data kan worden gerapporteerd over de sociaal- demografische kenmerken (1-1-2008), woonomgeving (1-1-2008), verhuisbewegingen (1-1-1998- 1-1-2008), verblijfsstatus (1-1-2008) en de arbeidsmarktpositie (1-1-2008). Alle data kan worden uitgesplitst naar geslacht, afkomst en tweejarige vestigingscohorten.

De CBS-data bieden niet voor alle aspecten van het integratieproces informatie. Uiteraard registreert het CBS alleen kwantificeerbare data en geen zaken als 'identificatie met Nederland'. Ten aanzien van opleiding worden maar weinig voor ons bruikbare data geregistreerd, zodat ervoor gekozen is dit aspect buiten beschouwing te laten in het CBS-onderzoek. Gezondheid is eveneens een bijzonder belangrijk aspect voor het welzijn van vluchtelingen. Helaas was het voornamelijk alleen mogelijk sterftcijfers te betrekken van het CBS. Er is daarom voor gekozen geen aandacht aan gezondheid te besteden in deze IntegratieBarometer. Wellicht dat zowel opleiding als gezondheid in volgende edities wel meer aan de orde kunnen komen³.

³ Pharos heeft in 2007 een verzamelstudie uitgebracht met relevante gezondheidscijfers van vluchtelingen (Engelhard 2007).

Vergelijkingsgroep

In het onderzoek zijn twee referentiegroepen opgenomen, namelijk autochtonen en een referentiegroep immigranten. De groep autochtonen wordt gevormd door personen van wie beide ouders in Nederland zijn geboren. De referentiegroep immigranten zijn niet-westerse allochtonen die geïmmigreerd zijn in de periode 1998-2008 met een ander motief dan asiel en op 1 januari 2008 nog in Nederland verblijven. Het grootste deel van deze groep is voor gezinsvorming of gezinshereniging naar Nederland gekomen⁴.

Het onderscheid tussen migranten en vluchtelingen is in de databestanden van het CBS soms enigszins kunstmatig als gevolg van de Nederlandse regelgeving. Als een vluchteling zijn gezin laat overkomen in het kader van gezinshereniging, dan worden deze gezinsleden, afhankelijk van het moment waarop de gezinshereniging wordt aangevraagd, ofwel geregistreerd als vluchteling of als gezinsmigrant. Alleen wanneer de gezinsherenigingsaanvraag binnen drie maanden na de statusverlening is gedaan en de gezinsleden dezelfde nationaliteit hebben, worden zij ook geregistreerd als vluchteling. Als vluchtelingen een reguliere status hebben (zoals degenen die onder de pardonregeling vielen), dan komen hun herenigde gezinsleden ook als migrant in de registraties. Als gevolg hiervan kunnen in de referentiegroep personen zitten die in het kader van gezinshereniging van een vluchteling naar Nederland zijn gekomen. De totale omvang van de vergelijkingsgroep op 1 januari 2008 bedraagt 301.620 personen.

Cohorten op grond van vestigingsdatum

Om inzicht te krijgen in integratie als proces en niet alleen als stand van zaken op één specifiek peilmoment, zijn cohorten onderscheiden op grond van vestigingsjaar. Het jaar van inschrijving in de Gemeentelijke Basisadministratie is daarbij als uitgangspunt genomen. De totale groep vluchtelingen is verdeeld in vijf cohorten op grond van vestigingsjaar: 1999 of eerder, 2000-2001, 2002-2003, 2004-2005, 2006-2007. De woontijd in Nederland varieert dus van enkele maanden tot ongeveer tien jaar. Een statushouder moet zich inschrijven in de GBA binnen vijf dagen na statusverlening, ook als deze nog in de centrale opvang verblijft. Daarnaast moeten ook asielzoekers die langer dan een halfjaar in een centrale opvang verblijven en nog geen verblijfsstatus hebben zich inschrijven in de GBA. Tot 1 juni 2000 werd overigens een termijn van een jaar verblijf in een centrale opvanglocatie gehanteerd om in aanmerking te komen voor inschrijving in de GBA (CBS 2000). De vestigingsdatum hoeft dus niet overeen te komen met het moment van statusverlening. Ook kunnen vluchtelingen zich eerder gevestigd hebben dan dat zij asiel hebben aangevraagd. Zij kunnen bijvoorbeeld voor studie naar Nederland zijn gekomen en na afloop van hun studie een asielaanvraag hebben ingediend. De groep die tussen 1998-2008 een asielaanvraag heeft ingediend en zich voor 1998 in Nederland heeft gevestigd én hier nog altijd verblijft, is overigens klein. Het gaat om een groep van ruim 2600 vluchtelingen. Naast het beschrijven van de tweejaarlijkse cohorten op grond van vestigingsdatum is de tijdsdimensie ook nog op een andere manier in het onderzoek aangebracht. Voor het cohort dat zich voor 1999 in Nederland heeft gevestigd, is de woonomgeving bekeken in de periode vanaf het

moment van vestiging (eerst bekende woonadres) en alle tussentijdse jaren tot 1 januari 2008. Op deze manier is inzichtelijk gemaakt hoe de verhuiscarrière verloopt en wat de tussenstappen zijn.

Afbakening doelpopulatie CBS-data

Vluchtelingen: personen die in de periode 1 januari 1998 tot en met 1 januari 2008 asiel hebben aangevraagd in Nederland, op 1 januari 2008 ingeschreven staan in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) en op 1 januari 2008 beschikken over een toegekende verblijfsstatus of genaturaliseerd zijn.

Vergelijkingsgroep immigranten: niet-westerse allochtonen geïmmigreerd in de periode 1 januari 1998 - 1 januari 2008 (exclusief vluchtelingen) en op 1 januari 2008 ingeschreven in de GBA.

Cohorten op grond van vestigingsjaar: het vestigingsjaar is het jaar waarin een persoon voor het eerst in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) geregistreerd staat.

1.5.2 Survey

Om te zien welke individuele kenmerken (zoals leeftijd, geslacht, verblijfsduur) van invloed zijn op de verschillende indicatoren van integratie, is een survey uitgezet onder een grote groep vluchtelingen. De vragenlijst kon zowel schriftelijk als op internet worden ingevuld. Een schriftelijke versie van de vragenlijst is verspreid onder de lokale afdelingen van VluchtelingenWerk. Daarnaast hebben de Stichting voor Vluchteling-Studenten (UAF) en Emplooi, het arbeidsbemiddelingsbureau voor vluchtelingen, een uitnodiging tot deelname aan het onderzoek verstuurd naar hun complete e-mailbestand. De e-mail bevatte een link naar de internetvragenlijst en een inlognaam en wachtwoord. Deze gecombineerde aanpak van internetvragenlijsten en schriftelijke vragenlijsten heeft een totale respons opgeleverd van 473 personen. Een ruime meerderheid (69%) vulde schriftelijk de vragenlijst in en ongeveer een derde (31%) vulde de vragenlijst op internet in.

Afbakening doelgroep

Om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de CBS-data is op grond van de gegeven antwoorden de onderzoeksgroep verder afgebakend. Allereerst zijn alleen de respondenten die in 1998 of later een

⁴ Tot 2006 is gezinsmigratie het voornaamste migratiemotief voor niet-Nederlanders (westers en niet-westers) om naar Nederland te komen (Nicoolaas, 2009). Voor 2002 - dit is halverwege de tien jaarperiode die in dit onderzoek gehanteerd is - blijkt dat de immigratie van niet-westerse allochtonen (exclusief asielmigranten) in 2002 voor 62 procent bestaat uit gezinsmigratie. Een tiende van de totale immigratieinstroom van niet-westerse allochtonen (exclusief asielmigranten) betrof arbeidsmigratie (CBS statline, geraadpleegd op 16-11-2009).

verblijfsstatus hebben gekregen en op dit moment nog een verblijfsstatus hebben, opgenomen in het analysebestand. Om gezinsvormers en gezinsherenigers uit te sluiten zijn vervolgens alleen de respondenten opgenomen die in een opvangcentrum hebben gewoond. Tot slot zijn degenen die zich voor 1995 al in Nederland hadden gevestigd en niet onder de pardonregeling vielen niet meegenomen in de analyses. Uiteindelijk zijn 373 personen opgenomen in het analysebestand.

Representativiteit

Ondanks de afbakening van de doelgroep verschillen de vluchtelingen die aan de survey hebben meegedaan op een aantal aspecten van de gehele populatie waarover de CBS-data rapporteert (tabel 1.2). In de survey respons is er een duidelijke tweedeling te herkennen naar vestigingsduur. Zowel degenen die korte tijd in Nederland zijn, als degenen die langer dan acht jaar in Nederland zijn, zijn sterk oververtegenwoordigd. Vluchtelingen die vier tot acht jaar in Nederland wonen zijn daarentegen ondervertegenwoordigd. Dit komt door de manier waarop de respondenten zijn geworven. Vooral de vluchtelingen die hier kort zijn, hebben geregeld contact met VluchtelingenWerk, Emplooi of UAF. De vluchtelingen die hier al langer dan acht jaar zijn, hebben in de meeste gevallen pas in 2007 of later een verblijfsstatus gekregen. Zij vallen onder de pardonregeling die op 15 juni 2007 in werking trad. Omdat zij recent hun status hebben gekregen en nu aan de slag gaan met een inburgeringscursus of op zoek zijn naar passende huisvesting zijn zij bij de diverse organisaties in beeld. In de CBS-data, waarin alleen vluchtelingen zijn opgenomen die op 1 januari 2008 een verblijfsstatus hadden, zit maar een kleine groep die onder deze regeling valt. Het grootste gedeelte heeft immers pas in 2008 of 2009 een verblijfsstatus in het kader van de pardonregeling gekregen. De oververtegenwoordiging

van recente vestigers komt ook naar voren uit de landen van herkomst. De afgelopen jaar kwamen vooral vluchtelingen uit Irak en Somalië naar Nederland. Deze twee groepen zijn dan ook sterk oververtegenwoordigd in de survey. Tot slot is er in de survey een ondervertegenwoordiging van vluchtelingen jonger dan twintig jaar.

Tabel 1.2 *Vergelijking populatie en survey respons (in %)*

	Populatie	Survey IB 2009
<i>Land van herkomst</i>		
Afghanistan	18	5
Irak	14	21
Voormalige Sovjet-Unie	11	10
Voormalig Joegoslavië	7	3
Somalië	5	12
Overig	45	49
<i>Geslacht</i>		
Man	61	61
Vrouw	39	39
<i>Leeftijd</i>		
Jonger dan 20	20	2
20-29 jaar	28	29
30-39 jaar	26	33
40-49	17	25
50 jaar en ouder	10	10
<i>Vestigingsduur</i>		
Maximaal 2 jaar	4	10
2-4 jaar	3	25
4-6 jaar	16	9
6-8 jaar	40	7
Langer dan 8 jaar	37	50

Bron: CBS 2009, Survey IB 2009.

Gezien de hierboven genoemde verschillen, wordt de survey in dit rapport dan ook niet gebruikt om een representatief beeld te schetsen van de gehele populatie vluchtelingen in Nederland.

Jeanne Nsengiyumva, land van herkomst: Burundi

foto Goedele Momms

De resultaten op de verschillende aspecten van integratie worden gepresenteerd naar verblijfsduur omdat de steekproef in dit opzicht het meest afwijkt van de populatie.

1.5.3 Kwalitatieve verdieping

In aanvulling op de CBS-data en de survey zijn zeventien persoonlijke interviews gevoerd. Het doel van deze interviews was om meer inzicht te krijgen in de woonvoorkeuren van vluchtelingen en de relatie tussen woonomgeving, verhuizingen en het integratieproces. Drie thema's stonden in de interviews centraal: (1) de manier waarop de keuze voor de woonomgeving tot stand is gekomen, (2) de waardering van de huidige woonomgeving en sociale contacten (3) de (woon)wensen voor de toekomst. Deze gesprekken zijn vooral bedoeld om een beeld te vormen van de emoties en ervaringen die het verhaal achter de cijfers vertellen. De respondenten voor deze gesprekken zijn geselecteerd uit de survey-respondenten. Bij de selectie van de respondenten is gestreefd naar een zo groot mogelijke spreiding naar woonplaats (stad/platteland), woonregio, geslacht, verblijfsduur en herkomstland.

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft het sociaal-demografische profiel van vluchtelingen in Nederland. Vervolgens worden de diverse thema's van deze IntegratieBarometer verder uitgediept. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de geografische spreiding en mobiliteit van vluchtelingen. Het gaat hierbij zowel om verhuizingen binnen Nederland als remigratie en doormigratie. Het tweede verdiepingsthema, de structurele maatschappelijke positie, komt in hoofdstuk 4 aan bod. Hierin wordt vooral ingegaan op de arbeidsmarktpositie en verblijfsstatus van vluchtelingen in Nederland. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 aan de hand van gegevens uit de survey een beeld geschetst van de andere dimensies van het integratieproces, te weten interactie, kennis en vaardigheden en identificatie. Zowel in hoofdstuk 4 als in hoofdstuk 5 wordt, naast een beschrijving van de stand van zaken, ook gekeken naar de samenhang tussen individuele kenmerken en de diverse aspecten van het integratieproces, alsook naar de samenhang tussen deze verschillende aspecten. Het rapport wordt afgesloten met conclusies en mogelijke aandachtsgebieden voor beleid.

Shokry Ahmad Faraj, land van herkomst: Irak

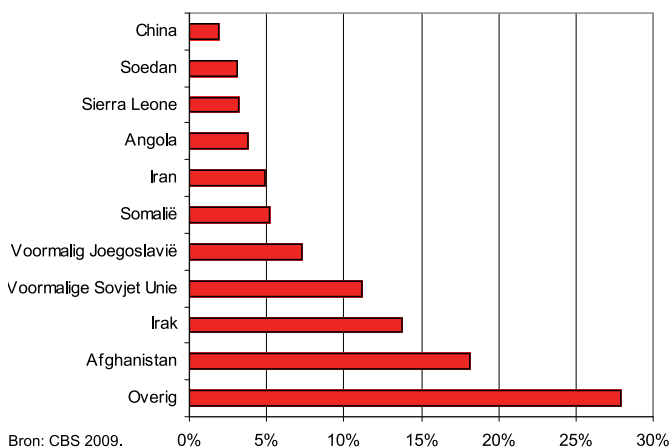
2 Sociaal-demografisch profiel

In dit hoofdstuk wordt een sociaal-demografisch profiel geschetst van de groep vluchtelingen die de afgelopen tien jaar asiel heeft aangevraagd in Nederland en op 1 januari 2008 een status heeft en staat ingeschreven in de GBA. Op basis van de variabelen herkomst, vestigingsduur, leeftijd, geslacht en huishoudsamenstelling wordt het profiel van deze groep vluchtelingen inzichtelijk gemaakt. Het hoofdstuk laat zien dat deze groep zeer divers van samenstelling is.

2.1 Herkomst

Vluchtelingen afkomstig uit Afghanistan, Irak en landen uit de voormalige Sovjet-Unie vormen de omvangrijkste groepen die in de afgelopen tien jaar asiel hebben aangevraagd en een verblijfsstatus hebben gekregen. Vluchtelingen uit Afghanistan zijn de grootste groep: bijna een vijfde (18%) is afkomstig uit Afghanistan. De instroom van asielmigranten uit de meeste van de landen die in figuur 2.1 worden genoemd, dateert overigens al van langere datum. Zo geldt bijvoorbeeld voor Afghanistan dat in de periode 1993-1997 ongeveer 11.500 Afghanen een status hebben gekregen (SOPEMI: Muus, 1998). Ook voor bijvoorbeeld Irak, Somalië, voormalig Joegoslavië en Iran geldt dat er vóór 1998 al veel vluchtelingen uit die landen hun toevlucht zochten in Nederland.

Figuur 2.1 Vluchtelingen naar herkomstland, 1-1-2008

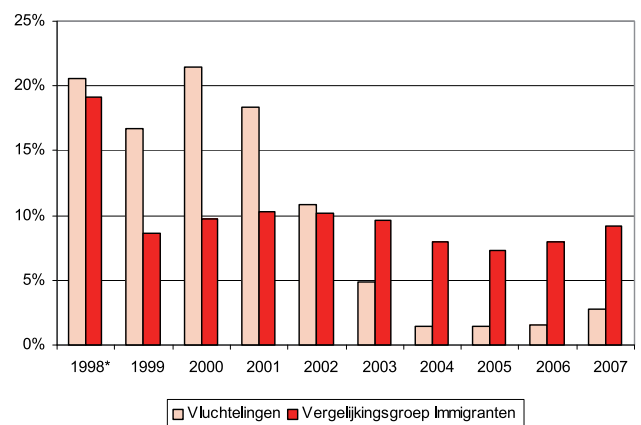
2.2 Vestigingsduur

De vestigingsduur wordt bepaald aan de hand van het moment van inschrijving in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Het grootste deel van de vluchtelingen die de laatste tien jaar een asiel-aanvraag heeft ingediend, heeft zich voor 2003 ingeschreven in de GBA. Vanaf 2002 is het aantal vestigingen sterk afgenomen. Dit correspondeert met het gegeven dat vanaf 2002 het aantal asielaanvragen, als gevolg van de invoering van de nieuwe Vreemdelingenwet 2000, maar ook wellicht door een relatieve afname van conflicten in

de landen van herkomst, substantieel is gedaald ten opzichte van voorgaande jaren. Slechts een kleine groep (12%) die de afgelopen tien jaar asiel heeft aangevraagd en een verblijfsvergunning heeft gekregen, heeft zich gevestigd in de periode 2003-2007. Een groot deel van de onderzoeksgroep bestaat dus uit vluchtelingen die zeven jaar of langer in Nederland woont.

Bij de vergelijkingsgroep niet-westerse immigranten heeft eveneens een ruime meerderheid zich voor 2003 in Nederland gevestigd. In die zin is de vergelijkingsgroep redelijk vergelijkbaar met de vluchtelingengroep. Wel is in de immigrantengroep de jaarlijkse vestiging meer gelijkmatig verdeeld tussen de jaren. Zo ontbreekt de duidelijk schoksgewijze daling van het aantal vestigers in 2002 en 2003 die voor de vluchtelingen wel kan worden gemarkeerd.

Figuur 2.2 Jaar van inschrijving in GBA

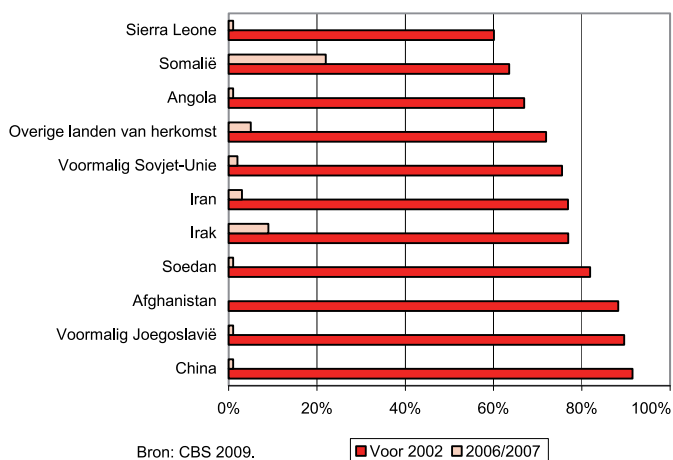

* De kleine groep die zich tussen 1995 en 1998 in het GBA heeft ingeschreven wordt gerekend tot vestigingsjaar 1998.
Bron: CBS 2009.

Voor alle groepen vluchtelingen geldt dat het merendeel zich voor 2002 in Nederland heeft gevestigd. De vluchtelingen afkomstig uit China zijn gemiddeld het langst in Nederland. Meer dan negentig procent heeft zich voor 1999 gevestigd. Voor de voormalig Joegoslaven, Afghanen en Chinezen geldt dat ongeveer negentig procent zich voor 2002 heeft gevestigd (figuur 2.3). De Irakese en de Somalische vluchtelingengroep kennen zowel een relatief grote groep recente vestigers (2006/2007), als een grote

groep die al langer in Nederland is. De laatste jaren worden de meeste asielaanvragen ingediend door personen uit Irak en Somalië. Voor deze twee landen gold tot voor kort een categoriaal beschermingsbeleid. Categoriale bescherming betekent dat asielzoekers uit een bepaald land als 'categorie' beschermd worden. Deze categoriale bescherming heeft waarschijnlijk bijgedragen aan de recente instroom van Somaliërs en Irakezen. In 2008 is de categoriale bescherming afgeschaft voor de Irakezen en in 2009 voor de Somaliërs. Dit betekent dat asielzoekers uit deze landen weer op individuele gronden hun asielaanvraag aannemelijk moeten maken. Uiteraard heeft niet alleen het Nederlandse beleid invloed op de instroom uit die landen, maar ook en vooral de conflictsituatie in het land van herkomst.

Figuur 2.3 Aandeel dat zich voor 2002 en aandeel dat zich in 2006/2007 heeft ingeschreven in het GBA naar herkomstland

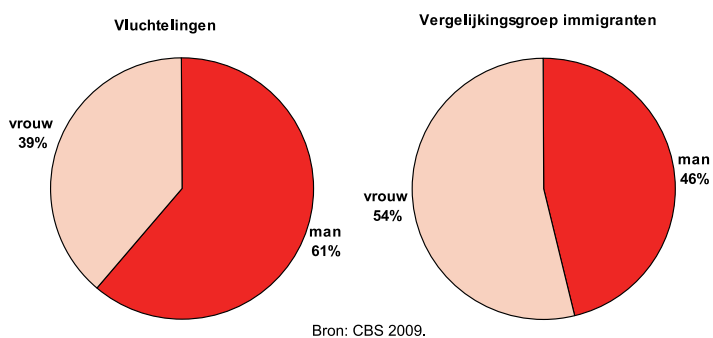

Bron: CBS 2009.

2.3 Geslacht en leeftijd

Vluchtelingen zijn vaker man (61%) dan vrouw (39%). In de vergelijkingsgroep immigranten zijn er bijna evenveel mannen als vrouwen (figuur 2.4).

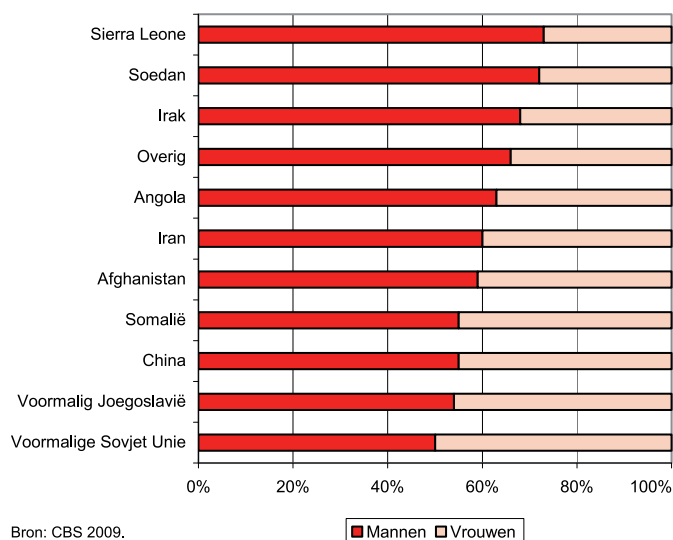
Figuur 2.4 Geslacht, 1-1-2008

Bron: CBS 2009.

Wel zijn er verschillen in de verhouding tussen mannen en vrouwen op grond van afkomst. De verhouding is het scheefst bij vluchtelingen afkomstig uit Irak, Soedan en Sierra Leone; ongeveer zeventig procent is man. Onder vluchtelingen afkomstig uit de voormalig Sovjet-Unie is de man-vrouw verhouding precies gelijk. Andere herkomstlanden met bovengemiddeld veel vrouwelijke vluchtelingen zijn voormalig Joegoslavië, China en Somalië.

Figuur 2.5 Geslacht naar herkomstland, 1-1-2008

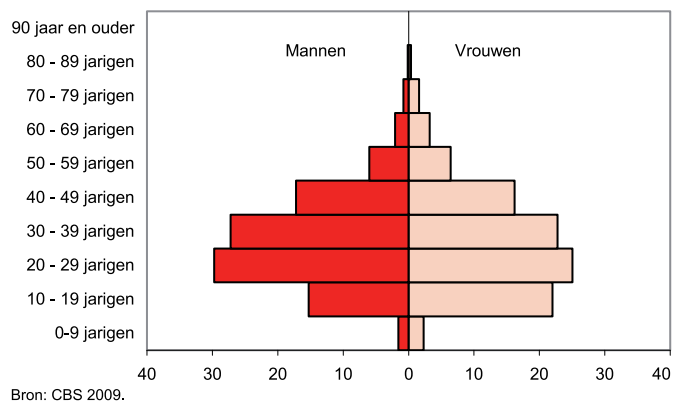

Bron: CBS 2009.

De bevolkingssamenstelling naar leeftijd van vluchtelingen komt deels overeen met die van de vergelijkingsgroep niet-westerse immigranten die met een ander motief dan asiel naar Nederland zijn gekomen. In beide groepen zijn de meeste personen tussen twintig en veertig jaar oud. Wel kent de groep vluchtelingen een groter aandeel veertig-plussers en een groter aandeel tieners dan de vergelijkingsgroep (zie figuur 2.6a/b).

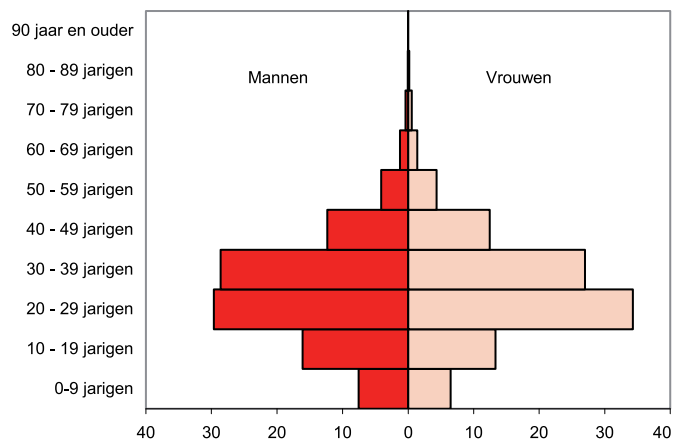
De autochtone bevolking daarentegen kent verhoudingsgewijs meer vijftig-plussers (namelijk 37%) en relatief weinig personen tussen de twintig en veertig jaar.

Figuur 2.6a Bevolkingsspiramide vluchtelingen, 1-1-2008 (in %)

Bron: CBS 2009.

Figuur 2.6b Bevolkingsspiramide vergelijkingsgroep immigranten, 1-1-2008 (in %)

Bron: CBS 2009.

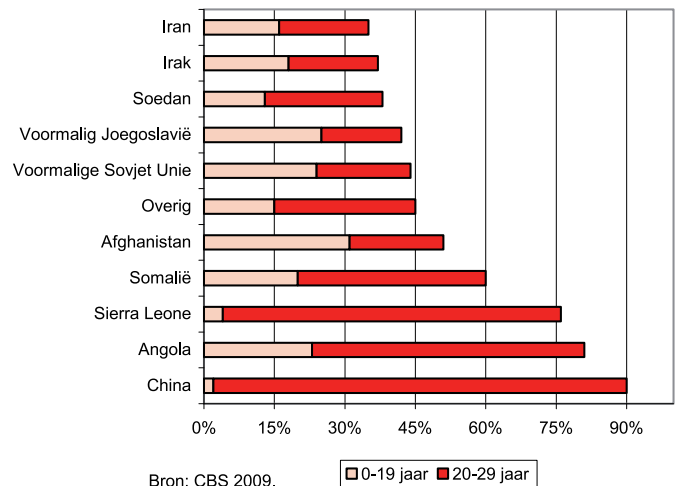

Spéciose Mujawayezi, land van herkomst: Rwanda

Er bestaan verschillen in de leeftijdsamenstelling als we kijken naar het land van herkomst. Vooral vluchtelingen uit China, Sierra Leone en Angola zijn jong (zie figuur 2.7). Een ruime meerderheid is jonger dan dertig jaar. Dit kan worden verklaard door de relatief grote instroom van alleenstaande minderjarige asielzoekers (ama's) uit deze landen in voorgaande jaren. Vooral in de periode tot 2003 was de instroom van ama's relatief groot: in de jaren 1999-2000 bestond 41 procent van de totale instroom aan ama's uit jongeren uit bovengenoemde drie landen (Olde Monnikhof en Van den Tillaart, 2003). Veel van deze jongeren die op het moment van instroom meestal tussen 15 en 17 jaar waren, zijn op 1 januari 2008 inmiddels begin twintig.

Uit figuur 2.3 blijkt eveneens dat de groep jonger dan twintig jaar het grootst is onder vluchtelingen uit de voormalige Sovjet-Unie, voormalig Joegoslavië en Afghanistan. Dit kan waarschijnlijk worden toegeschreven aan het feit dat uit deze landen relatief veel asielmigratie met het gehele gezin heeft plaatsgevonden. Onder de vluchtelingen afkomstig uit Iran, Irak, de voormalige Sovjet-Unie, voormalig Joegoslavië en Afghanistan is ook een relatief grote groep veertig jaar of ouder.

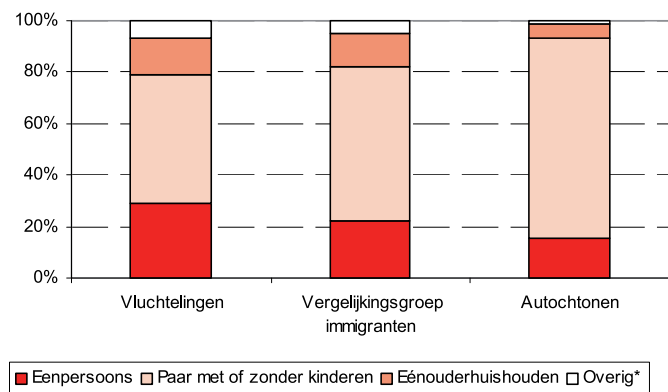
Figuur 2.7 Aandeel jonger dan 30 jaar naar herkomstland,

2.4 Huishoudsamenstelling

De helft van de vluchtelingen woont op 1 januari 2008 samen met een (huwelijks)partner. Bijna een derde van de vluchtelingen wordt gerekend tot de eenpersoonshuishoudens. Een kleine groep (14%) behoort tot een huishouden bestaande uit één ouder, met één of meer thuiswonende kinderen. Onder de vergelijkingsgroep niet-westerse migranten is het aandeel dat samenwoont met een (huwelijks)partner groter. Aangezien veel van deze migranten uit de vergelijkingsgroep in het kader van gezinsmigratie naar Nederland zijn gekomen, is het hogere aandeel paren onder deze groep niet verwonderlijk. Hoewel er tussen de vluchtelingengroep en de vergelijkingsgroep verschillen zijn in de mate waarin de diverse huishoudtypen voorkomen, zijn deze verschillen niet heel groot.

Figuur 2.8 Huishoudtype, 1-1-2008

* Overig: bijvoorbeeld meerpersoonshuishoudens zonder familierelatie en institutionele huishoudens (bv. verzorgingstehuis, kindertehuis of penitentiaire inrichting).
Bron: CBS 2009.

Vluchtelingen die zich recent zelfstandig (dat wil zeggen zonder partner) in Nederland hebben gevestigd, hebben nog weinig mogelijkheden gehad voor gezinsvorming of gezinshereniging. Uit figuur 2.9 blijkt dan ook dat het aantal éénpersoonshuishoudens afneemt en het aantal paren met of zonder kinderen toeneemt naarmate vluchtelingen langer in Nederland wonen.

Figuur 2.9 Huishoudtype naar cohort, 1-1-2008

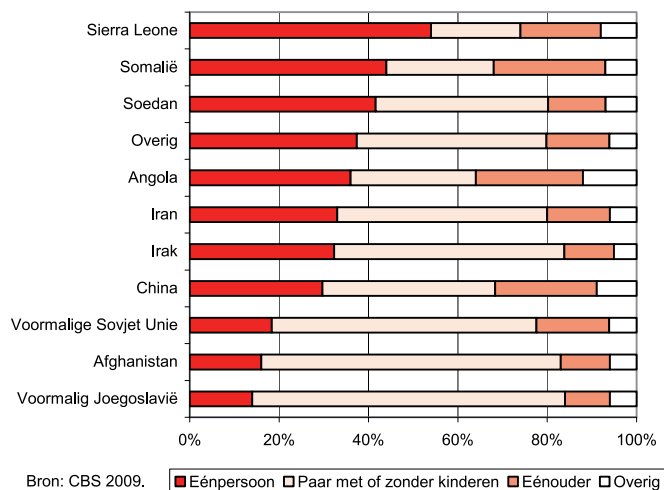

Bron: CBS 2009.

Er zijn ook verschillen in de huishoudsamenstelling op grond van afkomst. Vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië, Afghanistan en de voormalige Sovjet-Unie wonen relatief vaak in gezinsverband.

Eenpersoonshuishoudens komen relatief vaak voor bij vluchtelingen uit Sierra Leone, Somalië en Soedan. Voor een deel zal de leeftijdsamenstelling hierbij een rol spelen. Het relatief hoge aandeel eenpersoonshuishoudens bij vluchtelingen uit Sierra Leone kan waarschijnlijk worden verklaard uit de jonge leeftijdsopbouw van deze groep. Daarnaast zijn er verschillen in het moment van vestiging tussen de groepen, zoals we hierboven zagen. Dat vluchtelingen uit China, ondanks de jonge leeftijdsamenstelling, vaker samenwonend of getrouwd zijn, zou kunnen worden verklaard doordat zij over het algemeen al langer in Nederland wonen.

Figuur 2.10 Huishoudsamenstelling naar herkomstland, 1-1-2008

Bron: CBS 2009.

Onder vluchtelingen met een partner, is deze partner in iets meer dan de helft (54%) van de gevallen ook vluchteling. Dat wil eigenlijk vooral zeggen dat de partner ook met migratiemotief asiël in de registraties voorkomt. Op basis van de CBS-data is niet exact vast te stellen of het gaat om partners die gezamenlijk naar Nederland zijn gevlucht, om partners waarbij een van beide via gezinshereniging later naar Nederland is gekomen of om partners die elkaar in Nederland hebben ontmoet. Bij gezinshereniging wordt, zoals eerder vermeld, de partner alleen geregistreerd als vluchteling indien de aanvraag voor gezinshereniging is gedaan binnen drie maanden na statusverlening.

Tabel 2.1 Herkomst partner

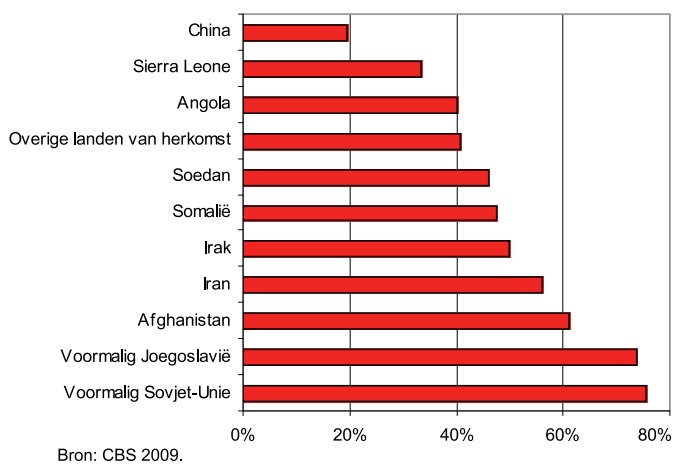
	Aantal	%
Beide partners vluchteling	12970	54
Een partner vluchteling	10890	46
Totaal	23860	100

Bron: CBS 2009.

Er zijn grote verschillen in de samenstelling van de paren naar herkomstland. Vluchtelingen afkomstig uit China hebben veel minder vaak een partner die ook vluchteling is dan vluchtelingen afkomstig uit voormalig Joegoslavië of de voormalige Sovjet-Unie. De laatste twee groepen vluchtelingen zijn waarschijnlijk veelal met partner naar Nederland gekomen. De vluchtelingen uit bijvoorbeeld China, Sierra Leone en Angola zijn vaker als alleenstaande en op jonge leeftijd naar Nederland gekomen. Een deel zal zijn of haar

partner pas in Nederland hebben ontmoet. Of indien de partner uit het buitenland afkomstig is, zal deze zich in het kader van gezinsvorming of gezinshereniging bij de vluchteling hebben gevoegd.

Figuur 2.11 Aandeel paren waarbij beide partners vluchtelingen zijn, 1-1-2008

2.5 Conclusie

In het voorgaande is aan de hand van een aantal sociaal-demografische kenmerken een beeld geschetst van de groep vluchtelingen in Nederland die de afgelopen tien jaar asiel heeft aangevraagd en per januari 2008 een verblijfsstatus heeft. De gepresenteerde gegevens laten zien dat zowel wat betreft herkomstland, als leeftijd, vestigingsduur en huishoudsamenstelling de groep zeer divers is.

Op basis van herkomstland kunnen we een aantal globale profielen schetsen. Aan de ene kant is er een groep vluchtelingen afkomstig uit Afghanistan, voormalig Joegoslavië, de voormalige Sovjet-Unie en, in iets mindere mate, Iran. Zij zijn al wat langer in Nederland en wonen vaak in gezinsverband met of zonder kinderen. Het aandeel vrouwelijke vluchtelingen en relaties waarbij beide partners vluchteling zijn, is in deze groepen relatief hoog, hetgeen doet vermoeden dat velen als paar naar Nederland zijn gekomen.

Aan de andere kant zie je een groep die relatief jong is en vaker alleenstaand, veelal afkomstig uit Afrikaanse landen zoals Sierra Leone en in iets mindere mate Angola. Een aanzienlijk deel van hen is waarschijnlijk als alleenstaande minderjarige asielzoeker (ama) naar Nederland gekomen.

De Chinese vluchtelingen laten een wat afwijkend beeld zien: zij zijn relatief lang in Nederland maar ook relatief jong. Ook voor hen geldt dat velen waarschijnlijk als ama naar Nederland zijn gekomen. Het aandeel alleenstaanden is in deze groep gezien hun relatief jonge leeftijd, verhoudingsgewijs laag.

Minder duidelijk is het profiel van vluchtelingen uit Irak of Somalië. Beide landen kennen zowel een groep die al lang in Nederland woont als een relatief grote groep recente instromers. Asielmigratie uit Irak wordt gedomineerd door mannen en velen wonen in gezinsverband. Asielmigratie uit Somalië kenmerkt zich door relatief veel vrouwen en alleenstaande jongeren, maar een aanzienlijk deel woont ook in gezinsverband.

Tot slot is het goed om te benadrukken dat de gehele vluchtelingenpopulatie op een aantal kenmerken afwijkt van de vergelijkingsgroep niet-westerse immigranten die in dezelfde periode zich in Nederland heeft gevestigd. Vluchtelingen zijn vaker man, zijn vaker alleenstaand en zijn gemiddeld genomen net iets ouder dan de vergelijkingsgroep. Ten opzichte van de autochtone bevolking geldt dat vluchtelingen gemiddeld juist wat jonger zijn. De vluchtelingengroep omvat namelijk nauwelijks vijftig-plussers, terwijl de omvang van deze leeftijdsgroep bij de autochtone bevolking ruim een derde is.

Mohammad Kiani, land van herkomst: Iran

3 Geografische spreiding en mobiliteit

Waar wonen vluchtelingen in Nederland en welke binnenlandse- en buitenlandse verhuispatronen laten zij zien? Deze vragen staan centraal in dit hoofdstuk. In het eerste deel van het hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de geografische spreiding naar provincie, regio en grote steden van de vluchtelingen die de afgelopen tien jaar asiel hebben aangevraagd en per januari 2008 over een geldige verblijfsvergunning beschikken. Daarbij wordt een vergelijking gemaakt met de geografische spreiding van de autochtone bevolking en van de vergelijkingsgroep immigranten.

Vervolgens wordt meer specifiek ingegaan op de verhuisbewegingen. Eerst wordt een algemeen beeld geschetst van de verhuisbewegingen van vluchtelingen in vergelijking met de autochtonen en de immigrantengroep. Daarna wordt gekeken naar de verhuizingen binnen Nederland. Tot slot worden gegevens gepresenteerd van de omvang van de emigratie van vluchtelingen en bestemmingen bij vertrek uit Nederland.

3.1 Geografische spreiding

Sinds begin jaren '90 kent Nederland een spreidingsbeleid voor asielzoekers (zie kader 1). Asielzoekers worden verspreid opgevangen in opvangcentra in alle delen van Nederland. Zodra de asielzoekers een verblijfsvergunning hebben, wordt samen met hen naar passende woonruimte gezocht (zie kader 2).

Tabel 3.1 Geografische spreiding op 1-1-2008

	Vluchtelingen	Vergelijkingsgroep Immigranten	Autochtonen
	%	%	%
Groningen	4	2	4
Friesland	3	2	4
Drenthe	2	1	3
Overijssel	7	4	7
Flevoland	3	4	2
Gelderland	11	7	13
Utrecht	8	7	7
Noord Holland	15	23	15
Zuid Holland	24	34	19
Zeeland	2	1	2
Noord Brabant	14	10	16
Limburg	6	4	7
Totaal	100	100	100

Bron: CBS 2009.

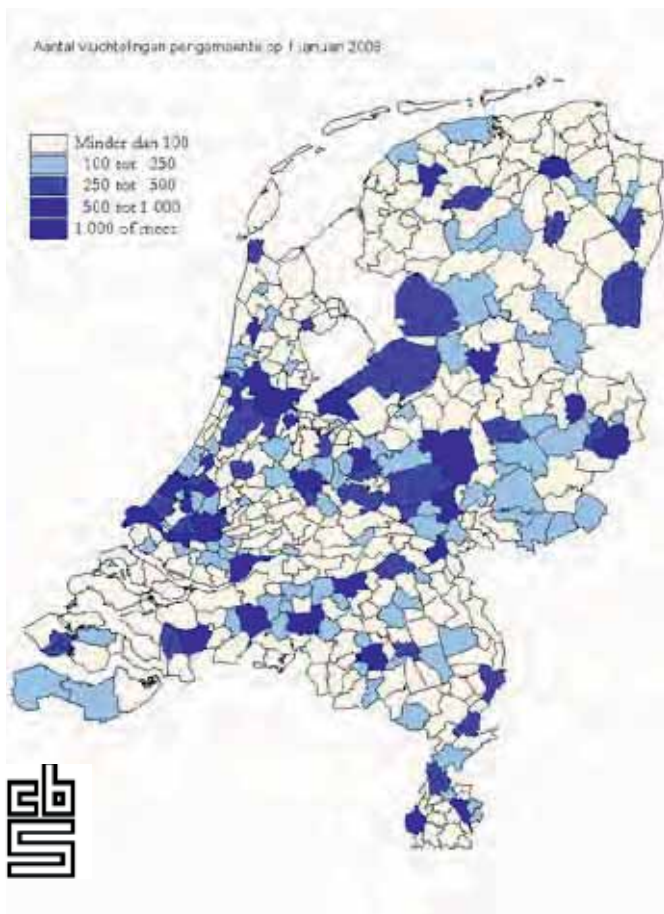
Als gevolg van het spreidingsbeleid wonen vluchtelingen verspreid over alle regio's van Nederland (zie kaartje op blz. 22).

De geografische spreiding van vluchtelingen komt sterk overeen met de algemene spreiding van de Nederlandse bevolking. Bijna de helft woont in het westen van Nederland. De vergelijkingsgroep immigranten is meer geconcentreerd in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland (tabel 3.1).

Spreidingsbeleid opvang asielzoekers en huisvesting statushouders

Iedere gemeente is volgens de Huisvestingswet verplicht een aantal woningen beschikbaar te stellen voor statushouders. Hoe meer inwoners de gemeente heeft, hoe meer woningen ter beschikking moeten worden gesteld. Statushouders zijn in principe vrij in het kiezen van de plaats waar zij zich willen vestigen. Naar de inschatting van het COA slaagt ongeveer dertig tot veertig procent er in zelf huisvesting te vinden. Het grootste deel is echter afhankelijk van het huisvestingaanbod dat zij van het COA krijgen. Wel is er de laatste jaren meer ruimte gekomen voor de eigen keuze van de betrokkenen. Via de website van COA kunnen de statushouders zelf een keuze maken uit het aanbod dat gemeenten in het kader van de huisvestingstaakstelling beschikbaar stellen. Als een gemeente al aan haar taakstelling heeft voldaan, hoeft zij geen woningen meer aan te bieden. Vluchtelingen die niet zelf actief naar een woning zoeken of geen keuze maken uit het aanbod, moeten uiteindelijk wel akkoord gaan met de woning die aan hen wordt toegewezen, anders wordt de opvang beëindigd.

Gemeenten hebben dankzij de wettelijke taakstelling een evenredige verantwoordelijkheid voor de huisvesting van statushouders. Toch betekent dit niet dat bij de eerste huisvesting statushouders precies evenredig naar inwonertal over de gemeenten verspreid zijn gehuisvest. Een gedeelte van de statushouders vindt zelf huisvesting, daardoor zitten sommige gemeenten ver boven hun wettelijke taakstelling, terwijl andere gemeenten structureel achter blijven.

Eigen keuze voor de woonplaats

Mevrouw S. is afkomstig uit Irak en is sinds 2001 in Nederland. Haar asielverzoek werd meteen afgewezen. Haar man was al sinds 1997 in Nederland. Ze voegde zich bij hem. Toen ook hij zijn status verloor, kwamen ze op straat te staan. Ze werden opgevangen door mensen in het dorp waar ze woonden. Toen de situatie in Irak veranderde, hebben ze opnieuw een asielaanvraag ingediend. Vervolgens verbleef ze met man en kinderen in verschillende AZC's (Asielzoekerscentrum). Sinds 2007 heeft mevrouw S. een verblijfsstatus.

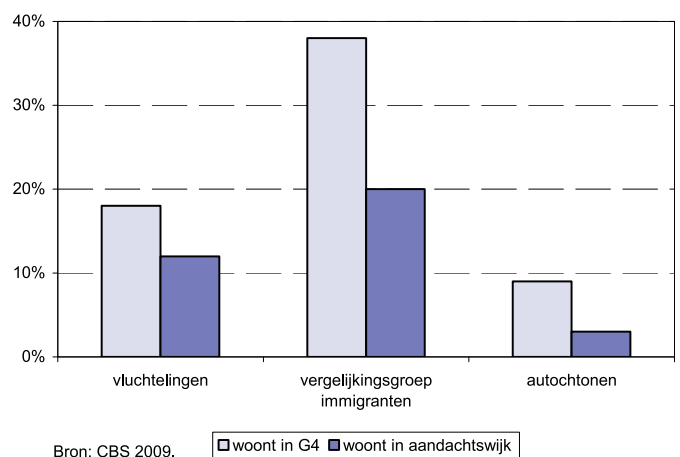
Toen het gezin eenmaal een verblijfsstatus had, kon het gezin zelf een keuze maken waar het wilde wonen. Het gezin heeft niet gewacht op een aanbod van het COA (Centraal Orgaan opvang asielzoekers). Wel wilde het gezin graag in Noord-Brabant blijven. Sinds mevrouw S. in Nederland is, woont ze in deze regio. VluchtelingenWerk heeft haar geholpen met het vinden van een woning. Toen VluchtelingenWerk aangaf voor haar een goede woning te hebben gevonden in een dorp dichtbij Eindhoven ging ze meteen akkoord. Het belangrijkste vond ze om zo snel mogelijk eigen woonruimte te hebben voor haar en haar gezin.

Er zijn verschillen in de geografische spreiding van vluchtelingen op grond van het herkomstland. Vluchtelingen uit de voormalige Sovjet-Unie en uit voormalig Joegoslavië zijn veel minder geconcentreerd in het westen van Nederland dan bijvoorbeeld vluchtelingen uit Soedan,

China en Afghanistan. Vluchtelingen uit de voormalige Sovjet-Unie, voormalig Joegoslavië, Sierra Leone en Somalië wonen vaker in het zuiden van Nederland.

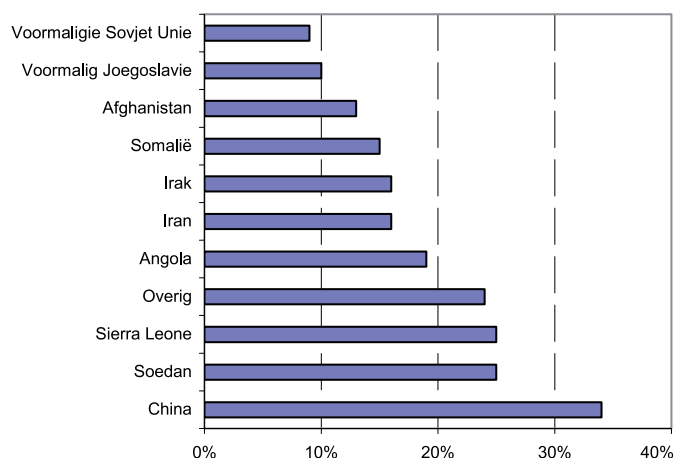
Iets minder dan een vijfde (18%) van de vluchtelingen woont in één van de vier grote steden (G4). Bij de vergelijkingsgroep immigranten ligt dit aandeel op bijna veertig procent. De immigrantengroep woont dus twee keer zo vaak in de grote steden als vluchtelingen en maar liefst vier keer zo vaak als autochtonen. Ruim één op de tien (12%) van de vluchtelingen woont in een aandachtswijk. Dit zijn wijken die op grond van fysieke (bijvoorbeeld staat van de woningvoorraad) en/of sociale problematiek (bijvoorbeeld vandalisme, onveiligheid en overlast) als aandachtsgebied zijn aangemerkt. In totaal zijn veertig aandachtswijken geselecteerd in het kader van het Actieplan Krachtwijken. Ongeveer de helft van deze wijken bevindt zich in één van de vier grote steden. Het aandeel uit de vergelijkingsgroep immigranten dat in een aandachtswijk woont, is met twintig procent beduidend hoger dan onder de vluchtelingengroep. Dit hogere aandeel wordt vooral verklaard door de hogere concentratie van de immigrantengroep in de grote steden.

Figuur 3.2 Woonplaats op 1-1-2008

Vluchtelingen uit de voormalige Sovjet-Unie en voormalig Joegoslavië wonen het minst vaak in één van de vier grote steden. Vluchtelingen uit China zijn het sterkst geconcentreerd in de vier grote steden. Meer dan een derde (34%) woont in de grote steden (figuur 3.3).

Figuur 3.3 Woonplaats G4 naar herkomstland, 1-1-2008

3.2 Aantal verhuisbewegingen

Om inzicht te krijgen in de verhuisbewegingen, zowel binnen Nederland als naar het buitenland, is de groep vluchtelingen zoals gedefinieerd in hoofdstuk 1 uitgebreid tot alle personen die in de periode 1998-2008 asiel hebben aangevraagd en in deze periode een status hebben gekregen of genaturaliseerd zijn. Dit zijn circa 113.000 vluchtelingen. Hierdoor is het mogelijk om ook een beeld te krijgen van eventuele remigratie naar het land van herkomst of doormigratie naar een ander Europees land of Noord-Amerika.

De ruime meerderheid van de vluchtelingen (83%) is in de afgelopen tien jaar minimaal één keer verhuisd binnen Nederland. Een klein deel (12%) is na eerste inschrijving in de GBA niet meer verhuisd.¹ Vijf procent is geëmigreerd zonder terug te keren naar Nederland.

Gemiddeld verhuizen vluchtelingen vaker dan zowel de vergelijkingsgroep immigranten en de autochtonen. De verschillen tussen de drie groepen zijn echter niet heel groot. Vluchtelingen verhuisden in de

afgelopen tien jaar gemiddeld twee keer, de immigrantengroep 1,4 keer en de autochtonen 1,8 keer.² De mobiliteit van vluchtelingen lijkt op grond van deze cijfers veel minder te verschillen dan verwacht. Het is zeer waarschijnlijk dat er sprake is van onderrapportage van het aantal verhuisbewegingen van vluchtelingen als gevolg van het feit dat niet alle verhuizingen binnen de centrale opvang worden geregistreerd en dat een deel van de vluchtelingen zich pas inschrijft na uitplaatsing naar de gemeente.³

Tabel 3.2 Aantal verhuizingen*

	Vluchtelingen	Vergelijkgroep Immigranten	Autochtonen
Gemiddelde aantal verhuizingen per persoon	2,0	1,4	1,8

* Inclusief tussentijdse emigratie. Het betreft hier de groep die minimaal één keer is verhuisd. Bron CBS 2009.

De surveydata bevestigen dat het daadwerkelijke aantal verhuizingen van vluchtelingen in Nederland waarschijnlijk hoger ligt, dan blijkt uit de populatiecijfers van het CBS. Daarbij moet overigens wel vermeld worden dat de survey niet representatief is voor de gehele vluchtelingenpopulatie als gevolg van een oververtegenwoordiging van personen met een korte verblijfsduur (dus nog weinig verhuisd) en personen met juist een lange verblijfsduur.

Gemiddeld zijn de respondenten 4,8 keer verhuisd, waarbij de immigratie en eventuele tijdelijk emigratie niet zijn meegerekend (zie tabel 3.3). Na statusverlening verhuizen vluchtelingen minder vaak dan in de periode daarvoor. Dit wordt uiteraard ook beïnvloed door de mogelijkheden die vluchtelingen hebben op de woningmarkt. Zo zijn zij vooral afhankelijk van het beschikbare aanbod in de sociale huursector, waarvoor vaak wachtlijsten bestaan. Bovendien kost verhuizen geld. Voor de eerste vestiging in de gemeente kunnen vluchtelingen een inrichtingskrediet krijgen voor het inrichten van

¹ Dit betreft waarschijnlijk statushouders die gedurende hun asielprocedure in een woning zijn opgevangen die na statusverlening is 'omgeklapt'. Dat wil zeggen dat zij voor de betreffende woning een eigen huurcontract krijgen. De afgelopen jaren zijn er verschillende vormen van dergelijk asielopvang in woningen geweest waar zich de mogelijkheid van 'omklappen' voordeed. Dit geldt bijvoorbeeld voor de zogeheten ROA-woningen, waar gemeenten op basis van de Regeling Opvang Asielzoekers asielzoekers in gemeentelijke woningen opvingen en de zogeheten KCO (Kleinschalige Centrale Opvang) waarbij het COA in tijden van capacitaire nood, woningen bij woningcorporaties huurde om asielzoekers in op te vangen. Een andere verklaring is dat asielzoekers vroeger minder werden gestimuleerd zich in te schrijven in het GBA waardoor de eerste inschrijving in de GBA pas plaats vond na de eerste huisvesting in de gemeente.

² In de CBS-data wordt de eerste inschrijving in de GBA vanuit het buitenland ook gezien als een verhuisbeweging. Dat wil zeggen dat de feitelijke immigratie naar Nederland wordt meegeteld als een verhuizing. Voor het krijgen van een beeld van de verhuizingen na aankomst in Nederland, is dit gegeven echter niet relevant en wordt daarom ook niet meegenomen. Het aantal verhuizingen dat het CBS oorspronkelijk rapporteert voor vluchtelingen is 3,0 en voor de vergelijkingsgroep 2,4.

³ Sinds juni 2000 moeten asielzoekers die in de centrale opvang verblijven, zich volgens de wet uiterlijk een half jaar nadat zij asiel hebben aangevraagd, inschrijven in de GBA. Zodra een asielzoeker een verblijfsstatus krijgt, moet hij of zij zich binnen vijf dagen inschrijven in het GBA. Ook asielzoekers die decentraal zijn gehuisvest, moeten zich binnen vijf dagen na vertrek uit de centrale opvang inschrijven in de gemeente waar zij op dat moment verblijven. Voor 1 juni 2000 gold dat asielzoekers die in de centrale opvang verbleven, werden ingeschreven op het moment dat zij een verblijfsstatus hadden of langer dan een jaar in een opvangcentrum verbleven. Verhuizingen tussen opvanglocaties in de eerste zes maanden worden dus niet geregistreerd. Ook is niet helemaal duidelijk hoe in de praktijk de registratie verloopt nadat een asielzoeker eenmaal is ingeschreven in de GBA en verhuist naar een andere opvanglocatie in een andere gemeente.

hun woning. Voor vluchtelingen met een bijstandsuitkering geldt dat een deel van dit inrichtingskrediet gedurende drie jaar wordt afgetrokken van hun uitkering. Het resterende bedrag wordt na drie jaar kwijtgescholden. Vluchtelingen met een betaalde baan moeten een groter deel van het krediet terugbetalen.

Tabel 3.3 *Verblijf in opvanglocaties en verhuizingen in Nederland*

	Aantal	%
Opvanglocatie		
Woont niet in opvanglocatie	363	97
Woont op dit moment in opvanglocatie	10	3
Aantal verhuizingen vanaf vertrek opvang		
Nooit*	10	3
1 keer	97	26
2 keer	140	38
3 keer	55	15
4 keer	28	8
Vaker dan 4 keer	41	11
Onbekend	2	1
Gemiddeld aantal verhuizingen in de opvang**	2,5	
Gemiddeld aantal verhuizingen na opvang***	2,3	
Gemiddeld aantal verhuizingen incl. opvang	4,8	
Totaal	373	100

* Degenen die nog steeds in opvanglocatie wonen.

** Er is gevraagd naar het aantal opvanglocaties waar zij hebben gewoond. We gaan er vanuit dat de eerste opvanglocatie ook een verhuizing betreft, omdat zij in eerste instantie vaak in een aanmeldcentrum verblijven in afwachting van de beslissing (tegenwoordig vaak slechts enkele dagen).

***Verhuizen vaker dan vier keer zijn geteld als vijf verhuizingen, onbekend niet meegerekend. Bron: Survey IB 2009.

Ook uit een recente studie van Unicef naar de opvang van kinderen in asielzoekerscentra, wordt het beeld van frequente verhuizingen gedurende de opvangperiode bevestigd (Kloosterboer, 2009). De kinderen met wie in dit onderzoek werd gesproken, waren gemiddeld 4,7 jaar in Nederland. In die periode zijn ze gemiddeld 2,5 keer verhuisd. Dit sluit aan bij de bevindingen uit de survey. Uit het rapport van Unicef blijkt ook dat het regelmatig verhuizen ontwrichtend werkt; kinderen moeten hun nieuwe omgeving steeds weer opnieuw eigen maken, moeten wennen aan een nieuwe school en moeten opnieuw proberen aansluiting te vinden bij leeftijdsgenoten. Niet zelden leiden de frequente en gedwongen verhuizingen tot cognitieve en emotionele problemen. In de interviews die voor deze barometer zijn gehouden, benadrukken vluchtelingen ook vooral de

negatieve gevolgen van veelvuldig verhuizen en verandering van woonomgeving voor hun kinderen (zie kader).

Niet geheel onverwacht, neemt het gemiddeld aantal verhuizingen toe naar mate men langer in Nederland woont. De langer gevestigden hebben eenvoudigweg meer gelegenheid gehad om te verhuizen. Daarnaast zal gezinsuitbreiding of gezinsvorming betekenen dat zij naar verloop van tijd verhuizen naar een andere (grotere) woning. De verschillen naar land van herkomst zijn interessanter. De vluchtelingen uit China en Sierra Leone zijn beduidend vaker verhuisd dan vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië, Afghanistan en de voormalige Sovjet-Unie. De vluchtelingen uit de eerst genoemde landen zijn vooral (alleenstaande) jongeren. De vluchtelingen uit de andere genoemde herkomstlanden wonen daarentegen vaak in gezinsverband. Hieruit zou men kunnen opmaken dat de gezinnen honkvaster zijn dan de jongeren.

3.3 Binnenlandse verhuizingen

Bij verhuizingen binnen Nederland kunnen verschillende bewegingen worden onderscheiden die woonvoorkeuren en verhuispatronen zichtbaar maken. In deze paragraaf bespreken we twee verschillende aspecten. Allereerst wordt gekeken naar de regionale verhuisbewegingen. Verhuizen vluchtelingen vooral binnen of vooral tussen de regio waar zij zich in eerste instantie hebben gevestigd? Ten tweede onderscheiden we verhuisbewegingen op grond van gemeentegrootte. Is er sprake van een verhuisbeweging richting de grote steden en hoe kan deze worden getypeerd? Voor deze twee aspecten wordt gekeken of er verschillen zijn op grond van herkomstland en vestigingscohort.

Alvorens in te gaan op de verhuisbewegingen is het goed om op te merken dat, zeker bij de eerste verhuizing vanuit de opvang naar een gemeente, er lang niet altijd sprake is van een vrije keuze. Vluchtelingen zijn namelijk sterk afhankelijk van het beschikbare aanbod en kunnen niet altijd hun eigen woonvoorkeur realiseren. Na jarenlang gedwongen verblijf in opvangcentra wordt er door vluchtelingen een groot belang gehecht aan zelfstandige huisvesting na statusverlening. Daarbij prevaleert dit aspect vaak boven de locatie van de bewuste woning (zie kader op blz. 25)

Gevolgen van verhuizingen voor kinderen

'Vooral mijn dochter heeft veel last gehad van het vele verhuizen. Het heeft een negatieve invloed op haar schoolcarrière. Op de eerste school kreeg mijn dochter nog havo/vwo-indicatie, toen we na twee andere opvanglocaties in onze huidige woonplaats kwamen, was het advies vmbo-kader. Ik wilde absoluut niet dat ze vmbo-kader ging doen en naar veel aandringen heb ik het voor elkaar gekregen dat ze de theoretische leerweg is gaan doen. Nu we een eigen woonruimte hebben gekregen, is het een stuk rustiger en gaat het ook beter met mijn dochter! (vrouw, Irak, sinds 2001 in Nederland, status sinds 2006)

'In 2008 heb ik een vergunning gekregen met het generaal pardon. Daarvoor hebben we acht jaar in AZC's gewoond, in totaal in zeven verschillende locaties. Naast de onzekerheid over het verblijf was het grootste probleem de vele overplaatsingen waardoor je niets kunt opbouwen. Net als je een beetje contact krijgt met de mensen en de stad een beetje leert kennen, moet je weer verhuizen. Ik ben wel blij dat we altijd ergens hebben gewoond en nooit dakloos zijn geworden. Voor mijn dochter was het helemaal moeilijk, want die moest steeds weer naar een andere school! (man, Iran, sinds 2000 in Nederland, status sinds 2008)

Shokry Ahmad Faraj, land van herkomst: Irak

Tabel 3.4 Verhuizingen naar cohort en herkomstland
Gemiddeld aantal verhuizingen

	Gemiddeld aantal verhuizingen
Per cohort	
1999 of eerder	2,3
2000-2001	2,1
2002-2003	1,8
2004-2005	1,5
2006-2007	0,7
Naar herkomstland	
China	2,9
Sierra Leone	2,7
Soedan	2,2
Angola	2,2
Overig	2,2
Irak	2,0
Iran	2,0
Somalië	2,0
Voormalige Sovjet-Unie	1,9
Afghanistan	1,8
Voormalig Joegoslavië	1,6

Bron: CBS 2009.

Woonvoorkeur en keuze mogelijkheden

Mevrouw A. kwam in 2007 uit Irak naar Nederland om anderhalf jaar te studeren aan de TU Delft. Door verschillende gebeurtenissen in Irak was het voor haar onmogelijk om na anderhalf jaar terug te keren naar Irak. Na kort verblijf in Zweden, kwam ze in de zomer van 2008 weer naar Nederland en vroeg ze asiel aan. Na zes weken kreeg ze een verblijfsstatus.

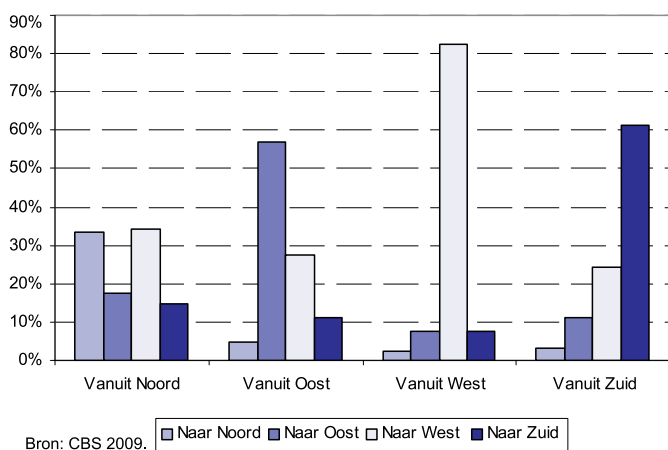
Ze woont nu twee maanden in een appartement in Venlo. Eigenlijk wilde ze niet in Venlo wonen. Ze wilde in Delft wonen. Ze heeft al een toelatingsbrief van de universiteit van Delft en wilde dan ook graag daar gaan wonen. Maar het duurt lang om daar een woning te krijgen en ze wilde zo snel mogelijk weg uit het AZC. Daar moet je alles delen en heb je niets voor jezelf. Daarom heeft ze nu deze woning in Venlo geaccepteerd.

Mevrouw A. vindt het eigenlijk niet zo belangrijk waar in Nederland ze woont. Nederland is immers een klein land en ze kan overal heen waar ze naar toe wil. Zolang ze maar rustig kan leven.

3.3.1 Intra- en interregionale verhuisbewegingen

De uiteindelijke verhuisbeweging van het eerste adres naar het laatst bekende adres is vaak een verhuizing binnen een regio. Dit geldt voor alle regio's met uitzondering van het noorden. Bij verhuizingen vanaf een adres in Noord Nederland, blijft een minderheid (33%) binnen de regio. Twee derde van verhuizers uit regio noord verhuist naar een woonplaats buiten de regio, vaak in het westen van het land. Vanuit het westen van Nederland verhuist slechts een kleine groep (17%) naar een andere regio. Vanuit de regio's oost en zuid wordt er voornamelijk binnen de eigen regio verhuisd, maar is er tevens een substantiële groep die naar het westen van Nederland vertrekt.

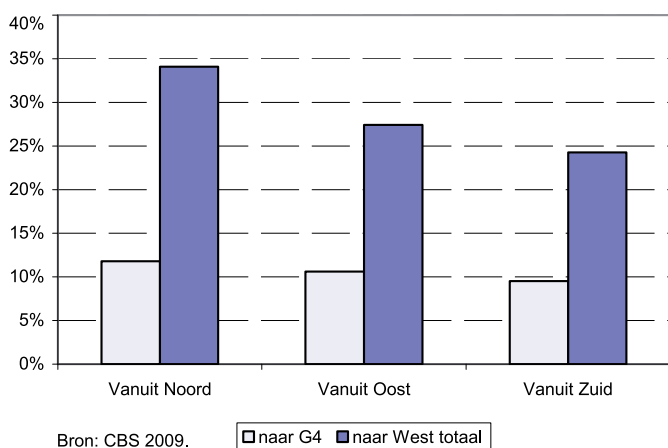
Figuur 3.4 Uiteindelijke binnenlandse verhuisbeweging naar regio

3.3.2 Verhuizen richting de grote steden

Een verhuizing richting het westen van Nederland is niet vanzelfsprekend een verhuizing naar één van de vier grote steden. Het grootste deel verhuisde in de afgelopen tien jaar juist niet naar één van de vier grote steden. Ongeveer tien procent verhuisde naar de grote steden. Dat is slechts een derde tot de helft van de totale verhuisbeweging naar het westen.

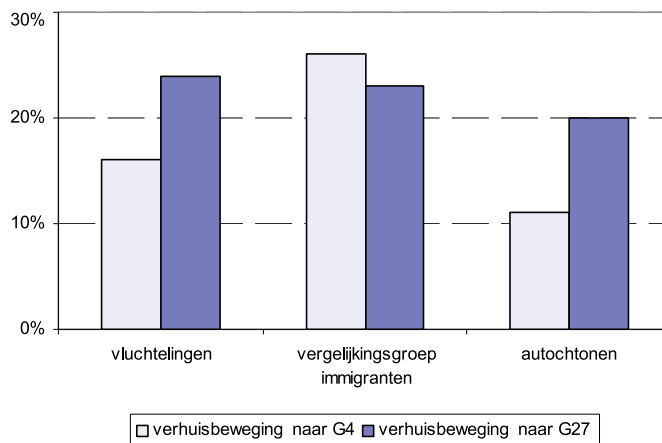
Figuur 3.5 Uiteindelijke totale verhuisbeweging richting G4 naar regio.

Wel hebben vluchtelingen bij een verhuizing tussen gemeenten een sterkere voorkeur voor de grote steden dan de autochtonen. De

vergelijkingsgroep immigranten zijn overigens wel duidelijk meer georiënteerd op de vier grote steden dan de vluchtelingen.

Figuur 3.6 Verhuisbeweging richting G4 of G27 (bij verhuizing tussen gemeenten) *

* Het betreft ook verhuizingen van de ene G4/G27 naar een andere G4/G27.
Bron: CBS 2009.

Voorkeur voor het westen en de steden

Voorkeur voor het westen

Meneer K. (23 jaar) kwam in 2006 uit Irak naar Nederland. Zijn ouders woonden al sinds 2003 in Nederland. Al snel kwam er een negatieve beslissing op zijn asielverzoek. Hij trok in bij zijn ouders en toen na enkele maanden de situatie in Irak veranderde diende hij opnieuw een asielaanvraag in en kwam hij in een AZC terecht. In 2007 kreeg hij een verblijfsvergunning en kwam hij uiteindelijk met zijn broer in een appartement in een dorp onder de rook van Venlo terecht.

Eigenlijk wilde hij niet in dit dorp of in deze regio wonen. Hij wilde graag in het westen van Nederland gaan wonen of in het midden van het land. Daar zijn volgens hem veel meer mogelijkheden, bijvoorbeeld wat opleiding betreft. Een goede opleiding krijgen, is voor hem het allerbelangrijkste. Het dorp waar hij nu woont vindt hij veel te rustig. Als je iets wilt doen, moet je altijd naar Venlo of een andere grotere plaats in de buurt. Dat hij nu dichtbij zijn ouders woont, vindt hij helemaal niet belangrijk. Hij vindt het vooral belangrijk om daar te zijn waar hij de meeste mogelijkheden heeft.

Voorkeur voor een kleinere stad

'Ik heb hier elf jaar gewoond. Ik heb gewerkt in veel plekken. Ik ken de regio goed. Ik wil liever niet in een grote stad wonen. Deze kleine [Noord-Brabantse] stad is groot genoeg. Ik wil niet in Rotterdam of Amsterdam wonen. In de grote steden zijn grote problemen. Hier ken je elkaar snel. In de grote stad is dat moeilijker. Kinderen moeten een goede opvoeding krijgen. Niet alleen de ouders zijn belangrijk, maar ook de omgeving. De omgeving is goed hier, in de [grote] steden is dat anders. Een kleine stad is beter. In de grote stad zijn er wel meer mogelijkheden, maar ook veel problemen!' (man, Afghanistan, sinds 1998 in Nederland, status sinds 2004)

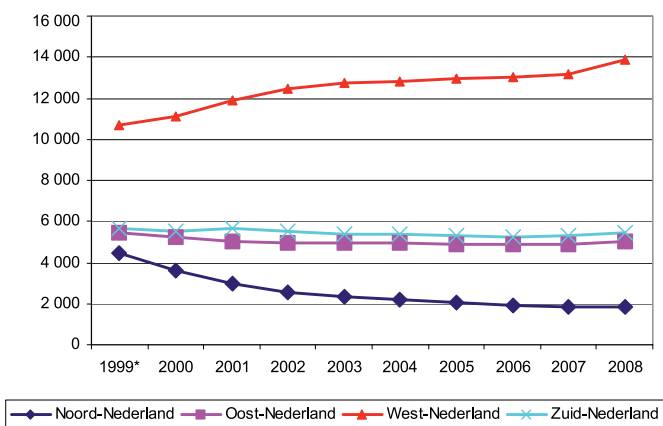
Het aandeel dat verhuist richting de grote steden neemt toe naarmate vluchtelingen langer in Nederland zijn gevestigd. Van alle vluchtelingen die zich in 1999 of eerder hebben gevestigd en de afgelopen tien jaar zijn verhuisd, is een vijfde verhuisd naar één van de vier grote steden. Nog eens dertig procent is verhuisd naar één van de G27. Van het cohort dat zich in 2006 of 2007 in Nederland heeft gevestigd, verhuisde een veel kleiner deel naar de grote steden (respectievelijk 12% en 18%). Ook zijn er verschillen in de aantrekkingskracht van de grote steden op grond van herkomstland. Vluchtelingen afkomstig uit de voormalig Sovjet-Unie die de afgelopen tien jaar zijn verhuisd, verhuisden het minst vaak naar de vier grote steden. Vluchtelingen afkomstig uit China die de laatste tien jaar verhuisden, verhuisden het meest naar de vier grote steden. De verhuisbeweging richting een G27-gemeente vertoont duidelijk twee uitschieters op grond van afkomst. Vluchtelingen afkomstig uit Sierra Leone en Angola verhuisden veel vaker dan de anderen naar een G27-gemeente. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de concentratie van beide groepen in twee specifieke G27-gemeenten. Naast concentraties in Rotterdam en Den Haag woont ook een grote groep vluchtelingen afkomstig uit Angola in Dordrecht. Vluchtelingen uit Sierra Leone vormen een aanzienlijke groep in Rotterdam, Amsterdam en Den Haag, maar ook in Eindhoven.

3.4 Veranderingen in de geografische spreiding van cohort 1999

Door het analyseren van de wijzigingen in de geografische spreiding van één cohort in de afgelopen jaren, kan worden gekeken op welk moment in de tijd de grootste veranderingen plaatsvinden. Voor het cohort dat zich in 1999 of eerder in Nederland heeft gevestigd (hierna het cohort 1999), is de geografische spreiding bekeken vanaf het moment van vestiging (1999 of eerder) tot 1 januari 2008.⁴ Het cohort 1999 bestaat uit ruim 26.000 vluchtelingen.

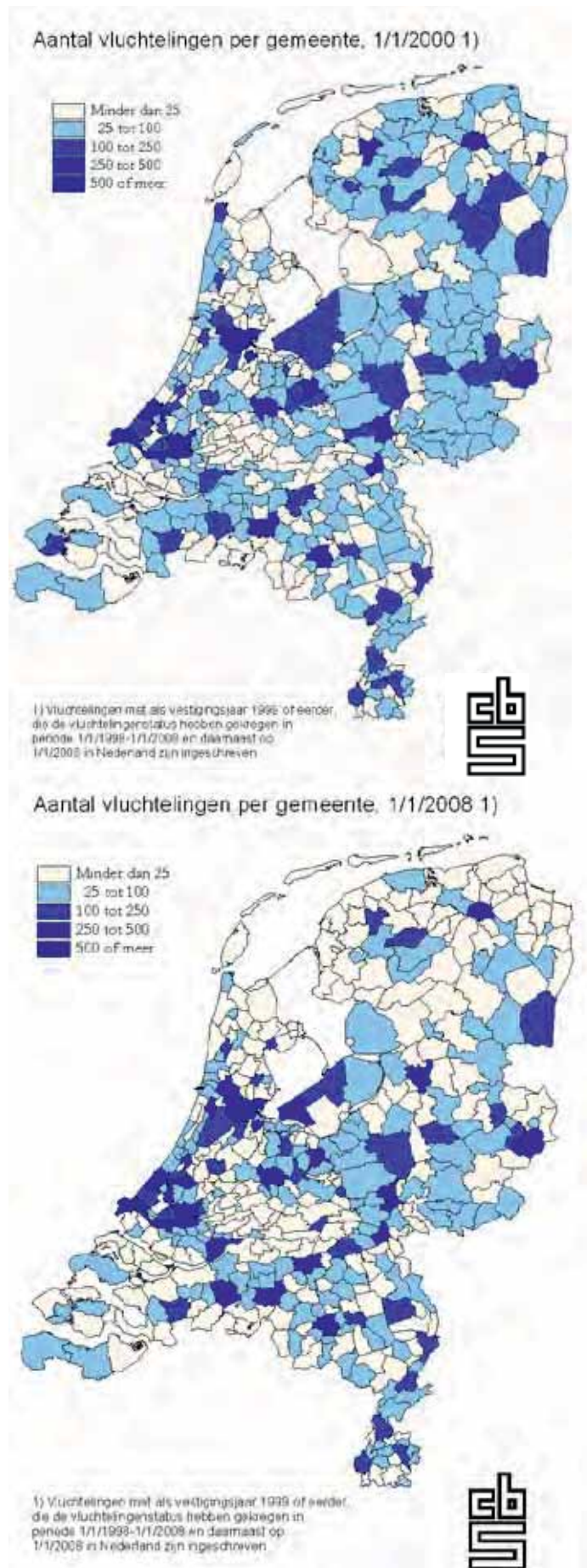
Het aantal vluchtelingen uit het cohort 1999 dat in Oost of Zuid Nederland woont, is de afgelopen tien jaar stabiel gebleven (figuur 3.7). De grootste veranderingen treden op in het aantal vluchtelingen in West en Noord Nederland. Vooral in de eerste drie à vier jaar na vestiging neemt het aantal vluchtelingen in Noord Nederland af en het aantal vluchtelingen in West Nederland toe.

Figuur 3.7 Aantal vluchtelingen cohort 1999 woonachtig in verschillende regio's

* Beginpunt is het eerst bekende adres in het GBA. Dit kan ook eerder zijn dan 1999. Bron: CBS 2009.

Figuur 3.8 en figuur 3.9 laat het aantal vluchtelingen van het cohort 1999 zien op 1 januari 2000 en 1 januari 2008. Hieruit blijkt dat vooral het aantal vluchtelingen in of rondom de grote steden toeneemt.

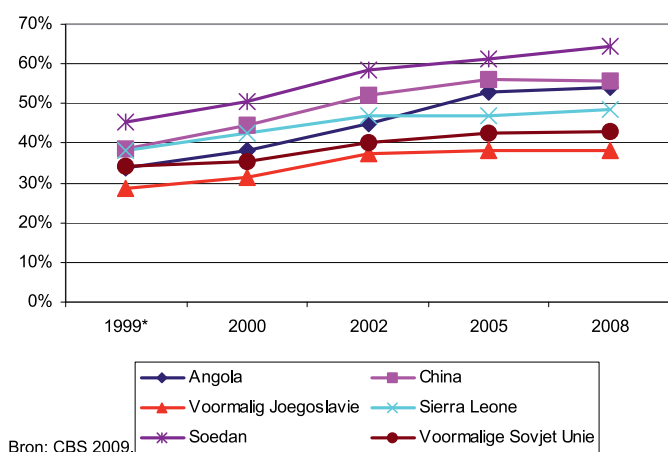
⁴ Een deel (18%) van dit cohort heeft zich in 1997 of eerder in Nederland gevestigd. De ruime meerderheid heeft zich in 1998 of 1999 in Nederland gevestigd.

Het algemene beeld is dat op het moment van vestiging ongeveer veertig procent van het cohort in het westen van Nederland woont en dat dit na ongeveer tien jaar is toegenomen tot vijftig procent. Zeventien procent van het cohort 1999 woont op het moment van vestiging nog in het noorden. In 2008 is dit afgenomen tot zeven procent.

Figuur 3.10 laat zien welke herkomstgroepen het meest van dit gemiddelde beeld afwijken. Vluchtelingen uit Soedan zijn het meest geconcentreerd in het westen van Nederland op het moment van vestiging. Ook is het aandeel vluchtelingen uit Soedan die in het westen woonden continue toegenomen over de afgelopen tien jaar. Onder vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië, de voormalige Sovjet-Unie en Sierra Leone zien we vooral in de eerste jaren een verschuiving naar het westen van Nederland. Daarna blijft het aandeel redelijk stabiel. Onder vluchtelingen uit Angola is er vooral in de periode 2000-2005 een sterke verschuiving naar het westen van Nederland.

Figuur 3.10 Aandeel cohort 1999 woonachtig in West Nederland per jaar naar herkomstgroep

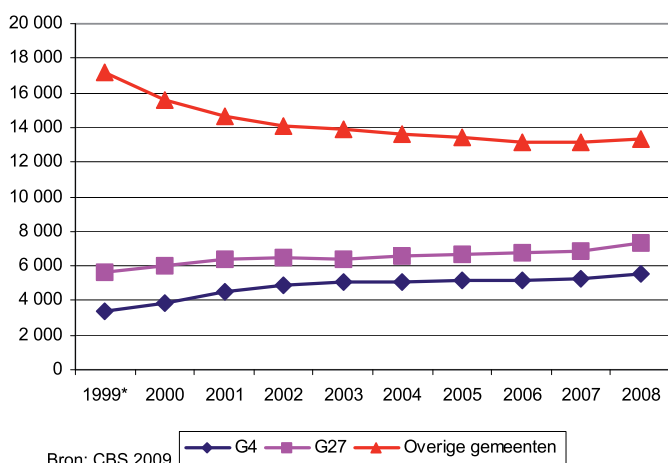
(alleen de drie groepen met grootste stijging en de drie groepen met minste stijging)

Bron: CBS 2009.

Figuur 3.11 toont de verdeling van het aantal vluchtelingen naar gemeentegrootte. Hier zien we een zelfde beeld als bij de geografische spreiding over de vier regio's. Vooral in de eerste jaren is er een verschuiving: het aantal vluchtelingen dat in de grote steden woont neemt toe en het aantal in de overige gemeenten neemt af. Vanaf 2003 blijven de aantallen redelijk constant.

Figuur 3.11 Aantal vluchtelingen cohort 1999 naar gemeentegrootte.

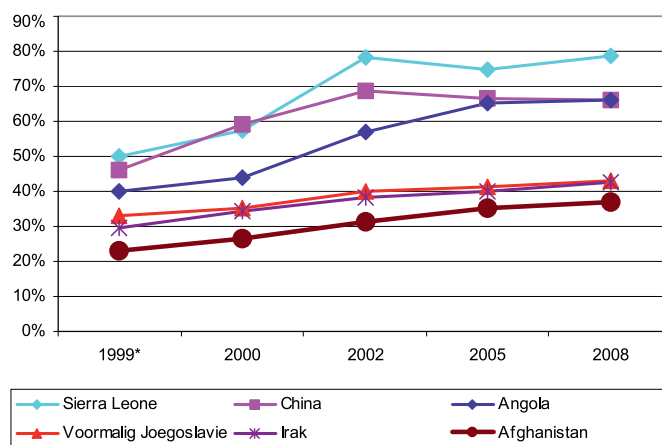

Bron: CBS 2009.

Een verschuiving richting de grote steden is vooral sterk bij vluchtelingen uit Sierra Leone, China en Angola. Op het moment van vestiging woonde tussen de veertig en vijftig procent in de grote steden. Op 1 januari 2008 was dit toegenomen tot bijna zeventig procent. Van de vluchtelingen afkomstig uit Sierra Leone woont op 1 januari 2008 zelfs bijna tachtig procent in de grote steden. Vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië, Afghanistan en Irak wonen op het moment van vestiging het minst in de grote steden. Het aandeel woonachtig in de grote steden is in de afgelopen tien jaar ook maar beperkt toegenomen. Op 1 januari 2008 woonde ongeveer veertig procent van deze vluchtelingen in de grote steden.

Figuur 3.12 Aandeel cohort 1999 woonachtig in G31 naar herkomstland.

(alleen de drie groepen met grootste stijging en de drie groepen met minste stijging)

Bron: CBS 2009.

3.5 Terugkeer en doormigratie in de periode 1998-2008

Niet altijd is Nederland de eindbestemming. Een deel van de vluchtelingen keert al dan niet vrijwillig terug naar het land van herkomst of emigreert door naar een ander land. Van alle vluchtelingen die in de periode 1998-2008 asiel aanvragen en een (tijdelijke) verblijfsstatus hebben gekregen, emigreerde zeven procent in dezelfde periode naar een ander land (doormigratie) of terug naar het land van herkomst (retourmigratie). Dit betreft overigens alleen aan de gemeente gemelde emigratie. Emigratie betekent in dit geval dat ze voor ten minste acht maanden verwachten in het buitenland te verblijven en zich bij de GBA hebben uitgeschreven. Een deel van hen keerde na emigratie ook weer terug naar Nederland. De totale geregistreerde emigratie zonder terugkeer naar Nederland is vijf procent.

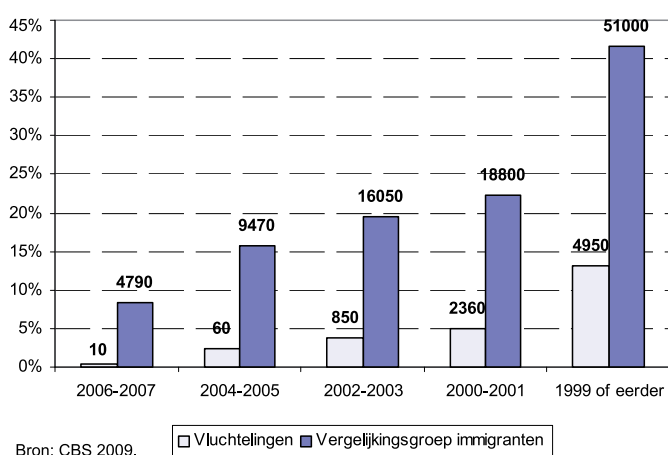
Ongeveer 33 procent van de circa 113.000 asielzoekers die een verblijfsstatus heeft gekregen in de periode 1 januari 1998 tot 1 januari 2008, is per 1 januari 2008 echter niet meer bekend in de GBA. Dat betekent dat deze personen zich zonder bericht niet meer in de gemeente bevinden waar ze woonachtig waren en niet zijn ingeschreven in een andere Nederlandse gemeente. De verwachting is dat dit een groot deel ongemelde emigratie betreft, maar hoe groot deze groep is, valt niet te zeggen. Mogelijk zitten in deze groep personen waarvan de verblijfsvergunning is ingetrokken en die

daarna al dan niet zelfstandig zijn teruggekeerd. De totale (geregistreeerde en niet-geregistreeerde) emigratie ligt dus zeer waarschijnlijk veel hoger dan zeven procent.

Onder de vergelijkingsgroep immigranten is de geregistreeerde emigratie precies een kwart. Hoewel dat niet uit de CBS-data is op te maken, is het waarschijnlijk dat de vergelijkingsgroep vooral terugkeert naar het land van herkomst. Zoals te verwachten valt, neemt emigratie (doormigratie en retournigratie) toe naarmate vluchtelingen langer in Nederland zijn gevestigd. Figuur 3.13 laat een zelfde beeld zien voor de vergelijkingsgroep immigranten.

Figuur 3.13 Geregistreeerde emigratie (doormigratie en retournigratie)* in de periode 1998-2008 naar cohort

(% op grond van personen die verhuisd zijn en absolute aantallen afgerond op tientallen)

Terugkeer of doormigratie kan op vrijwillige basis zijn, maar ook als gevolg van het intrekken van een tijdelijke verblijfsvergunning, waardoor het recht om in Nederland te verblijven vervalt. Asielzoekers krijgen meestal eerst een tijdelijke of intrekbare vergunning, die niet altijd kan worden omgezet in een meer permanent verblijf. Alleenstaande minderjarige asielzoekers die bij binnenkomst vijftien jaar of ouder zijn, krijgen bijvoorbeeld slechts een vergunning tot hun achttiende jaar. Als de vergunning op grond van categoriaal beschermingsbeleid is verleend (zie kader 6) en dit beleid is tussentijds ingetrokken, dan zal de aanvraag voor onbepaalde tijd worden afgewezen en moet de vluchteling (tenzij er andere gronden zijn om voorgezet verblijf toe te staan, zoals bijvoorbeeld het recht op gezinsleven) Nederland verlaten. Een andere reden voor doormigratie naar een ander Europees land is gezins- of familiehereniging. Vluchtelingengezinnen komen regelmatig in verschillende Europese landen terecht. Gedurende de asielperiode is het vaak niet mogelijk om hen al met elkaar te herenigen. Pas als een verblijfsvergunning is verkregen, kan hereniging in een ander land plaatsvinden.

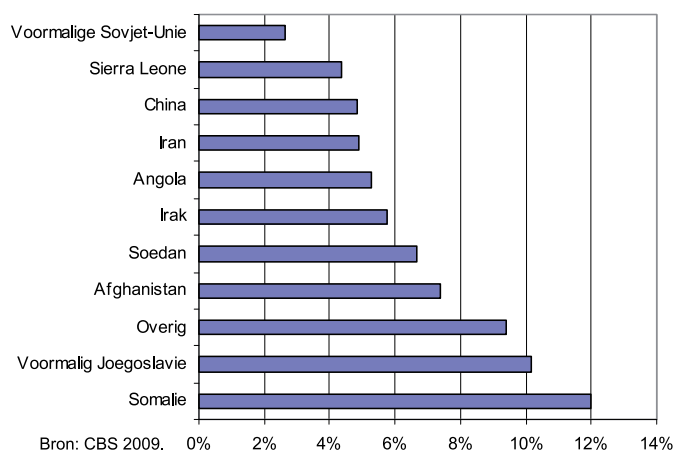
Vluchtelingen afkomstig uit voormalig Joegoslavië, Somalië en –in iets mindere mate– Afghanistan emigreerden vaker dan vluchtelingen afkomstig uit andere landen. Wel is er een verschil in het land van bestemming. Vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië keerden

voornamelijk terug naar het land van herkomst. De emigratie van vluchtelingen uit Somalië en Afghanistan bestond vooral uit doormigratie naar Groot-Brittannië (zie tabel 3.5). Emigratie kwam het minst voor bij vluchtelingen uit de voormalige Sovjet-Unie.

Categoriaal beschermingsbeleid

Voor Afghanen heeft van 1994 tot september 2002 een categoriaal beschermingsbeleid gegolden. Degenen die nog in het bezit waren van een asielvergunning bepaalde tijd in september 2002, zullen in de jaren daarop geen vergunning voor onbepaalde tijd asiel hebben gekregen en zijn teruggekeerd of doorgemigreerd naar een ander land. Voor bepaalde minderheidsgroepen uit Somalië heeft een categoriaal beleid van 1998 tot september 2001 gegolden. Sinds juni 2005 geldt overigens een nieuw categoriaal beschermingsbeleid. Voor Kosovaren, die een groot deel uitmaken van de groep voormalig Joegoslaven, heeft een categoriaal beschermingsbeleid tot juli 1999 gegolden. Voor grote delen van Irak en Soedan heeft gedurende vrijwel de hele periode 1998-2008 categoriaal beschermingsbeleid gegolden. Voor Angola, Sierra Leone en China is nooit een categoriaal beschermingsbeleid geweest, maar uit deze landen zijn veel alleenstaande minderjarige asielzoekers gekomen, voor wie sinds 2001 een aanscherping van het beleid geldt. Hierdoor krijgen veel alleenstaande minderjarige asielzoekers alleen een tijdelijk verblijfsrecht in Nederland. Voor Iran en de landen die deel uitmaakten van de voormalig Sovjet-Unie waar asielzoekers vandaan komen, heeft eveneens nooit een categoriaal beschermingsbeleid gegolden.

Figuur 3.14 Geregistreeerde emigratie (doormigratie en retournigratie) in de periode 1998-2008 per herkomstland

Bestemmingen bij eerste emigratie ⁵

Als wordt gekeken naar de bestemmingen bij de eerste emigratie is Groot-Brittannië het meest voorkomende land van bestemming bij een vertrek van vluchtelingen uit Nederland. Ruim een vijfde van de vluchtelingen die uit Nederland vertrekken, heeft Groot-Brittannië als bestemming. Uit verschillende onderzoeken is al naar voren gekomen dat Groot-Brittannië een populaire emigratiebestemming is voor Somaliërs die zich in eerste instantie in een ander Europees land hebben gevestigd (Abdulrehman en Tuk, 2006; Van Liempt, 2008; Van der Reek en Hussein, 2003). Een studie uit 2003 laat zien dat zowel sociaal-economische als cultureel-religieuze motieven een rol spelen bij de doormigratie van Somaliërs naar Groot-Brittannië (Van den Reek en Hussein, 2003). Redenen voor doormigratie zijn zowel betere kansen op de arbeidsmarkt en bekendheid met de taal, als de gepercipieerde vrijheid ten aanzien van het kunnen beleven van de eigen godsdienst in het openbaar en een bredere aanwezigheid van vluchtelingen zelforganisaties (ibid). Maar Groot-Brittannië is zeker niet alleen een populaire bestemming voor vluchtelingen uit Somalië. Ook voor vluchtelingen uit Afghanistan, Soedan, Irak en Sierra Leone was Groot-Brittannië een populaire bestemming bij vertrek uit Nederland.

Tabel 3.5 Bestemming bij eerste emigratie (doormigratie en retourmigratie) per herkomstland
(% op grond van totale emigratie)

	Emigratie naar:						Totaal*
	Land van herkomst	Groot-Brittannië	België	Duitsland	Overig	Onbekend	
Vm. Joegoslavië	71	1	2	6	6	14	100% (870)
Iran	47	9	5	8	10	21	100% (240)
Vm. Sovjet-Unie	47	4	9	6	11	23	100% (310)
Angola	46	5	13	1	11	24	100% (370)
Irak	38	18	1	4	23	16	100% (810)
Soedan	28	37	2	1	11	21	100% (290)
Somalië	20	50	1	1	14	14	100% (700)
Afghanistan	17	42	2	10	14	15	100% (1240)
China	2	2	16	2	47	31	100% (130)
Sierra Leone	1	31	11	3	30	24	100% (210)

* Absolute aantallen, afgerond op tientallen.
Bron: CBS 2009.

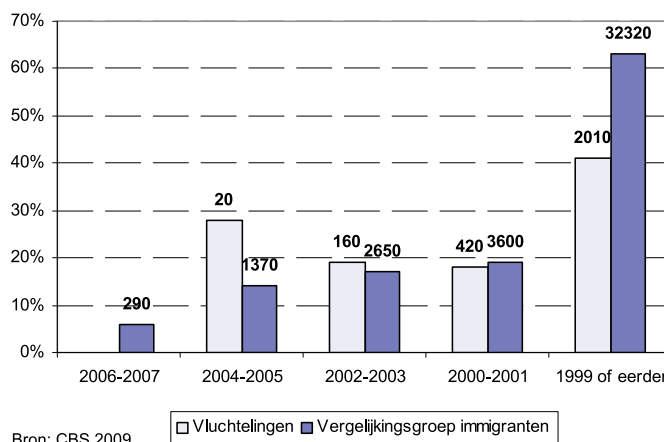
Terugkeer naar Nederland

De emigratie is overigens lang niet altijd permanent. Ruim dertig procent van de geëmigreerde vluchtelingen en veertig procent van de geëmigreerde immigranten keerden na de eerste emigratie ook weer terug naar Nederland. Het verschil tussen vluchtelingen en de vergelijkingsgroep immigranten is het grootst bij het cohort dat zich in 1999 of eerder in Nederland heeft gevestigd. De meerderheid van dit cohort dat in de afgelopen tien jaar is geëmigreerd, keerde niet terug naar Nederland. Bij de vergelijkingsgroep immigranten die zich in dezelfde periode in Nederland vestigde, zien we het tegenovergestelde; een meerderheid keerde na emigratie terug naar Nederland. Een verklaring hiervoor is, dat vluchtelingen vaker noodgedwongen permanent door- of terugmigreren, omdat ze niet langer een verblijfsstatus hebben.

Het percentage dat terugkeert naar Nederland na een verblijf in het buitenland is overigens wel veel hoger in het cohort 1999 dan in de latere cohorten. Van het cohort dat zich in 1999 of eerder in Nederland vestigde, is ook een groter deel inmiddels

genaturaliseerd, wat terugkeer naar Nederland, na een verblijf in het buitenland, mogelijk maakt. Bovendien heeft dit cohort langer de tijd gehad om te emigreren en weer terug te keren.

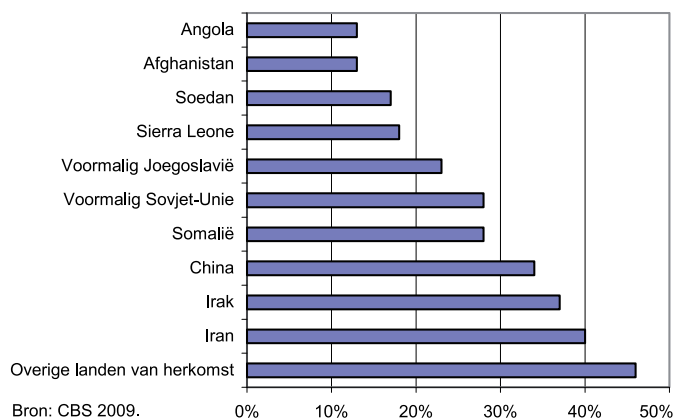
Figuur 3.15 Terugkeer naar Nederland na emigratie in de periode 1998-2008 naar cohort

Bron: CBS 2009.

Terugkeer naar Nederland na de eerste emigratie komt het meest voor onder vluchtelingen uit Iran en het minst onder vluchtelingen uit Afghanistan. De landen van bestemming bij de eerste emigratie bieden in deze gevallen mogelijk een aanknopingspunt voor de gevonden verschillen. Een groot deel van de vluchtelingen uit Afghanistan emigreren door naar Groot-Brittannië. Vermoedelijk keren veel vluchtelingen uit Iran keren tijdelijk terug naar het land van herkomst, zonder dat ze noodzakelijkerwijs de bedoeling hebben daar permanent te blijven.

Figuur 3.16 Terugkeer naar Nederland na emigratie per herkomstland.

Bron: CBS 2009.

⁵ Bij emigraties wordt alleen het eerste land van bestemming geteld. Van personen die emigreren, terugkeren naar Nederland en vervolgens weer emigreren, wordt dus het land van bestemming bij de eerste emigratie opgenomen.

⁶ http://mensenstreken.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=244%3Aachtergrond-nomadische-nederlanders&catid=1%3Averdieping&Itemid=100&limitstart=3

3.6 Conclusie

De geografische spreiding van vluchtelingen in Nederland lijkt meer op de verdeling van de Nederlandse bevolking dan de spreiding van de vergelijkingsgroep immigranten. Als gevolg van het Nederlandse spreidingsbeleid van opvang van asielzoekers en huisvesting van statushouders wonen zij meer verspreid over alle Nederlandse regio's en minder stedelijk dan de vergelijkingsgroep. Wel wonen ze wat vaker in de grote steden dan de autochtonen. Op grond van herkomstland zijn er wel verschillen. Vluchtelingen afkomstig uit Soedan, China en Sierra Leone wonen veel stedelijker dan vluchtelingen uit andere landen.

Vluchtelingen verhuizen vaker dan autochtonen en de vergelijkingsgroep immigranten. Zij verhuizen vooral vaak in de periode gedurende de asielaanvraag. In de periode na statusverlening wordt minder vaak verhuisd dan gedurende de asielprocedure. Uit de gesprekken blijkt dat voor vluchtelingen de specifieke woonplaats of regio in eerste instantie niet zo belangrijk is. Daar waar ze een woning of werk krijgen aangeboden, gaan ze wonen. Daarna wordt verhuizen moeilijker. We zien dan ook dat er vooral in de eerste drie à vier jaar na vestiging verschuivingen zijn in het geografische spreidingspatroon van vluchtelingen. Het aantal vluchtelingen in het westen van Nederland neemt dan toe en in het noorden af. Het aantal vluchtelingen in het oosten en zuiden van Nederland blijft stabiel. Ook het aantal vluchtelingen in de grote steden neemt in de eerste periode na vestiging toe, ook in het oosten en zuiden.

De verschuiving naar het westen van Nederland is lang niet altijd een verschuiving naar de vier grote steden. De meeste verhuizingen richting het westen zijn juist niet naar de G4. Uit de gesprekken bleek dat de mogelijkheden op het gebied van opleiding en de arbeidsmarkt in de grote steden door velen wel aantrekkelijk worden gevonden, maar dat de grote stad als woonplaats door lang niet iedere vluchteling als aantrekkelijk wordt beschouwd.

Van de vluchtelingen die tussen 1 januari 1998 en 1 januari 2008 een verblijfsstatus hebben gekregen, is een grote groep (62%) op 1 januari 2008 nog altijd in Nederland en nog altijd in het bezit van een verblijfsstatus. Van een kleine groep (5%) is bekend dat zij zijn geëmigreerd zonder terug te keren naar Nederland en ook een klein deel is overleden. Van een omvangrijke groep is op 1 januari 2008 geen adres of emigratiebestemming bekend. De verwachting is dat het aandeel dat permanent emigreert in werkelijkheid veel hoger is dan de kleine groep waarvan emigratie in het GBA is geregistreerd.

De geregistreerde emigratie (doormigratie en retourmigratie) onder vluchtelingen is laag (7%) in vergelijking tot de immigrantengroep (25%). Ook keren vluchtelingen minder vaak terug naar Nederland na emigratie. Emigratie betekent deels doormigratie naar andere Europese landen en deels terugkeer naar het land van herkomst. Er zijn verschillen op grond van herkomstland. Een groot deel van de vluchtelingen uit Soedan, Somalië en Afghanistan emigreren vaker door naar Groot-Brittannië, dan dat zij terugkeren naar het land van herkomst. Vluchtelingen uit Iran, voormalig Joegoslavië en de voormalige Sovjet-Unie emigreren hoofdzakelijk naar het land (of regio) van herkomst.

Spéciose Mujawezu, land van herkomst: Rwanda

4 Maatschappelijke positie

Het verwerven van een goede positie op verschillende maatschappelijk belangrijke terreinen, zoals de arbeidsmarkt, onderwijs, de woningmarkt en het rechtssysteem, zijn cruciaal in het integratieproces. Het gaat hierbij zowel om positietoewijzing door bijvoorbeeld de overheid en positieverwerving door de betrokkene zelf (Penninx, 1988; Entzinger en Dourleijn, 2008). In dit hoofdstuk wordt gebruikgemaakt van de populatiegegevens van het CBS als het gaat om verblijfsstatus, naturalisatie, arbeidsmarktparticipatie en uitkeringsafhankelijkheid. Deze cijfers geven inzicht in de positie van vluchtelingen op 1 januari 2008. Waar nodig worden de populatiegegevens aangevuld met de data die door middel van een survey speciaal voor deze barometer zijn verzameld. Er zijn geen populatiecijfers beschikbaar wat betreft de positie van vluchtelingen in het Nederlandse onderwijssysteem en op de woningmarkt. Een indicatie van de positie van vluchtelingen op deze terreinen wordt in dit hoofdstuk slechts gegeven aan de hand van de gehouden survey en voorgaand onderzoek.

In het eerste deel van dit hoofdstuk worden vier onderwerpen afzonderlijk besproken: verblijfsstatus en naturalisatie, arbeidsmarktparticipatie en uitkeringsafhankelijkheid, onderwijs, en woningmarkt. In het tweede deel wordt, op grond van de survey-data, gekeken welke individuele factoren van invloed zijn op de maatschappelijke positie van vluchtelingen.

4.1 Verblijfsstatus en naturalisatie

Een belangrijk aspect voor het kunnen verwerven van een goede positie in de samenleving is de juridische verblijfsstatus. Na statusverlening krijgen vluchtelingen in eerste instantie een vergunning voor bepaalde tijd. De meeste vluchtelingen krijgen een asielvergunning. Deze vergunning is in beginsel vijf jaar geldig. Aansluitend aan deze periode kan een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd worden aangevraagd. Als de asielvergunning is verleend op grond van categoriaal beschermingsbeleid en de situatie in het land van herkomst volgens de overheid inmiddels zodanig is verbeterd dat asielzoekers naar het oordeel van de IND (Immigratie- en Naturalisatiedienst) weer kunnen worden teruggestuurd, dan zal geen vergunning voor onbepaalde tijd worden verleend. Daarnaast kunnen vluchtelingen ook een reguliere vergunning krijgen, zoals een vergunning als alleenstaande minderjarige vreemdeling, een vergunning op medische gronden, op grond van driejarenbeleid¹ of de vergunning op grond van de Pardonregeling. Ongeveer een derde van de vluchtelingen heeft de afgelopen jaren een reguliere vergunning gekregen.² Na een verblijf van, in de meeste gevallen, minimaal vijf aaneengesloten jaren op grond van een vergunning, kunnen vluchtelingen naturaliseren tot Nederlander. In dit hoofdstuk wordt het type verblijfsstatus geanalyseerd van de groep vluchtelingen die de afgelopen tien jaar asiel heeft aangevraagd en per januari 2008 over een verblijfsstatus beschikt.

4.1.1 Type verblijfsstatus

Begin 2008 is 42 procent van de vluchtelingen genaturaliseerd tot Nederlander. Een bijna even zo groot deel heeft een verblijfsvergunning

voor bepaalde tijd. Dit betreft zowel asiel (asielgerelateerde) reguliere vergunningen. Een kleine groep (14%) heeft een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd. Het aandeel met een verblijfsvergunning op grond van de pardonregeling is in de onderzoeksgroep klein. Dat komt omdat met de afgifte van de vergunning pas in het najaar van 2007 is begonnen.

Tabel 4.1 Verblijfsstatus, 1-1-2008

	Aantal	%
Verblijfsvergunning bepaalde tijd	29.310	42
Verblijfsvergunning onbepaalde tijd	10.190	14
Verblijfsvergunning oude regeling (voor 2001)	890	1
Genaturaliseerd	30.130	43
Totaal	70.340	100

Bron: CBS 2009.

¹ Tot 1 januari 2003 gold het beleid dat een asielzoeker waarvan de asielprocedure in drie jaar of langer buiten zijn schuld nog steeds niet was afgerond, in aanmerking kon komen voor een reguliere vergunning. Dit kwam veel voor. In 2002 waren bijvoorbeeld van de in totaal 8.907 verleende (asiel en reguliere) verblijfsvergunningen aan asielzoekers er 3.492 op basis van het driejarenbeleid.

² Over de periode 2001-2006 werden aan asielzoekers 16.968 reguliere verblijfsvergunningen en 35.702 asielvergunningen verleend. Cijfers ontleend aan de Jaarverslagen IND 2002-2006 en Jaarrapportages Vreemdelingenketen 2002-2006.

Het type verblijfsstatus is in grote mate afhankelijk van de vestigingsduur. Dit heeft direct te maken met de termijnen waarvoor een bepaald type vergunning wordt verstrekt. Na vijf jaar kan een asielvergunning voor bepaalde tijd worden omgezet in een vergunning voor onbepaalde tijd. Tot 1 september 2003 gold hiervoor een periode van drie jaar. Voor houders van een reguliere vergunning geldt ook de mogelijkheid na vijf jaar een vergunning voor onbepaalde tijd aan te vragen, maar daarvoor geldt wel een inkomensvereiste.³ Bij de meeste reguliere vergunningen kan wel na drie jaar 'voortgezet verblijf' worden aangevraagd. Met een vergunning voor onbepaalde tijd of een vergunning voortgezet verblijf kan – indien aan de overige voorwaarden wordt voldaan – een aanvraag worden gedaan voor naturalisatie.

Op grond van de CBS-data kan helaas geen onderscheid worden gemaakt naar het type vergunning (asiel of regulier). Dit onderscheid is echter wel relevant voor de rechtspositie van de vluchteling. Zo is het type vergunning onder meer van invloed op de zekerheid van verblijf, de kosten in verband met leges, de mogelijkheden om te kunnen reizen en de mogelijkheden met betrekking tot gezinshereniging. In het algemeen kan worden gesteld dat de rechtspositie

van vluchtelingen met een reguliere vergunning minder gunstig is dan van vluchtelingen met een asielvergunning. In kader 1 wordt een overzicht gegeven van de verschillen in rechtspositie van vluchtelingen met een reguliere vergunning bepaalde tijd en met een asielvergunning bepaalde tijd.

4.1.2 Naturalisatie

Sinds 2003 geldt het behalen van een naturalisatietoets als voorwaarde voor naturalisatie. In deze toets, die per 2007 vervangen is door het inburgeringsexamen, wordt de kennis van de Nederlandse taal en samenleving getoetst. Voor het behalen van dit examen moet het Nederlands zowel mondeling als schriftelijk op minimaal niveau 2 worden beheerst. Voor 2003 volstond enige kennis van de Nederlandse taal dat in een kort gesprek werd getoetst. Uit onderzoek blijkt dat de toets voor een deel van de migranten een belemmering vormt voor naturalisatie; zowel door de kosten als door het niveau (Van Oers, 2006; Böcker e.a. 2005). Daarnaast kwam er in

³ Pas na 10 jaar wordt deze inkomenseis niet meer tegengeworpen.

Verschillen in rechtspositie bij vergunning bepaalde tijd regulier en asiel

Zekerheid van verblijf

Veel reguliere vergunningen worden voor slechts een jaar afgegeven en worden dan opnieuw getoetst of men aan de voorwaarden voldoet. Voor alleenstaande minderjarige asielzoekers geldt dat als zij Nederland binnenkomen na hun 15de jaar, zij geen recht meer hebben op een vergunning voor voortgezet verblijf als zij achttien jaar worden. Alleen als er andere gronden zijn, zoals medische redenen of gezinsleven, kunnen zij nog in Nederland blijven. Deze beleidswijziging is 4 januari 2001 in werking getreden. De alleenstaande minderjarige asielzoekers die voor 2001 asiel hebben gevraagd, bleven grotendeels wel in Nederland. Asielvergunningen worden daarentegen voor vijf jaar afgegeven.

Leges

Een verschil met de asielvergunning is dat voor de reguliere vergunningen over het algemeen aanzienlijke leges moeten worden betaald. Een vergunning voor gezinshereniging met een echtgenoot kost € 830,- en voor de kinderen € 188,-. Een vergunning op medische gronden kost € 331,-. Verlengingen van de vergunning kosten € 188,- en omzetting naar voortgezet verblijf € 331,-. Een vergunning voor onbepaalde tijd kost € 201,- per persoon. Voor asielvergunningen hoeven geen leges te worden betaald.

Beperkende voorwaarden

Voor sommige reguliere vergunningen gelden beperkende voorwaarden. Zo mogen houders van een vergunning op medische gronden en hun gezinsleden niet werken.

Reismogelijkheden

Houders van een reguliere vergunning die geen paspoort meer hebben, kunnen alleen onder bepaalde voorwaarden in aanmerking komen voor een vreemdelingenpaspoort. Asielstatushouders hebben recht op een vluchtelingenpaspoort.

Gezinshereniging

Houders van een asielvergunning kunnen – mits de aanvraag binnen drie maanden na statusverlening wordt gedaan – toestemming voor gezinshereniging krijgen zonder dat zij aan de middeleneis (inkomsten uit werk op bijstandniveau die voor ten minste een jaar gegarandeerd zijn) hoeven te voldoen. Ook gelden er soepelere regels ten aanzien van de eis dat documenten moeten worden overlegd om de gezinsband te bewijzen. Gezinsleden van een asielvergunninghouder hoeven (mits deze nog niet tot Nederlander is genaturaliseerd) ook niet aan het vereiste inburgeringsexamen buitenland te voldoen.

Houders van een reguliere vergunning zullen zo snel mogelijk een vast contract met voldoende inkomsten moeten zien te verkrijgen om voor gezinshereniging in aanmerking te kunnen komen. Met uitzendwerk of kortdurende contracten kan men pas na minimaal drie jaar aan de eis voldoen.

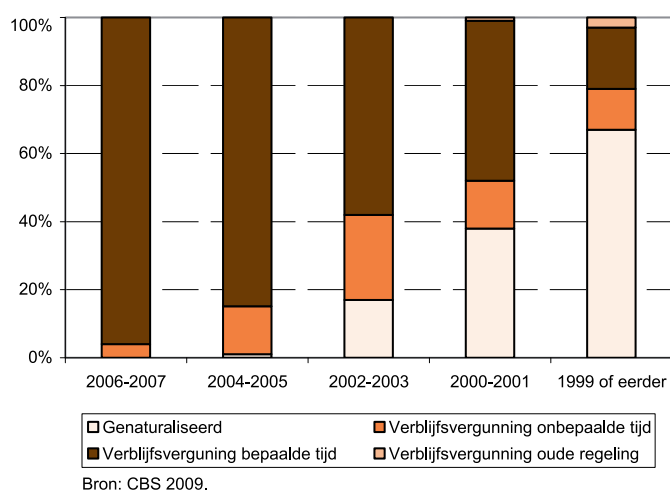
Inburgering

Gemeenten hebben de plicht om asielstatushouders een inburgeringsaanbod te doen inclusief maatschappelijke begeleiding. Voor reguliere statushouders geldt deze verplichting niet. Gemeenten kunnen aan deze groep een aanbod doen, maar hebben daartoe niet de plicht.

2003 een nieuwe voorwaarde; alleen een aaneengesloten periode met een verblijfsvergunning van vijf jaar kon recht op naturalisatie geven. Daarvoor was een verblijf van vijf jaar ongeacht verblijfsstatus in die periode voldoende. Voor houders van een asielvergunning maakt dit niet veel verschil omdat de asielvergunning met terugwerkende kracht wordt verleend zodat de periode van de asielprocedure meetelt.⁴ Bij reguliere vergunningen geldt meestal als ingangsdatum de datum aanvraag voor de reguliere vergunning, zodat de asielprocedure niet meetelt. Hierdoor komen houders van een reguliere vergunning sinds 2003 relatief later in aanmerking voor naturalisatie.⁵

Zoals we verwachten neemt het aantal vluchtelingen met een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd af en het aantal naturalisaties toe naarmate ze langer in de GBA staan ingeschreven. Vluchtelingen die zich sinds 2004 hebben ingeschreven, zijn op 1 januari 2008 over het algemeen nog niet genaturaliseerd tot Nederlander. Zij komen immers pas na een verblijf van vijf jaar en als zij voldoende zijn ingeburgerd in aanmerking voor naturalisatie.

Figuur 4.1 Verblifstatus naar cohort, 1-1-2008

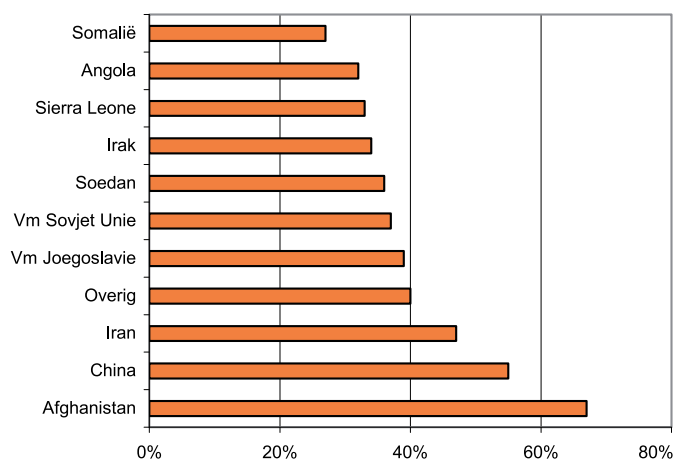

Uit figuur 4.1 wordt duidelijk dat vanaf het moment dat vluchtelingen wat betreft verblijfsduur lang genoeg in Nederland zijn om te kunnen naturaliseren, ze dat ook in grote getale doen. Opvallend is wel dat het aandeel genaturaliseerden onder de cohorten 2000-2001 en 2002-2003 relatief veel lager is dan onder het langst gevestigde cohort, terwijl voor beide cohorten geldt dat zij wel langer dan vijf jaar in Nederland zijn. Dit is mogelijk het gevolg van de aanscher-

pingen die plaats hebben gevonden bij de inwerkingtreding van de nieuwe Rijkswet op het Nederlanderschap per 1 april 2003. Hierdoor komen met name vergunninghouders met een reguliere vergunning relatief later voor naturalisatie in aanmerking dan in de periode voor 2003. Het is nog niet duidelijk in hoeverre het vereiste van het behalen van de naturalisatietoets er toe leidt dat vluchtelingen niet aan de naturalisatievoorwaarden kunnen voldoen.

Het aandeel vluchtelingen per herkomstland dat genaturaliseerd is, varieert van 27 procent tot 67 procent. Het aantal genaturaliseerden van het hele cohort 1999-2008 is het grootst onder de Afghanen en het laagst onder de Somaliërs. Andere landen met een bovengemiddeld aandeel genaturaliseerden zijn de Chinezen en de Iraniërs (zie figuur 4.2). Uit deze gegevens kunnen we overigens geen conclusies trekken over de verschillen in naturalisatiebereidheid van de verschillende herkomstgroepen. De vestigingsduur en met name het moment van statusverlening en het type vergunning (regulier of asiel), bepaalt namelijk in belangrijke mate of vluchtelingen in de gelegenheid zijn geweest om te naturaliseren. Voor de Somaliërs geldt bijvoorbeeld dat zeker een deel van hen te kort in Nederland verblijft om in aanmerking te komen voor naturalisatie. Een kwart van de Somalische asielzoekers heeft zich namelijk pas gevestigd vanaf 2004 en kunnen dus ook pas een status hebben vanaf 2004.

Figuur 4.2 Naturalisatie naar herkomstland, 1-1-2008

⁴ De termijn waarop asielvergunninghouders kunnen naturaliseren werd in 2003 wel gemiddeld een jaar langer. Dat kwam omdat onder de oude Rijkswet op het Nederlanderschap vluchtelingen een jaar voordat zij in aanmerking zouden komen voor naturalisatie hun aanvraag mochten indienen, zodat ze precies na vijf jaar konden naturaliseren. Onder de nieuwe Rijkswet is dit afgeschaft en mogen vluchtelingen pas na vijf jaar en als zij in bezit zijn van hun vergunning onbepaalde tijd de naturalisatie-aanvraag doen, zodat er in de praktijk altijd minstens zes jaar tussen asielaanvraag en naturalisatie zit.

⁵ Daarnaast hebben houders van een reguliere vergunning soms te maken met een 'verblijfsgat', waardoor zij niet voldoen aan de eis van minimaal vijf jaar aangesloten verblijf op grond van een verblijfsvergunning. Wanneer bijvoorbeeld een alleenstaande minderjarige vreemdeling op zijn achttiende jaar zijn verblijfsrecht verliest, maar later toch in aanmerking komt voor een vergunning op medische gronden, dan gaat de naturalisatietermijn pas lopen met ingang van de vergunning op medische gronden.

Ook andere bronnen wijzen er op dat de naturalisatiebereidheid onder vluchtelingengroepen over het algemeen hoog is. Zo stelt de IND (2008) vast dat Irakezen, Afghanen, Somaliërs, Bosniërs, burgers van Servië en Montenegro en Russen veel voorkomen in de top tien van naturalisatieverzoekers en genaturaliseerden, maar dat zij niet prominent aanwezig zijn in de top tien van niet-Nederlanders woonachtig in Nederland. Hieruit zou een bovengemiddelde naturalisatiebereidheid blijken bij deze groepen.

Ook uit de survey blijkt dat er een hoge naturalisatiebereidheid is onder de geënquêteerde vluchtelingen. Ruim vier op de vijf vluchtelingen geeft aan graag te willen naturaliseren. Slechts een enkeling geeft expliciet aan dit niet te willen.

Tabel 4.2 Naturalisatiebereidheid van vluchtelingen zonder de Nederlandse nationaliteit

	Aantal	%
Ja dat wil ik graag	281	83
Ja, maar ik vind het niet heel erg belangrijk	16	5
Nee dat wil ik niet	5	2
Weet niet/ geen antwoord	35	10
Totaal	337	100

Bron: Survey IB 2009.

Het verkrijgen van het Nederlandse staatsburgerschap heeft verschillende betekenissen voor de vluchtelingen. Het Nederlandse staatsburgerschap biedt bescherming en zekerheid, mogelijkheid om te reizen, maar heeft voor sommigen ook duidelijk een emotionele betekenis die symbool staat voor de band die met het nieuwe land is aangegaan. In deze barometer is geen uitgebreid onderzoek gedaan naar de betekenis van het hebben van de Nederlandse nationaliteit. Wel komen uit de interviews met de vluchtelingen verschillende aspecten ten aanzien van het hebben of verkrijgen van het Nederlandse staatsburgerschap naar voren. Ter illustratie van die verschillende betekenissen, geven we een aantal citaten weer van de geïnterviewde vluchtelingen (zie kader).

Betekenen van het hebben van het Nederlands staatsburgerschap

'Als ik moest kiezen tussen de Irakese nationaliteit of de Nederlandse nationaliteit zou ik meteen de Nederlandse nationaliteit kiezen. Ik ben nu bezig met het aanvragen van naturalisatie. Ik heb al een aantal certificaten gehaald, maar dat is nu niet meer voldoende voor naturalisatie. Ik heb al een deel van het staats-examen NT2 behaald, maar moet de delen lezen en schrijven nog halen. Als je de Nederlandse nationaliteit hebt, dan ben je niet bang meer. Anders moet je misschien terug zodra het in Irak veilig is. Als ik de Nederlandse nationaliteit heb, is dit mijn huis. Dan heb je geen visa meer nodig en kan je makkelijker reizen. Voor mijn kinderen kan ik niet kiezen. Ik kan niet zeggen waar ze bij horen. Maar zolang ik de verantwoordelijkheid heb, wil ik dat ze

4.2 Arbeidsmarktpositie en uitkeringsafhankelijkheid

Met betaald werk kunnen mensen een zelfstandig bestaan opbouwen en zich een plek verwerven in de Nederlandse samenleving. Uit de vorige barometer kwam naar voren dat het hebben van een toekomstperspectief, waaronder met name ook het uitzicht op een betaalde baan, een essentieel aspect is in het welbevinden van vluchtelingen (Klaver e.a., 2007). In deze paragraaf wordt eerst ingegaan op de startpositie van vluchtelingen op de arbeidsmarkt in vergelijking tot andere immigranten. Vervolgens wordt aan de hand van CBS-data de actuele arbeidsmarktpositie geschetst. Tot slot worden gegevens gepresenteerd ten aanzien van de uitkeringsafhankelijkheid. In het kader op blz. 37 zijn de definities opgenomen van de in dit hoofdstuk gebruikte begrippen.

4.2.1 Startpositie op de arbeidsmarkt

Vluchtelingen hebben een andere startpositie op de arbeidsmarkt dan de vergelijkingsgroep immigranten. Dit betreft zowel de achtergrond en omstandigheden waaronder deze groepen naar Nederland komen als verschillen in rechtspositie. Om met dit laatste te beginnen: er is een verschil tussen vluchtelingen en gezinsmigranten, voor wat betreft de toegang tot sociale zekerheid. Een voorwaarde voor gezinsmigratie is dat de partner 'voldoende middelen van bestaan' heeft.⁶ Deze migranten voegen zich dus over het algemeen bij een werkende partner. Indien gezinsmigranten in de eerste drie jaar van verblijf een beroep doen op de bijstand, kan dit leiden tot de intrekking van de verblijfsvergunning. Gezinsmigranten hebben dus in principe pas na drie jaar toegang tot de bijstand. Vluchtelingen daarentegen hebben vanaf het moment dat zij een status krijgen toegang tot de bijstand en zullen als gevolg daarvan zeker in de eerste jaren na vestiging een hogere uitkeringsafhankelijkheid noteren. Uit een studie van de RWI blijkt dat de problematiek van de arbeidsintegratie van vluchtelingen ook op een aantal andere punten afwijkt van migranten die in het kader van gezinsvorming- en hereniging naar Nederland zijn gekomen (Klaver en Odé, 2003). Hieronder

Nederlander zijn.' (vrouw, 39 jaar, Irak, sinds 2001 in Nederland)
'Het is belangrijk om de Nederlandse nationaliteit te hebben. Ik wist niet wat ik was. Ik had geen Rwandees paspoort en ook geen Nederlands. Ik voel me nu thuis in Nederland en Rwanda. Terugkeren naar Rwanda kan niet, dat is niet veilig.'
(vrouw, 41 jaar Rwanda, sinds 2003 in Nederland)

'Ik heb geen Iraans paspoort meer. Ik zou wel bewoner van Europa willen zijn of van de planeet aarde. Dat heeft meer betekenis voor mij dan een nationaliteit. Maar als ik verder wil, dan moet ik een paspoort hebben, dan kan ik overal reizen. Van welk land ik een nationaliteit heb, maakt me niet uit. Ik wil niks te maken hebben met nationalisme. Ik ben geen Iraniër of Nederlander. Ik ben mens. Maar om te kunnen leven heb ik een nationaliteit nodig.'
(man, 31 jaar, Iran, sinds 2000 in Nederland)

Definities begrippen arbeidsmarktpositie en uitkeringsafhankelijkheid

Betaalde baan: iedere betaalde baan, ongeacht het aantal uren.

Bruto arbeidsparticipatie: personen van 15 tot en met 64 jaar met een betaalde baan en personen die als werkzoekend staan ingeschreven maar nog geen werk hebben.

Netto arbeidsparticipatie: personen van 15 tot en met 64 jaar met een betaalde baan, ongeacht het aantal uren.

Werkzoekend: Personen van 15 tot en met 64 jaar die als werkzoekend staan ingeschreven bij het UWV Werkbedrijf (voorheen CWI en UWV) en geen betaald werk hebben. Dit wijkt af van de definitie

die door het CBS wordt gehanteerd voor werkloosheidscijfers, waarbij wordt gekeken naar personen van 15 tot en met 64 jaar die geen werk hebben, of een baan van minder dan twaalf uur per week, die zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week en daarvoor beschikbaar zijn (en staan ingeschreven bij UWV).

Bijstandsuitkering: Een uitkering die wordt verstrekt in het kader van de Wet werk en bijstand (WWB), Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijke arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) of de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijke arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ). Het hebben van een uitkering wordt vastgesteld volgens het betalingsconcept. Volgens het betalingsconcept heeft een persoon in een maand een uitkering als er recht is op de uitkering op de laatste vrijdag van die maand en er in die maand een uitbetaling is geweest.

geven we een korte toelichting op de belemmeringen die specifiek voor vluchtelingen gelden. Daarnaast zijn er ook belemmeringen die zich ook voordoen onder andere immigranten (zie voor een uitgebreidere toelichting op de verschillende belemmeringen ook de vorige IntegratieBarometer, Klaver e.a., 2007).

Vluchtelingen hebben, anders dan andere immigranten, te maken met een onderbroken arbeidsverleden als gevolg van de vlucht en de asielperiode. Tijdens de asielperiode mogen asielzoekers slechts voor een beperkt aantal weken per jaar betaalde arbeid verrichten.⁷ Hierdoor missen vluchtelingen actuele werkervaring op het moment dat ze formeel mogen toetreden tot de arbeidsmarkt en hebben ze vaak een 'gat' in hun curriculum vitae. Aangezien de arbeidsmarkt erg is gericht op een coherent arbeidsverleden, vormt dit een belemmering voor intrede op de arbeidsmarkt.

Een derde specifieke belemmering waar vluchtelingen mee geconfronteerd worden, betreft het ontbreken van informele netwerken waarbinnen men werk kan vinden of die kunnen ondersteunen bij het vinden van werk. Als gevolg hiervan hebben vluchtelingen ook vaak een minder goed beeld van de werking van de Nederlandse arbeidsmarkt. Een ander aspect is dat veel vluchtelingen zich genooddacht zien om snel geld te verdienen om gezinshereniging te kunnen realiseren of ten behoeve van achterblijvers. Hierdoor wordt vaak minder prioriteit gegeven aan taalvaardigheid, hetgeen op termijn de kans op positieverbetering op de arbeidsmarkt vermindert. Tot slot noemen we het gegeven dat vluchtelingen vaak worden geconfronteerd met complexe en meervoudige problemen op verschillende terreinen die vaak tegelijkertijd moeten worden opgepakt. Zo moeten ze na statusverlening onder andere verhuizen naar een nieuwe woonplaats, zich oriënteren op de samenleving en arbeidsmarkt, inburgeren, nieuwe sociale contacten aangaan, gezinshereniging regelen, inrichtingskredieten afbetalen et cetera. Daarnaast ervaren vluchtelingen niet zelden gezondheidsproblemen als gevolg van eventuele geweldservaring en trauma's. Het spreekt voor zich dat deze problemen een serieuze beperking kunnen zijn om succesvol te kunnen zijn op de Nederlandse arbeidsmarkt.

Belemmeringen die vluchtelingen gemeen hebben met andere immigranten hebben onder meer betrekking op het ontbreken van of gebrekkige erkenning van relevante diploma's. Hierdoor kunnen werkgevers de kennis en vaardigheden van deze groepen vaak moeilijk inschatten. Daarnaast geldt voor beide groepen dat taalproblemen het vinden van geschikt werk in de weg kunnen staan. Werkgevers hechten veel belang aan de kennis van de Nederlandse taal en gebruiken dit vaak als onderscheidend criterium om vluchtelingen of migranten niet aan te nemen. Tot slot is het goed om te wijzen op de rol van culturele verschillen. Bij dat laatste kan het gaan om culturele miscommunicatie bij sollicitaties, maar ook om openlijke achterstelling op basis van de culturele of religieuze achtergrond.

⁶ Voor gezinshereniging geldt als voorwaarde minimaal 100% van de bijstandsnorm voor echtparen en gezinnen. Voor gezinsvorming geldt een normbedrag van 120% van het minimumloon.

⁷ Aanvankelijk konden asielzoekers die langer dan een half jaar in procedure waren, 12 weken per jaar arbeid verrichten. Per 2008 is dit verruimd naar 14 weken per jaar voor artiesten, musici, filmedewerkers en werknemers die deze groepen technisch ondersteunen. Voor alle overige branches geldt een periode van 24 weken per jaar (Besluit uitvoering Wet Arbeid Vreemdelingen).

4.2.2 Arbeidsmarktpositie

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de arbeidsmarktpositie van vluchtelingen verre van rooskleurig is (Van den Maagdenberg, 2004; Klaver e.a., 2007; Nicolaas e.a., 2005). De meeste recente cijfers over het aantal vluchtelingen met een betaalde baan, waarover tot nu toe is gepubliceerd, hebben betrekking op het jaar 2004 (Integratiekaart 2006). Voor een aantal belangrijke herkomstlanden waar veel vluchtelingen vandaan komen, rapporteert deze integratiekaart over het aandeel werkzame personen.⁸ Voor wat betreft uitkeringsafhankelijkheid van vluchtelingen hebben de meest recente cijfers betrekking op maart 2009 (Jaarrapport integratie, 2009).⁹ De voornoemde studies laten zien dat de arbeidsmarktpositie wordt gekenmerkt door een relatief hoge werkloosheid en een hoge uitkeringsafhankelijkheid. Hoewel er aanmerkelijke verschillen zijn tussen diverse herkomstlanden, blijkt uit deze studies dat in zijn algemeenheid vluchtelingengroepen een slechtere arbeidsmarktpositie hebben dan zowel de autochtone bevolking als de traditionele migrantengroepen.

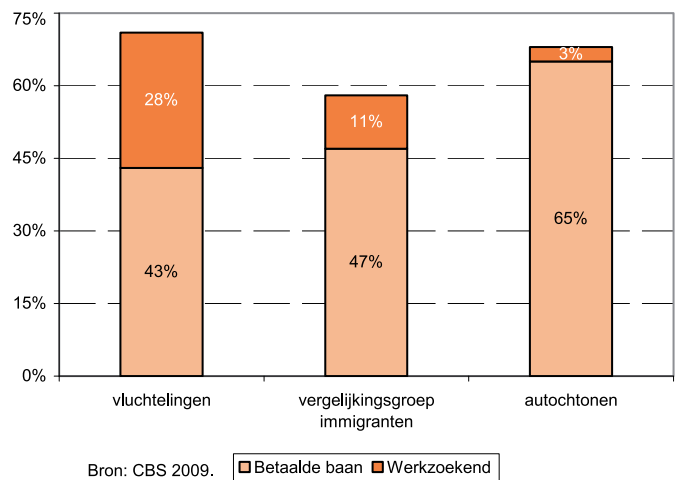
De situatie op 1 januari 2008 van de asielmigranten die het afgelopen decennium asiel hebben aangevraagd en een verblijfsvergunning hebben gekregen, biedt een zelfde beeld. Figuur 4.3 laat het aandeel vluchtelingen zien dat een betaalde baan heeft ongeacht het aantal uren en het aandeel vluchtelingen dat geen betaalde baan heeft en wel staat ingeschreven bij het UWV-Werkbedrijf als werkzoekend. Wanneer in het vervolg wordt gesproken van werkzoekenden gaat het dus om niet-werkenden die als werkzoekend staan ingeschreven bij het UWV-Werkbedrijf. Werkzoekenden die niet staan ingeschreven, worden niet meegeteld in onderstaande gegevens.

Vluchtelingen hebben veel minder vaak dan autochtonen een betaalde baan en zijn veel vaker ingeschreven bij het UWV-Werkbedrijf als werkzoekende. Ongeveer vier op de tien (43%) vluchtelingen tussen de 15 en 64 jaar heeft een betaalde baan en ruim een kwart (28%) is werkzoekend. Onder de autochtonen in dezelfde leeftijdscategorie heeft daarentegen 65 procent een betaalde baan en is slechts drie procent werkzoekend. Voor de vergelijkingsgroep immigranten geldt dat 47 procent een betaalde baan heeft en dat elf procent staat ingeschreven als werkzoekende. Vluchtelingen hebben iets minder vaak een betaalde baan, maar zijn vooral veel vaker werkzoekend dan de vergelijkingsgroep immigranten. Tevens is het goed om op te merken dat de bruto arbeidsparticipatie (dat wil zeggen de werkenden en de niet-werkende werkzoekenden tezamen) van vluchtelingen hoger ligt dan bij de vergelijkingsgroep immigranten (namelijk respectievelijk 71% en 58%). Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door het grote aandeel werkzoekenden onder vluchtelingen.

Een deel van de verklaring voor dit verschil in het aandeel werkzoekenden is dat onder de vergelijkingsgroep het grootste deel zich als gezinshereniger of gezinsvormer heeft gevoegd bij een economische actieve partner. Zij zijn minder afhankelijk van het verwerven van een zelfstandig inkomen.¹⁰ Tevens geldt dat gezinsmigranten, zoals eerder gemeld, de eerste drie jaar in principe geen beroep kunnen

doen op publieke middelen, waardoor zij ook minder vaak ingeschreven zullen staan bij het UWV-Werkbedrijf als werkzoekende.

Figuur 4.3 Bruto arbeidsparticipatie personen 15-64 jaar, 1-1-2008

De gegevens die hier worden gepresenteerd, hebben betrekking op de arbeidsmarktpositie per 1 januari 2008. Sinds die datum is de situatie op de Nederlandse arbeidsmarkt als gevolg van de wereldwijde economische crisis aanzienlijk verslechterd. Wat de gevolgen van de recessie zijn op de arbeidsmarktpositie van vluchtelingen is niet bekend. Wel is bekend dat vanaf 2009 de werkloosheid onder allochtonen oploopt en sneller stijgt dan onder de autochtone bevolking (Forum, 2009; Jaarrapport Integratie, 2009). Zo nam in het tweede kwartaal van 2009 de totale werkloosheid in Nederland toe met 30.000 personen en steeg daarmee van 4,4 naar 4,8 procent. Een kwart van deze stijging kwam voor rekening van de allochtonen, terwijl zij slechts tien procent van de beroepsbevolking uitmaken (Forum, 2009). Aangezien vluchtelingen een kwetsbare groep vormen op de arbeidsmarkt is het aannemelijk dat ook zij worden geconfronteerd met minder kansen en een stijgende werkloosheid als gevolg van de economische crisis. Het is waarschijnlijk dat de

⁸ Er wordt in de integratiekaart gerapporteerd naar herkomstland en niet naar migratiemotief. De gegevens betreffen dus niet specifiek alleen de groep vluchtelingen uit een bepaald land. Voor veel landen, zoals bijvoorbeeld Somalië, Irak en Afghanistan, is het overigens aannemelijk dat de cijfers hoofdzakelijk vluchtelingen betreffen.

⁹ Ook in het Jaarrapport integratie wordt gerapporteerd naar herkomstland en niet naar migratiemotief. Vanwege deze andere afbakening van de doelgroep en een ander peilmoment (namelijk maart 2009 in plaats van januari 2008) lopen de cijfers met bijvoorbeeld uitkeringsafhankelijkheid wat uiteen tussen de verschillende studies.

¹⁰ Daarnaast bestaat de vergelijkingsgroep voor een klein deel ook uit arbeidsmigranten met een baan en studenten. Ook zij zullen zich niet als werkzoekend inschrijven.

Mohammad Kiani, land van herkomst: Iran

arbeidsmarktpositie van vluchtelingen inmiddels is verslechterd ten opzichte van de situatie per 1 januari 2008.

Geslacht

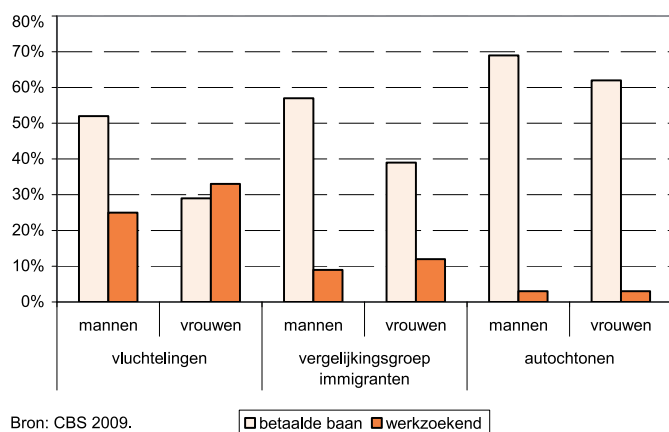
Voor zowel de vluchtelingengroep als de immigrantengroep geldt dat mannen veel vaker een betaalde baan hebben dan vrouwen. Het verschil in arbeidsdeelname tussen mannen en vrouwen is bij vluchtelingen nog iets groter dan bij de immigrantengroep. Voor de autochtone bevolking is het verschil in arbeidsmarktpositie het kleinst.

Daarnaast is er een opvallend verschil te constateren in het aandeel werkzoekende vluchtelingenvrouwen en immigrantenvrouwen. Ongeveer een derde van vluchtelingenvrouwen is werkzoekend. Onder immigrantenvrouwen staat maar twaalf procent ingeschreven als werkzoekend. Over het algemeen kan worden gesteld dat vluchtelingenvrouwen sterker gericht zijn op de arbeidsmarkt dan immigrantenvrouwen. Voor een deel valt dit te verklaren uit het feit dat vluchtelingenvrouwen vaker een sollicitatieplicht hebben vanwege hun uitkering. Tegelijkertijd zijn vluchtelingenvrouwen de groep die het minst vaak een betaalde baan hebben. Ook in de vorige barometer werd geconstateerd dat, wat betreft arbeidsmarktpositie, vluchtelingenvrouwen het meest kwetsbaar zijn. Deze bevinding is per 2008 nog immer actueel.

Vluchtelingen en de economische crisis

Meneer S. is in 1998 vanuit Afghanistan naar Nederland gekomen. In 2004 kreeg hij een verblijfsstatus. Zodra hij een verblijfsvergunning had, is hij op zoek gegaan naar werk, zodat hij zijn vrouw en vijf kinderen ook naar Nederland kon halen. Daardoor was er geen tijd om verder te leren. Dat vindt hij heel jammer en het is niet goed voor zijn positie op de Nederlandse arbeidsmarkt is zijn ervaring. Sinds maart 2006 zijn zijn vrouw en kinderen in Nederland. Onlangs heeft hij zijn baan verloren. Het is een slechte tijd nu met de financiële crisis, vertelt hij. Bij het bedrijf waar hij werkte werden veel mensen ontslagen. Onlangs solliciteerde hij naar een nieuwe baan, maar het bedrijf gaf te kennen toch vooral jonge mensen aan te willen trekken. Zijn leeftijd, 47 jaar, is een probleem. En ook de Polen zijn in trek, vertelt hij. Dat maakt het voor hem extra lastig op de Nederlandse arbeidsmarkt. Hij is bezig met een reïntegratietraject. Hij heeft nu een stagebaan voor 36 uur en ook nog 4 uur sollicitatietraining iedere week. 'Teveel thuis zitten, dat is niet goed. Iedere mogelijkheid grijp ik aan, maar het is gewoon een slechte tijd. Het is moeilijk met alleen buitenlandse diploma's. Ik heb geen Nederlandse diploma's, alleen de taal!' (man, 47 jaar, Afghanistan, in Nederland sinds 1998, status sinds 2004)

Figuur 4.4 Arbeidsmarktpositie naar geslacht, 1-1-2008

Bron: CBS 2009.

□ betaalde baan ■ werkzoekend

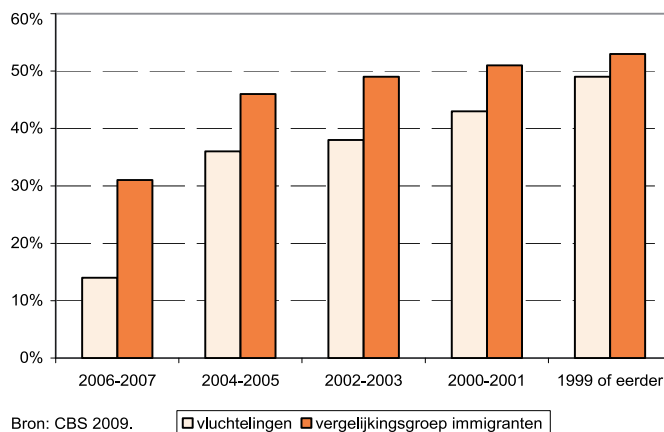
Vestigingsduur

De arbeidsparticipatie neemt toe naarmate de vluchtelingen langer in Nederland wonen (zie figuur 4.5). Van het cohort dat zich in 1999 of eerder in Nederland heeft gevestigd, heeft op 1 januari 2008 ongeveer de helft een betaalde baan (49%). Van het cohort dat zich in 2006 of 2007 in Nederland heeft gevestigd, heeft slechts veertien procent een betaalde baan. Voor vluchtelingen geldt dat een deel van hen op het moment van vestiging (dat wil zeggen inschrijving in de GBA) nog geen verblijfsstatus had, waardoor zij ook geen formele toegang tot de arbeidsmarkt hadden.¹¹ Dit is met name van belang voor het cohort 2006-2007. De periode waarin deze groep recente vestigers daadwerkelijk onbelemmerde toegang tot de arbeidsmarkt had, is namelijk vrij kort. Dit lage aandeel wordt daarnaast verklaard door het feit dat ze in de eerste periode na statusverlening vooral bezig zijn met inburgering. De arbeidsparticipatie van recent gevestigde immigranten is twee keer zo hoog als van recent gevestigde vluchtelingen (namelijk 31% onder de vergelijkingsgroep en 14% onder de vluchtelingen).

Het verschil in arbeidsparticipatie tussen de vluchtelingengroep en de immigrantengroep is het grootst bij het meest recent gevestigde cohort. Naar verloop van tijd worden de verschillen in arbeidsparticipatie tussen de twee groepen gestaag kleiner. Hoewel de arbeidsparticipatie van vluchtelingen gestaag toeneemt naarmate men langer gevestigd is in Nederland, bereiken ze niet hetzelfde niveau van arbeidsdeelname als de immigrantengroep. Met andere woorden, vluchtelingen beginnen met een achterstand en halen die uiteindelijk niet in.¹² Daarbij is het belangrijk om op te merken dat vluchtelingen niet naar Nederland komen om te werken. De migratie is met andere woorden niet werkgerelateerd.

De beperkte arbeidsparticipatie neemt niet weg dat veel vluchtelingen graag willen werken. Bij het vinden van werk stuiten zij echter op vele belemmeringen zoals hierboven beschreven in paragraaf 4.2.1. Als gevolg van deze belemmeringen, hebben vele vluchtelingen het gevoel dat - zo bleek uit de vorige IntegratieBarometer - zonder extra ondersteuning zij het niet zullen redden op de Nederlandse arbeidsmarkt (IntegratieBarometer 2006, Klaver e.a., 2007).

Figuur 4.5 Netto arbeidsparticipatie (% met betaalde baan) naar cohort

Bron: CBS 2009.

□ vluchtelingen ■ vergelijkingsgroep immigranten

Herkomstland

Er zijn grote verschillen in arbeidsparticipatie van vluchtelingen tussen 15 en 64 jaar naar herkomstland (zie figuur 4.6). De arbeidsparticipatie van vluchtelingen uit Somalië is het laagst; iets minder dan een derde (30%) heeft een betaalde baan. De arbeidsparticipatie is het hoogst bij vluchtelingen uit Sierra Leone: meer dan zestig procent heeft een betaalde baan. Dat is ongeveer gelijk aan de arbeidsparticipatie van autochtonen. De vluchtelingen uit Sierra Leone zijn vooral jonge mannen, die naar alle waarschijnlijkheid als alleenstaande minderjarige asielzoeker naar Nederland zijn gekomen. Deze groep heeft een groot deel van het onderwijs in Nederland gevolgd en in Nederland een diploma gehaald. Dit verhoogt de kans op succes op de Nederlandse arbeidsmarkt aanzienlijk (De Koning e.a., 2008).

De verschillen in arbeidsparticipatie tussen de herkomstlanden kunnen worden verklaard door onder meer vestigingsduur en verschillen in de bevolkingssamenstelling. Zo is er een substantiële groep Somaliërs (ruim 20%) die zich vanaf 2006 in Nederland heeft gevestigd. Deze groep heeft op grond van zijn recente vestigingsdatum en de restricties die gelden voor asielzoekers om te werken, nog maar beperkt de mogelijkheid gehad om actief te worden op de arbeidsmarkt. Daarnaast spelen bijvoorbeeld geslacht en leeftijd een rol. Zo zijn vluchtelingen uit Somalië bijvoorbeeld vaker vrouw en gemiddeld wat ouder dan de vluchtelingen uit Sierra Leone.

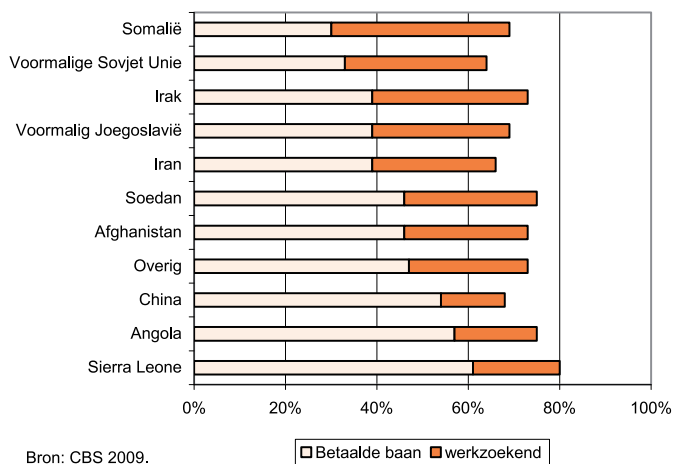
¹¹ Zoals eerder vermeld mogen asielzoekers in het kader van de Wet arbeid vreemdelingen gedurende een beperkte periode betaalde arbeid verrichten.

¹² Overigens moet hier opgemerkt worden dat er bij de vergelijkingsgroep wellicht ook sprake is van een 'selectie-effect'. Voor de groep overige migranten geldt namelijk dat, indien zij binnen een aantal jaren na vestiging een beroep moeten doen op de bijstand, de verblijfsvergunning kan worden ingetrokken. Hoe vaak dit voorkomt is op basis van dit onderzoek niet te zeggen. Het is echter zeer goed mogelijk dat een deel van de werkloze immigranten uit de vergelijkingsgroep inmiddels Nederland weer heeft (moeten) verlaten.

Tot slot, maar dat is in het kader van deze barometer niet verder onderzocht, spelen wellicht ook verschillen in de mogelijkheden om cultuurverschillen te overbruggen een rol.

Figuur 4.6 Bruto arbeidsmarktparticipatie naar herkomstland

Vrijwilligerswerk

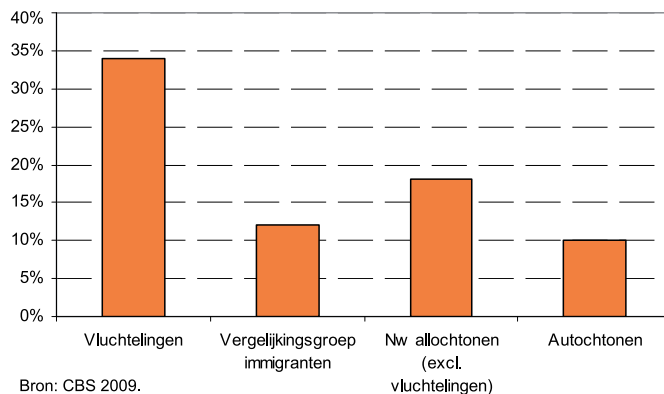
Een betaalde baan is niet de enige manier om actief te zijn op de Nederlandse arbeidsmarkt. Vrijwilligerswerk of onbetaalde stages kunnen een manier zijn om ervaring op te doen voor werken in Nederland en het kan een opstap zijn naar uiteindelijk een betaalde baan. Uit de survey-data blijkt dat ongeveer een vijfde van de respondenten geen betaalde baan heeft, maar wel vrijwilligerswerk doet. Hoogopgeleiden doen significant vaker vrijwilligerswerk dan laagopgeleiden. Degenen die korter dan twee jaar in Nederland zijn, hebben nog nauwelijks vrijwilligersactiviteiten ontwikkeld. Er zijn geen significante verschillen op grond van leeftijd en geslacht. Uit de vorige barometer (Klaver e.a., 2007) kwam naar voren dat vrijwilligerswerk over het algemeen wordt gezien als een middel om snel te integreren en eerder werk te vinden. In het bijzonder wordt gewezen op de mogelijkheid om contacten te leggen en de Nederlandse taal in praktijk te brengen.

4.2.3 Uitkeringsafhankelijkheid

Overeenkomstig met het hierboven geschetste beeld zijn vluchtelingen vaker afhankelijk van een uitkering dan de vergelijkingsgroep immigranten en de autochtonen (zie figuur 4.7). Ruim een derde (34%) heeft een uitkering. Onder de autochtonen ontvangt tien procent een uitkering en onder de immigrantengroep twaalf procent. Niet alleen de mate van uitkeringsafhankelijkheid verschilt tussen de groepen, maar ook het type uitkering waarop het meest beroep wordt gedaan. Voor vluchtelingen betreft het in bijna alle gevallen (95%) een bijstandsuitkering. Bijna driekwart (71%) van de autochtonen die een uitkering ontvangen, heeft een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Onder de immigranten met een uitkering betreft het, net als bij vluchtelingen, veelal een bijstandsuitkering (84%). Overigens is het belangrijk om in gedachten te houden dat de cijfers betrekking hebben op de uitkeringsafhankelijkheid van een groep immigranten die zich, net als de groep vluchtelingen, de afgelopen tien jaar in Nederland heeft gevestigd. Voor de gehele groep niet-westerse allochtonen (exclusief vluchtelingen), dus inclusief

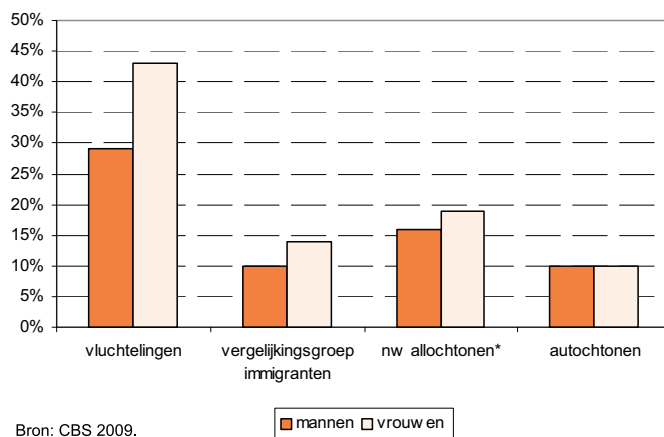
degenen die al langer geleden naar Nederland zijn gekomen of in Nederland zijn geboren, maar waarvan minstens één ouder in het buitenland is geboren, geldt dat de uitkeringsafhankelijkheid wat hoger ligt. Op 1 januari 2008 is de uitkeringsafhankelijkheid voor de hele groep niet-westerse allochtonen (exclusief vluchtelingen) achttien procent.

Figuur 4.7 Uitkeringspositie (% personen 15-64 jaar met een WAO/WIA, WW en/of bijstandsuitkering) op 1-1-2008.

Vluchtelingenvrouwen ontvangen vaker dan vluchtelingenmannen een uitkering. Deze uitkomst is rechtstreeks gerelateerd aan de slechte arbeidsmarktpositie van vluchtelingenvrouwen. Bij de vergelijkingsgroep immigranten zien we een zelfde beeld, maar is het verschil tussen mannen en vrouwen minder groot. Bij de autochtone bevolking is helemaal geen verschil in de mate van uitkeringsafhankelijkheid van mannen en vrouwen.

Figuur 4.8 Uitkeringspositie (% personen 15-64 jaar met een WAO/WIA, WW en/of bijstandsuitkering) op 1-1-2008 naar geslacht.

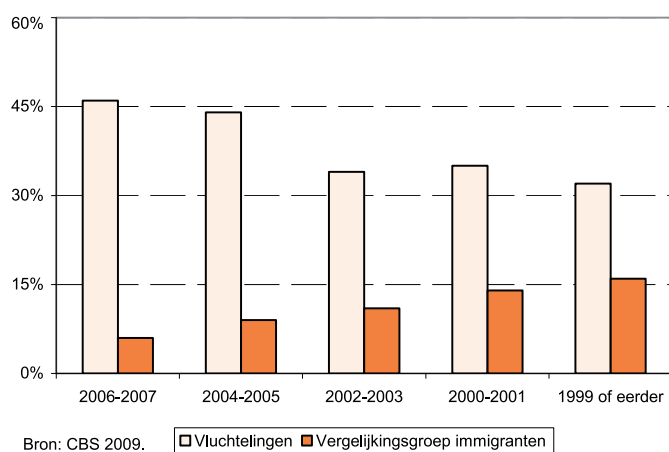

In overeenstemming met de cijfers over arbeidsparticipatie blijkt dat de uitkeringsafhankelijkheid afneemt naarmate vluchtelingen langer in Nederland wonen. Ongeveer een derde van het cohort dat zich in 1999 of eerder heeft gevestigd, ontvangt een uitkering. Van het cohort dat zich in 2006 of 2007 heeft gevestigd, ontvangt bijna de helft (46%) een uitkering. Bij de vergelijkingsgroep immigranten zien we een tegengestelde trend. Hun uitkeringsafhankelijkheid neemt toe naarmate ze langer in Nederland wonen. Zoals gezegd bestaat het grootste deel van de vergelijkingsgroep uit gezinsmi-

gratie en deze groep heeft pas na drie jaar toegang tot de bijstand. De termijnen voor toegang tot de bijstand en het opbouwen van een arbeidsverleden op grond waarvan een uitkering genoten kan worden, verklaren waarschijnlijk in belangrijke mate waarom de uitkeringsafhankelijkheid in de vergelijkingsgroep juist toeneemt naarmate zij langer verblijven in Nederland. Overigens zegt deze ontwikkeling mogelijk ook iets over de beperkte duurzame arbeidsinschakeling van deze groep (en hun partners).

Voor vluchtelingen geldt juist dat zij bij aanvang afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering. Het hebben van werk of inkomen geldt voor hen namelijk niet als voorwaarde tot verblijf. Naarmate vluchtelingen langer in Nederland zijn, neemt het aantal personen met een betaalde baan toe en als gevolg daarvan daalt de uitkeringsafhankelijkheid. De (succesvolle) inzet van re-integratievoorzieningen zal daarbij een factor zijn.

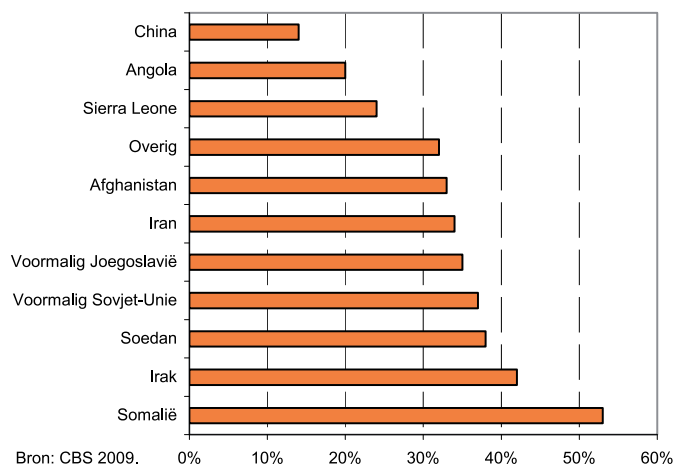
Figuur 4.9 *Uitkeringsafhankelijkheid naar cohort (% personen 15-64 jaar met een WAO/WIA, WW en/of bijstandsuitkering) op 1-1-2008*

De mate van uitkeringsafhankelijkheid varieert sterk naar herkomstland. Vluchtelingen uit Somalië zijn het meest afhankelijk van een uitkering. Meer dan de helft (53%) ontvangt een uitkering. In de meeste gevallen gaat het om een bijstandsuitkering. Vluchtelingen uit China zijn het minst afhankelijk van een uitkering. Veertien procent ontvangt een uitkering, hetgeen maar enkele procenten hoger is dan de uitkeringsafhankelijkheid onder autochtonen. Het kunnen beschikken over inkomen via werk verklaart voor een belangrijk deel de lage uitkeringsafhankelijkheid onder Chinese vluchtelingen.

De verschillen tussen de herkomstlanden zijn in belangrijke mate afhankelijk van factoren zoals leeftijd, geslacht en verblijfsduur.

Figuur 4.10 *Uitkeringsafhankelijkheid naar herkomstland (% personen 15-64 jaar met een WAO/WIA, WW en/of bijstandsuitkering) op 1-1-2008*

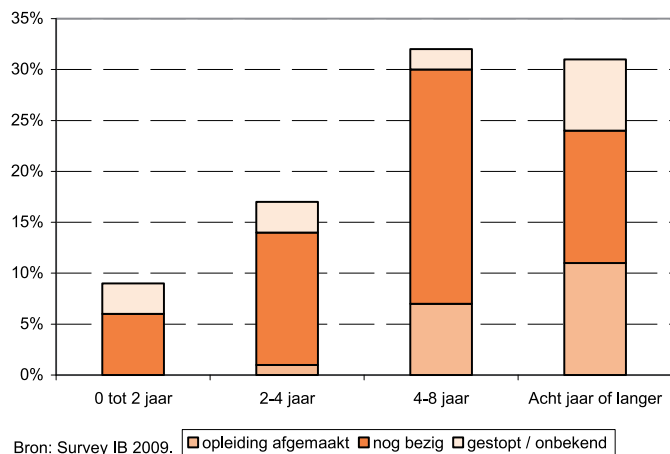

4.3 Onderwijs in Nederland

In de IntegratieBarometer 2005 werd al beschreven dat gedwongen en onvoorbereid vertrek uit het land van herkomst betekent dat velen hun opleiding abrupt beëindigen. Een bewijs van de gevolgde opleidingsjaren is er in veel gevallen niet. Ook is er lang niet altijd bewijs van al afgeronde opleidingen. En als er wel een diploma is, wordt deze niet altijd erkend of wordt de opleiding een lagere waarde toegekend. Verschillende studies hebben aangetoond dat vooral het hebben van een in Nederland afgeronde opleiding (lbo, mbo, hbo of wo) de kansen vergroot op het vinden van werk en het vinden van beter gekwalificeerd werk (Van den Tillaart e.a., 2000; Klaver e.a., 2005; De Koning, 2008). Van der Tillaart e.a. (2000) constateerden dat er geen verband bestaat tussen het onderwijsniveau dat vluchtelingen in hun geboorteland hebben bereikt en het al dan niet vinden van werk in Nederland. Deze bevinding benadrukt het belang van een Nederlands diploma. Het kan worden beschouwd als een noodzakelijke investering op weg naar een functie op het gewenste niveau.

Een kwart van de survey-respondenten heeft in Nederland een opleiding gevolgd of is op dit moment nog bezig met een opleiding. Dit aandeel is veel groter bij de groep vluchtelingen die al vier jaar of langer in Nederland is, dan de groep die hier korter is (figuur 4.11). Bijna een derde van de respondenten die acht jaar of langer in Nederland is, heeft een Nederlandse lbo-, mbo- of hbo-/wo-opleiding gevolgd, afgemaakt of is op dit moment nog bezig met een opleiding. Ongeveer een derde van deze groep heeft de opleiding inmiddels afgerond. Dat het percentage niet toeneemt voor de respondenten die acht jaar of langer in Nederland zijn en het gemiddelde voor de gehele groep lager is dan in barometer van 2005, kan worden verklaard door de groep 'pardonners' die aan de survey heeft deelgenomen. Zij zijn al geruime tijd in Nederland, maar zijn vaak lange tijd zonder verblijfsvergunning geweest en hadden daardoor nauwelijks toegang tot het reguliere onderwijs. Het UAF stelt bijvoorbeeld als voorwaarde voor aanmelding dat iemand de asielprocedure doorloopt of recent een verblijfsstatus heeft gekregen. En het beschikken over een verblijfsstatus voor bepaalde dan wel onbepaalde tijd is een vereiste voor het krijgen van studiefinanciering.

Figuur 4.11 Percentage dat in Nederland een lbo-, mbo- of hbo-/wo-opleiding heeft gevolgd, (onderverdeeld naar afgerond of niet) naar vestigingsduur

Bron: Survey IB 2009. ■ opleiding afgeemaakt ■ nog bezig □ gestopt / onbekend

Lang niet alle statushouders hebben overigens gemakkelijk toegang tot het reguliere onderwijs. Dit heeft onder meer te maken met de mogelijkheden om beroep te doen op studiefinanciering. Alleen vluchtelingen jonger dan dertig jaar kunnen studiefinanciering aanvragen. Oudere vluchtelingen kunnen wel een beroep doen op het UAF en in sommige gevallen kunnen zij studeren met behoud van uitkering. Gemeenten zijn terughoudend in het inzetten van scholing als re-integratie-instrument. Langdurige scholing kan in strijd zijn met een snelle uitstroom uit de uitkering. Meestal bestaat scholing uit ondersteunende cursussen, zoals sollicitatietrainingen, en niet uit een (beroeps)opleiding. Ook het middelenvereiste waar een deel van de statushouders bij gezinshereniging aan moet voldoen, gaat ten koste van het investeren in een opleiding. Hierdoor worden de mogelijkheden om een opleiding te volgen waarmee een betere aansluiting tot de arbeidsmarkt gevonden kan worden, beperkt.

Toegang tot onderwijs en taaleisen

De inburgeringscursus is niet goed voor jongeren vindt meneer S. Zijn tweede zoon, die sinds 2006 in Nederland is, heeft de inburgeringscursus afgerond, maar hij wilde juist meer. Met het taalniveau van de inburgering kun je niet doorstromen naar een reguliere opleiding. Meneer S. vindt dat de inburgeringscursus teveel gericht is op zo snel mogelijk aan het werk gaan. 'Ze kijken onvoldoende naar de talenten van jongeren zoals mijn zoons. Voor een paspoort is het niveau goed genoeg, maar niet voor een verdere carrière in Nederland. Voor ouderen is een inburgeringscursus en snel aan het werk oké. Maar jongeren moeten worden voorbereid op een opleiding', aldus meneer S. Zijn zoon beaamt dat de inburgeringscursus voor hem helemaal niet nuttig was. Het niveau was voor hem te laag. Vervolgens kon hij niet aan de opleiding beginnen die hij graag wilde doen, omdat zijn taalniveau te laag was. Hij moest werk gaan zoeken, terwijl hij graag verder zou leren. Hij is nu zelf bezig om het staatsexamen NT2 te halen. (man, 47 jaar, Afghanistan, in Nederlands sinds 1998, verblijfsstatus sinds 2004)

4.4 Woningmarkt

Eigen woonruimte is cruciaal voor iemands maatschappelijke positie in de huidige moderne samenleving. Het vormt de basis van waaruit verdere stappen in het integratieproces kunnen worden gezet. Huisvesting is een belangrijke stap in het participatieproces. Daarom werd bijvoorbeeld na afkondiging van de 'pardonregeling', adequate en snelle huisvesting van deze groep statushouders een belangrijk punt van aandacht. Er werd een 'Taskforce Huisvesting Statushouders' in het leven geroepen met als doel alle ex-asielzoekers die onder de pardonregeling vallen, voor 1 januari 2010 te huisvesten. In oktober 2009 is meer dan negentig procent van alle 'pardonners' bij het COA aangemeld als gehuisvest.¹³

Ook de respondenten uit de survey zijn veelal vertrokken uit de opvanglocatie. Het overgrote deel is inmiddels ingestroomd op de Nederlandse woningmarkt. Slechts tien respondenten wonen nog altijd in een opvanglocatie. Dit zijn vooral personen die na 2005 naar Nederland zijn gekomen en de afgelopen drie jaar een verblijfsstatus hebben gekregen voor bepaalde tijd. Twee personen hebben zich voor 2001 in Nederland gevestigd en wonen eind 2009 nog altijd in een opvanglocatie, waarvan één een verblijfsstatus heeft gekregen onder het generaal pardon.

Dat de vluchtelingen zijn uitgestroomd vanuit de opvanglocatie naar reguliere huisvesting betekent overigens niet dat zij een gelijkwaardige positie bekleden op de Nederlandse woningmarkt in vergelijking met andere groepen. Vluchtelingen zijn veelal afhankelijkheid van de sociale huursector (zie kader op blz. 44). Hun toegang tot de koopsector is beperkt, gezien de beperkte arbeidsparticipatie en hoge uitkeringsafhankelijkheid. Op basis van de survey kunnen geen nadere uitspraken worden gedaan over de woonpositie. Uit ander onderzoek is echter wel bekend dat het woningbezit onder niet-westerse allochtonen achterblijft bij de autochtone bevolking. Bijna een kwart van de allochtone bevolking heeft een eigen woning. Bij de autochtone bevolking ligt dit aandeel op zestig procent (Kullberg e.a., 2009). De verwachting is dat het aandeel eigen woningbezitters onder vluchtelingen nog vele malen lager zal liggen dan het gemiddelde voor de niet-westerse allochtonen.

¹³ Eindrapport van Taskforce Huisvesting Statushouders, beschikbaar via www.thuisgeven.nl.

Afhankelijkheid sociale huursector

Meneer T. heeft, nadat hij zijn verblijfsvergunning kreeg, werk gevonden in Amsterdam. Hij kreeg daar toen ook een woning toegewezen, hij kon niet kiezen welke woning.

Amsterdam bevalt hem wel, maar de buurt waar hij woont, is niet altijd prettig. Hij vindt het er 's avonds onveilig. Dat vindt hij niet leuk. Een vriendin van hem is 's avonds een keer overvallen. Hij zou liever wat meer richting het centrum wonen. Maar hij kan nu niet verhuizen, omdat hij geen wachttijd heeft. Het is moeilijk een woning te vinden in Amsterdam, weet meneer T. (man, 36 jaar, China, sinds 2001 in Nederland, status sinds 2005).

Meneer S. vertelt dat zijn kinderen graag zelfstandig willen worden en het huis uit willen gaan. Ze willen een eigen leven leiden en een toekomst opbouwen, zeker de oudsten. Maar er is een lange wachttijd voor woonruimte en dat maakt het lastig. 'Regels zijn niet altijd makkelijk in Nederland en ook niet zo flexibel', vindt meneer S. (man, 47 jaar, Afghanistan, sinds 1998 in Nederland, status sinds 2004).

4.5 Individuele kenmerken en maatschappelijke positie

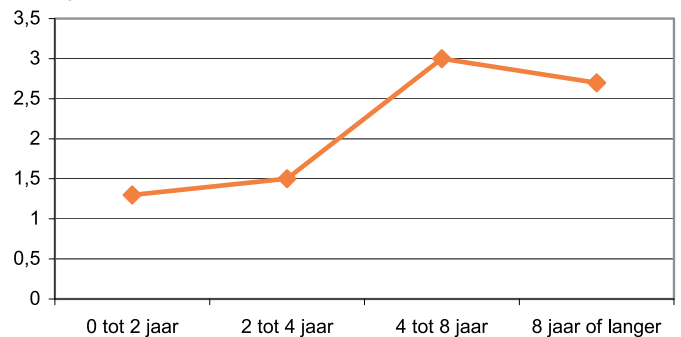
Om te kunnen zien welke individuele kenmerken van invloed zijn op de structurele maatschappelijke positie van vluchtelingen is voor de survey-respondenten een schaalvariabele gemaakt, waarin drie aspecten zijn opgenomen: arbeidsmarktpositie, onderwijsparticipatie en inkomenspositie.¹⁴ De positie op de woningmarkt is niet meegenomen, omdat op een enkeling na alle respondenten de opvanglocatie inmiddels hadden verlaten. Omdat iedere respondent op dit moment beschikt over een verblijfsstatus of genaturaliseerd is, wordt dit aspect ook niet opgenomen in de schaalvariabele. Het ontbreken van participatie op onderwijs en arbeidsmarkt en het niet hebben van een zelfstandig inkomen uit loon dan wel eigen bedrijf, betekent een score nul. De maximale individuele score is negen en betekent dat iemand beschikt over een betaalde baan, een eigen inkomen of inkomen van een partner en onderwijs heeft genoten in Nederland.

Uit de analyse blijkt dat opleidingsniveau, leeftijd en verblijfsduur van invloed zijn op de maatschappelijke positie van vluchtelingen.¹⁵ Er zijn geen verschillen op grond van geslacht. Een verklaring hiervoor is dat in de geconstrueerde schaalvariabele voor het meten van de algemene maatschappelijke positie wordt gekeken naar zelfstandig inkomen op het niveau van het huishouden en niet naar het individuele inkomen. Bovendien is ook toegang tot onderwijs meegenomen. Hierdoor scoren vrouwen hoger dan wanneer de maatschappelijke positie alleen wordt bepaald door arbeidsparticipatie. De resultaten van de survey laten zien dat lager opgeleiden gemiddeld lager scoren op maatschappelijke positie dan hoger opgeleiden. Opleidingsniveau heeft dus een positief effect op het verwerven van een maatschappelijke positie. Leeftijd is eveneens van invloed op de maatschappelijke positie. Met name de wat oudere

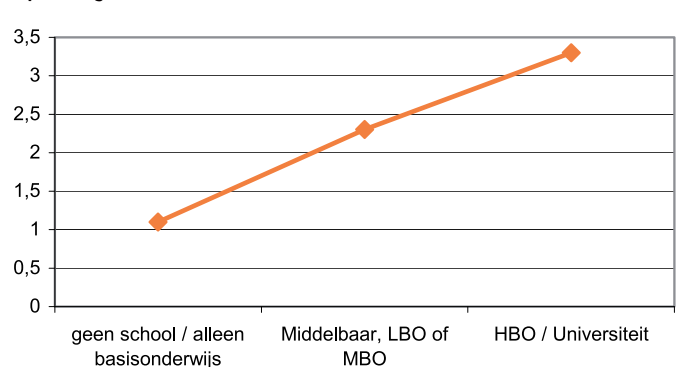
vluchtelingen (vanaf 45 jaar) hebben gemiddeld gesproken een veel lagere maatschappelijke positie dan de jongeren vluchtelingen. Tot slot is ook verblijfsduur van invloed op de maatschappelijke positie. Er is vooral een aanzienlijke stijging in de groeps-gemiddelden tussen vluchtelingen die hier 2 tot 4 jaar zijn en vluchtelingen die hier 4 tot 8 jaar zijn. De groep langer gevestigden laat een iets afwijkend beeld zien. Hun positie is duidelijk beter dan de recent gevestigden, maar is in vergelijking met de groep die hier 4 tot 8 jaar is iets lager. Dit wordt waarschijnlijk verklaard doordat de groep lange vestigers voor een deel bestaat uit 'pardonners' die nog maar recent een status hebben gekregen. Dit is uiteraard van invloed op de maatschappelijke positie.

Figuur 4.12 Groepsgemiddelden op structurele positie naar verblijfsduur, opleidingsniveau en leeftijd (min=0, max=9)

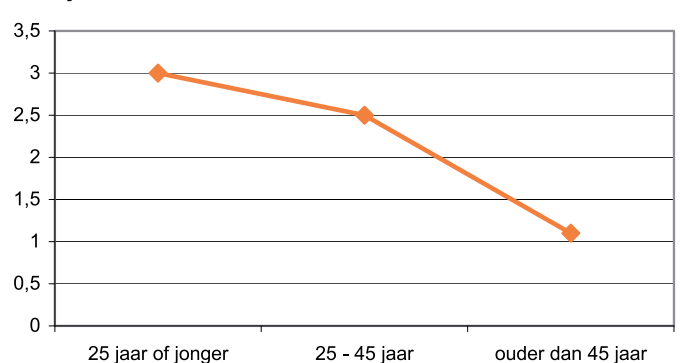
Verblijfsduur

Opleidingsniveau

Leeftijd

Bron: Survey IB 2009.

4.6 Conclusie

In dit hoofdstuk is een beeld geschetst van de positionering van vluchtelingen aan de hand van verblijfsstatus en naturalisatie, hun positie op de arbeidsmarkt, in het Nederlandse onderwijssysteem en op de woningmarkt.

Verblijfsstatus en naturalisatie

Een groot deel van de vluchtelingen uit het cohort 1999-2008 is inmiddels genaturaliseerd. Daarnaast is er een aanzienlijke groep met een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd. Voor veel vluchtelingen geldt dat zij, zodra zij daartoe de mogelijkheid hebben, zich willen laten naturaliseren. Het aandeel genaturaliseerden in de populatie stijgt dan ook gestaag met het toenemen van de verblijfsduur. Er lijkt zich echter wel een kentering af te tekenen sinds de aanscherpingen van de Rijkswet op het Nederlandschap in 2003. Met name voor vluchtelingen die een reguliere vergunning hebben gekregen (ongeveer een derde van de verleende vergunningen aan asielzoekers) duurt het veel langer voordat zij in aanmerking kunnen komen voor naturalisatie. De hoge naturalisatiebereidheid blijkt ook uit de survey. De overgrote meerderheid heeft de intentie om het Nederlandse staatsburgerschap aan te vragen.

Arbeid en uitkeringsafhankelijkheid

Ten aanzien van de arbeidsparticipatie kunnen we concluderen dat het aandeel vluchtelingen met een betaalde baan (43%) iets achterblijft bij die van immigranten die op andere gronden dan asiel in de afgelopen jaren naar Nederland zijn gekomen (47% van deze groep heeft een betaalde baan) en substantieel achterblijft bij de autochtone bevolking (65% heeft een betaalde baan). Met name in de eerste jaren na vestiging is het aandeel werkende vluchtelingen zeer laag. Hierin speelt mee dat zolang vluchtelingen geen status hebben, zij geen volledige toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt hebben. Daarnaast zijn er een aantal belemmeringen die de startpositie van vluchtelingen op de arbeidsmarkt een stuk zwakker maken dan bijvoorbeeld de vergelijkingsgroep immigranten. Dit zijn onder andere de gedwongen en onvoorbereide vlucht naar Nederland, het gat in het CV als gevolg van de vlucht en de asielprocedure en ontbreken van een informeel netwerk via welke men werk kan vinden. Andere belemmeringen voor toetreding tot de arbeidsmarkt, die overigens ook voor andere niet-westerse immigrantengroepen gelden, zijn taalachterstanden, cultuurverschillen en het niet erkennen of lager inschatten van diploma's die in het buitenland gehaald zijn.

Naarmate migranten langer in Nederland verblijven, neemt ook het aandeel met een betaalde baan toe. Dit geldt voor zowel de vluchtelingengroep als de immigrantengroep. De grootste verschillen tussen de twee groepen worden aangetroffen bij de meest recent gevestigden. In latere jaren groeit het aandeel werkenden in beide groepen naar elkaar toe, maar vluchtelingen halen hun achterstand nooit helemaal in. Als gevolg van het lagere aandeel mensen met een betaalde baan is de uitkeringsafhankelijkheid onder vluchtelingen ook beduidend hoger dan onder de vergelijkingsgroep. Overigens maakt het relatief grote aandeel werkzoekenden (28%) onder vluchtelingen dat de arbeidsparticipatie onder deze groep in potentie nog

flink kan groeien. Het is opvallend dat de bruto arbeidsparticipatie (werkenden en niet-werkende werkzoekenden tezamen) van vluchtelingen even groot is als van de autochtone bevolking. Hoewel de economische crisis de kansen op werk ook voor vluchtelingen verkleint, biedt dit groeipotentieel kansen voor de lange termijn. Een andere opvallende constatering betreft de kwetsbare arbeidsmarktpositie van vluchtelingenvrouwen. Van alle groepen hebben zij het minst vaak betaald werk en kennen zij een hoge mate van uitkeringsafhankelijkheid. Minder dan drie op de tien vluchtelingenvrouwen heeft betaald werk. Daarnaast kenmerkt deze groep zich door een groot aandeel werkzoekenden (circa een derde is werkzoekend). Een ruime meerderheid van de vluchtelingenvrouwen is dus gericht op de arbeidsmarkt, maar ziet zich geconfronteerd met aanzienlijke belemmeringen om ook daadwerkelijk een plek op die arbeidsmarkt te veroveren.

Ook willen we opmerken dat er aanzienlijke verschillen zijn binnen de groep vluchtelingen in de mate van arbeidsparticipatie. Het aandeel personen met een betaalde baan is bijvoorbeeld zeer laag onder Somaliërs en vluchtelingen afkomstig uit de voormalige Sovjet-Unie. Aan de andere kant is het aandeel werkenden onder vluchtelingen afkomstig uit Sierra Leone hoog en ligt met zestig procent maar enkele procenten lager dan onder de autochtone bevolking. Vluchtelingen uit landen van waaruit veel alleenstaande minderjarige asielzoekers naar Nederland zijn gevlucht, kennen de hoogste percentages met een betaalde baan. Deze groepen hebben een groot deel van hun opleiding in Nederland genoten en hebben vaak een Nederlands diploma.

Tot slot is in dit hoofdstuk ook gekeken hoe individuele kenmerken van vluchtelingen van invloed zijn op de structurele positie. Deze structurele positie is bepaald aan de hand van participatie op de arbeidsmarkt, de inkomenspositie en participatie in het onderwijs. Uit de analyse blijkt dat vooral verblijfsduur, opleidingsniveau en leeftijd van invloed zijn op de maatschappelijke positie van vluchtelingen. Een langer verblijf, een hoger opleidingsniveau met een Nederlands diploma en een leeftijd tot 45 jaar hebben een positieve invloed op de maatschappelijke positie.

¹⁴ *Arbeidsmarktpositie: betaald werk (3), geen betaald werk, volgt opleiding (2), geen betaald werk, doet vrijwilligerswerk (1), onderwijspositie: lbo, mbo, hbo/wo gevolgd in Nederland (3), inkomenspositie: eigen inkomen uit loon of eigen bedrijf (3). (Cronbach's Alpha = 0,6).*

¹⁵ *Ieder aspect heeft afzonderlijk invloed, gecontroleerd voor mogelijke verschillen op grond van de andere aspecten. Dat wil bijvoorbeeld zeggen dat de invloed van opleiding geldt los van eventuele invloed van leeftijd en verblijfsduur.*

Abdallahi Sow, land van herkomst: Mauritanië

5 Kennis, interactie en identificatie

In het vorige hoofdstuk is uitgebreid aandacht besteed aan de positionering van vluchtelingen in de Nederlandse samenleving. In dit hoofdstuk komen de andere drie aspecten van het proces van sociale integratie aan bod: kennis en vaardigheden (acculturatie), interactie en identificatie. Voor deze aspecten zijn geen cijfers beschikbaar van de gehele vluchtelingenpopulatie. De uitkomsten die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd zijn gebaseerd op resultaten van de vragenlijst die eind 2009 werd afgenomen en de aanvullende diepte-interviews. De resultaten worden, in verband met de ongelijke verdeling van de survey-respondenten op dit aspect, gepresenteerd naar vestigingsduur.¹

5.1 Kennis en vaardigheden

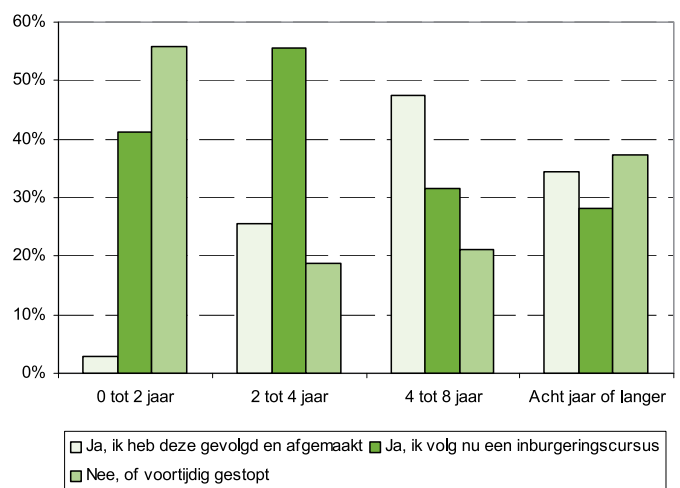
Nieuwkomers in een samenleving hebben bepaalde kennis en vaardigheden nodig om met succes te kunnen participeren in de nieuwe samenleving. In de survey zijn twee aspecten opgenomen die een eerste indicatie geven van de kennis en vaardigheden van vluchtelingen. Allereerst is gekeken naar het volgen van de inburgeringscursus. Deze cursus moet vluchtelingen immers voorbereiden op participatie op de arbeidsmarkt en interactie met Nederlanders. Ten tweede wordt gekeken naar de taalvaardigheid van vluchtelingen. In deze paragraaf wordt ook gekeken welke achtergrondvariabelen van invloed zijn op de taalvaardigheid en het afronden van de inburgeringscursus.

Inburgeringscursus

De meeste vluchtelingen zijn op dit moment bezig met een inburgeringscursus of hebben deze inmiddels afgerond. Het aandeel dat de cursus heeft afgerond, neemt toe naarmate vluchtelingen langer in Nederland zijn. Bijna de helft van de vluchtelingen die vier tot acht jaar in Nederland zijn heeft de inburgeringscursus afgerond. Ongeveer een vijfde (21%) heeft geen cursus gevolgd of is voortijdig gestopt. Vluchtelingen die langer in Nederland zijn, zijn vaker voortijdig gestopt of hebben geen inburgeringscursus gevolgd (figuur 5.1). Het moment van statusverlening speelt bij deze groep lang gevestigden overigens een belangrijke rol. Degenen die in 2007 of later een verblijfsstatus hebben gekregen (veelal onder de 'pardonregeling'), zijn doorgaans nog bezig met de inburgeringscursus of zijn zelfs nog niet begonnen. Van degenen die voor 2007 een verblijfsstatus hebben gekregen, heeft bijna de helft (45%) de inburgeringscursus afgerond. Er blijft echter, bij deze groep die al geruime tijd een status heeft, een relatief grote groep die geen inburgeringscursus heeft gevolgd. Hiervoor kunnen verschillende verklaringen worden gegeven. Allereerst heeft een deel van deze groep in Nederland een opleiding afgerond. Zij kunnen op grond van deze afgeronde opleiding vrijstelling van het inburgeringsexamen aanvragen. Ten tweede is het aannemelijk dat sommigen, voordat ze een verblijfsstatus krijgen, al voldoende zijn ingeburgerd in de Nederlandse samenleving. Indien zij dit kunnen aantonen door het

succesvol afleggen van een zogenaamde 'Korte vrijstellingstoets'², dan hoeven zij verder niet in te burgeren.

Figuur 5.1 Heeft u in Nederland een inburgeringscursus gevolgd? (in % naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

¹ Vestigingsduur is in dit geval hoe lang de respondent zelf aangeeft in Nederland te wonen. Het is dus niet, zoals bij de CBS-data, de vestigingsduur vanaf het moment van inschrijving in de GBA.

² De Korte vrijstellingstoets (KVT) is bedoeld voor iedereen die inburgeringsplichtig is en Nederland goed kent en de Nederlandse taal beheerst, maar dit officieel niet kan aantonen. De KVT bestaat uit één toets, in tegenstelling tot het inburgeringsexamen dat uit vier examens bestaat. De KVT vereist ook een hoger taalniveau (B1) dan het inburgeringsexamen (www.inburgeren.nl).

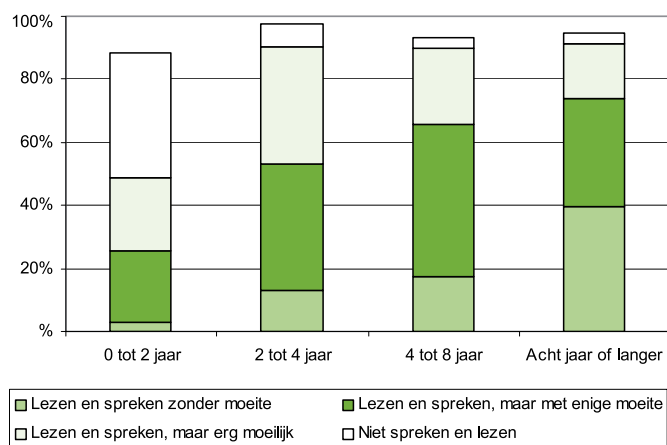
Taalvaardigheid

Er zijn verschillende manieren om de taalvaardigheid van vluchtelingen in beeld te krijgen. Er kan worden gevraagd naar het door hen behaalde Nederlands als Tweede Taal (NT2) niveau, de eigen inschatting van het taalniveau en naar het gebruik van de taal. In deze barometer is niet gevraagd naar het 'officieel' behaalde NT2-niveau door middel van een taal cursus. Voor sommigen is de taal cursus immers lang geleden en de ontwikkeling van de taal staat niet stil na afronding van een taal cursus. Wel is aan de vluchtelingen gevraagd om zelf een inschatting te maken, in hoeverre zij de Nederlandse taal beheersen. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen lezen en spreken. Frequent gebruik van de taal is belangrijk voor de taalbeheersing en het vasthouden van een bepaalde taalvaardigheid, daarom is er ook gevraagd naar hoe vaak de vluchtelingen Nederlands spreken. Tot slot is gekeken met wie zij Nederlands spreken, om te zien in welke omgeving de Nederlandse taal voor hen belangrijk is.

Bijna driekwart (73%) van de vluchtelingen kan een gesprek voeren in het Nederlands, al kost dat soms nog enige moeite. Ongeveer de helft (51%) spreekt vaak Nederlands. Een wat kleiner deel (66%) kan Nederlandse kranten, brieven of berichten lezen zonder al te veel moeilijkheden.

Het aandeel respondenten dat vindt dat ze zonder of met enige moeite Nederlands kunnen lezen en spreken, neemt toe naarmate de vestigingsduur toeneemt. Ongeveer drie procent van de respondenten die korter dan twee jaar in Nederland zijn, kan zonder moeite Nederlands spreken en lezen. Onder de respondenten die acht jaar of langer in Nederland zijn, heeft bijna veertig procent geen enkel probleem met de Nederlandse taal. Daarnaast geeft ook ruim een derde (34%) aan het Nederlands in woord en geschrift te beheersen, al kost dat hen soms nog enige moeite. Van de langgevestigden kan ongeveer driekwart zich dus goed redden in het Nederlands. Slechts drie procent van deze groep spreekt en leest helemaal geen Nederlands.

Figuur 5.2 Taalvaardigheid
(in % naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

Om inzicht te krijgen in de invloed van de individuele kenmerken op taalvaardigheid, is een schaalvariabele gemaakt waarin verschillende aspecten van taalvaardigheid zijn samengenomen.³

Figuur 5.4 laat de afzonderlijke effecten zien van de aspecten die zorgen voor significante verschillen in taalvaardigheid. Deze aspecten zijn verblijfsduur, leeftijd en opleidingsniveau op de schaalvariabele taalvaardigheid. Er zijn geen verschillen in taalvaardigheid aangetroffen tussen mannen en vrouwen.

De gemiddelde taalvaardigheid neemt vooral snel toe van de groep recente vestigers naar de groep die twee tot vier jaar in Nederland is. De grootste sprong lijkt dus te worden gemaakt in de eerste jaren, maar ook daarna neemt de taalvaardigheid nog gestaag toe.

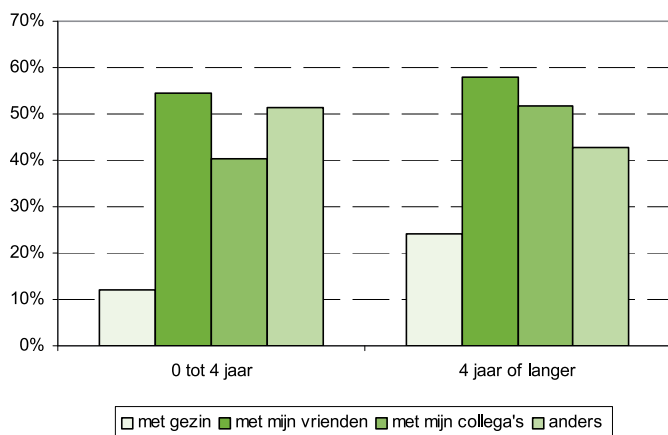
De taalvaardigheid neemt duidelijk toe naarmate het opleidingsniveau toeneemt. Vluchtelingen met een hbo of universitaire opleiding hebben een hoger taalniveau dan degenen met een lagere opleiding. En degenen met een middelbare of beroepsopleiding hebben weer een grotere taalvaardigheid dan degenen die geen onderwijs of slechts basisonderwijs hebben genoten. De opleiding kan overigens zowel in het land van herkomst als in Nederland zijn gevolgd. Tot slot speelt leeftijd een rol. Het verschil in taalvaardigheid is miniem tussen vluchtelingen van 25 jaar of jonger en degenen van 26 tot 45 jaar. De taalvaardigheid is echter significant lager onder vluchtelingen ouder dan 45 jaar.

De vluchtelingen die Nederlands spreken, spreken dit vooral met vrienden en collega's. Overigens moet het begrip collega's ruim worden geïnterpreteerd. Voor de meeste respondenten gaat het om collega's op hun (vrijwilligers)werk of stage, anderen verwijzen echter ook naar collega's als het medecursisten of studenten betreft. Een kwart van de vluchtelingen die vier jaar of langer in Nederland zijn, spreekt ook Nederlands binnen hun gezin. Zij praten waarschijnlijk vooral Nederlands met hun kinderen. Kinderen die in Nederland zijn opgegroeid en hier naar school gaan beheersen lang niet altijd de taal uit het land van herkomst in voldoende mate. Recente vestigers spreken minder vaak Nederlands met hun gezin. Onder de antwoordcategorie 'anders', noemen zij vooral instanties, bureaus, de school van de kinderen of de opleidingsinstelling waar ze zelf een opleiding of cursus volgen.

³ Schaalvariabelen bestaan uit Nederlands lezen: zonder enige moeite (3), soms kost het moeite (2), ik vind het erg moeilijk (1) nee, dat kan ik niet (0), een zelfde score indeling geldt voor Nederlands spreken, frequentie Nederlands spreken: vaak (3), af en toe (1) en (bijna) nooit (0). Cronbach's Alpha = 0,9.

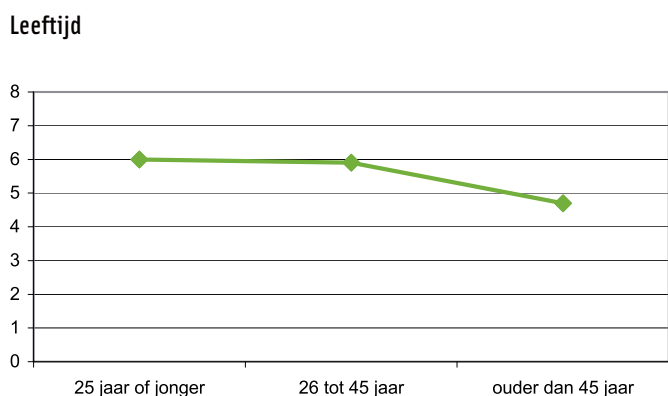
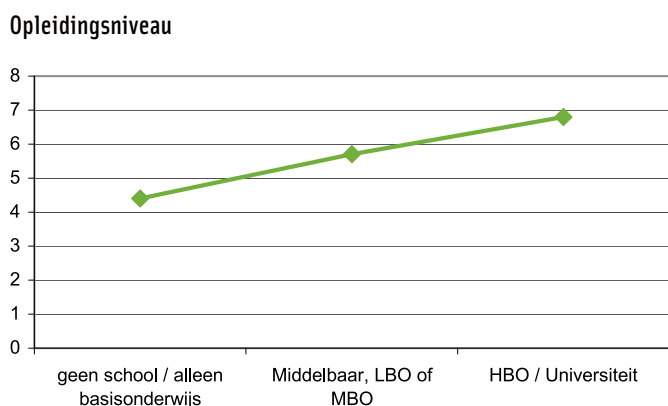
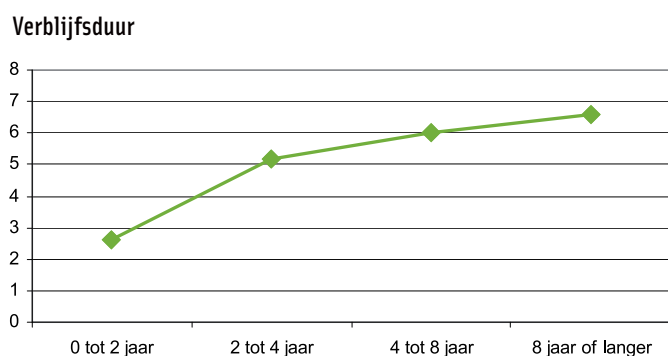

Figuur 5.3 Met wie spreekt u Nederlands?
(in % op basis van Nederlandssprekenden naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

Figuur 5.4 Groepsgemiddelden taalvaardigheid naar verblijfsduur, opleidingsniveau en leeftijd (min=0, max=9)

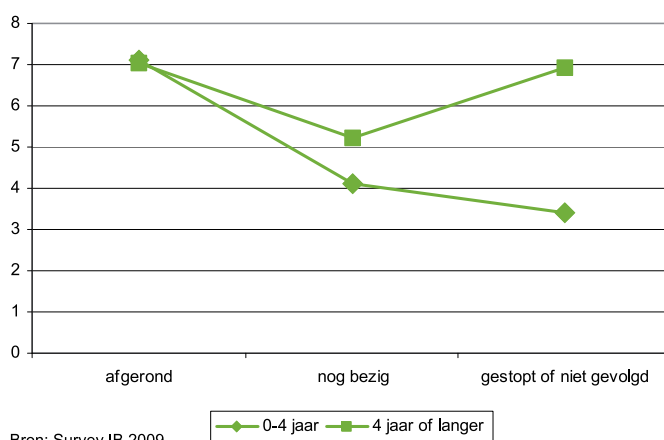

Bron: Survey IB 2009.

Taalvaardigheid en inburgering

Figuur 5.5 laat zien dat vooral voor recente vestigers het afronden van een inburgeringscursus een positief effect heeft op taalvaardigheid; de stoppers, mensen die nog niet begonnen of die nog bezig zijn, hebben een beperktere taalvaardigheid dan de mensen die de cursus inmiddels hebben afgerond. Bij de lange vestigers is het effect van het afronden van de inburgeringscursus minder éénduidig. De stoppers of mensen die zelfs nooit een inburgeringscursus hebben gevolgd, hebben namelijk een vergelijkbaar taalniveau als mensen die de cursus inmiddels hebben afgerond. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de specifieke samenstelling van deze groep. Onder de lange vestigers zijn er bijvoorbeeld verhoudingsgewijs meer mensen die een opleiding in Nederland hebben gevolgd en op grond daarvan Nederlands hebben geleerd.

Figuur 5.5 Groepsgemiddelden taalvaardigheid naar inburgeringscursus en verblijfsduur (min=0, max=9)

Bron: Survey IB 2009.

Taalvaardigheid en structurele positie

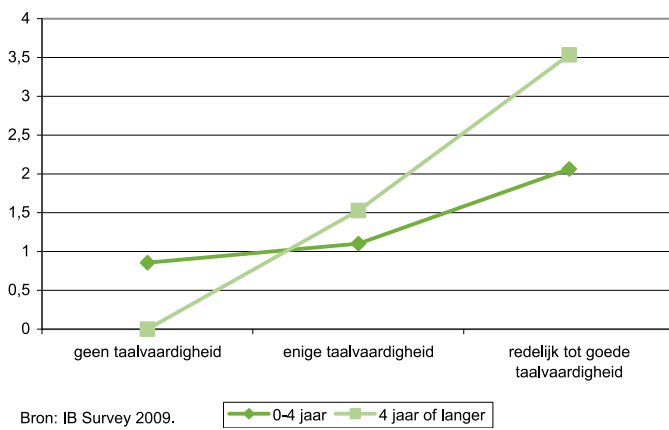
Zoals verwacht is er een duidelijk samenhang tussen taalvaardigheid en structurele positie. Dus hoe beter de Nederlandse taal, hoe beter de structurele positie in Nederland. Daarnaast blijft er een verschil op grond van verblijfsduur. Wat betreft lange vestigers zonder enige Nederlandse taalvaardigheid gaat het slechts om een enkeling, die geen aansluiting heeft gevonden bij de arbeidsmarkt of het reguliere onderwijs.

Goede beheersing van de Nederlandse taal is belangrijk om deel te nemen aan het onderwijs en om een baan te verwerven. Slechts een klein deel (8%) van degenen met enige of geen beheersing van het Nederlands heeft een betaalde baan. Het belang van een goede beheersing van de taal voor een goede kans op de Nederlandse arbeidsmarkt komt ook terug in de interviews (zie kader op blz. 50).

Gholam-Sarwar Saidi, land van herkomst: Afghanistan

Figuur 5.6 Groepsgemiddelden structurele positie naar taalvaardigheid (min=0, max=9)

5.2 Interactie

Een sociaal netwerk zorgt voor binding met de samenleving en beïnvloedt het integratieproces vooral positief als de contacten etnische en culturele grenzen overschrijden. Daarnaast voorkomen sociale contacten dat mensen geïsoleerd raken in hun woon-omgeving. Voor het opbouwen van sociale contacten over hun eigen culturele grenzen heen, zijn vluchtelingen natuurlijk ook afhankelijk van de openheid en bereidheid tot contact van andere bevolkingsgroepen in Nederland. Om inzicht te krijgen in de sociale netwerken van vluchtelingen wordt gekeken met wie zij contact hebben, de frequentie van de contacten en hoe moeilijk of makkelijk het is om contact te maken met Nederlanders. Ook wordt gezien welke achtergrondkenmerken hierop van invloed zijn. Veel vluchtelingen hebben een divers sociaal netwerk.

Het belang van taal voor de arbeidscarrière

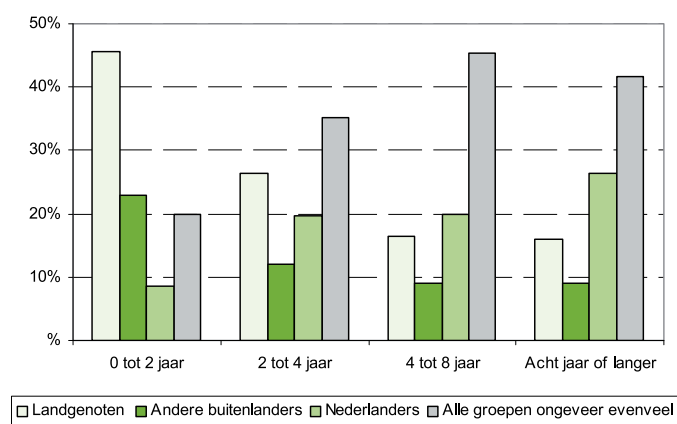
Mevrouw M. is nu bezig met een opleiding op het ROC en als ze deze heeft afgerond, wil ze graag aan het werk. Dat is niet makkelijk in het dorp in Midden-Nederland waar ze woont, maar ook elders in Nederland is het moeilijk. De taal is een probleem. Er zijn veel belemmeringen. Ze heeft nu een stageplek gevonden in een kleine stad in de buurt. In Rwanda was ze docent. Dat kan nu niet door de

taal. Haar man is op zoek naar werk. Hij heeft de laatste twee maanden twee sollicitatiegesprekken gehad. Hij heeft een opleiding financiële administratie gedaan, maar wordt steeds afgewezen. 'Nederlandse bedrijven willen ons niet', merkt hij op. Hij begrijpt het niet goed, omdat hij voor zijn functie niet vloeiend Nederlands hoeft te spreken. In Nederland is er volgens hem sprake van verborgen discriminatie op taal. (vrouw, 41 jaar, Rwanda, sinds 2003 in Nederland, status sinds 2003)

Zij hebben zowel contact met landgenoten, andere buitenlanders die in Nederland wonen als met Nederlanders. Uit de vorige barometer weten we dat contacten met landgenoten vluchtelingen helpen om te kunnen aarden in Nederland (Klaver e.a., 2007). Dit speelt vooral een rol in de beginperiode van vestiging.

De groep waarmee vluchtelingen het meest contact hebben in Nederland verandert naarmate ze langer in Nederland wonen (figuur 5.7). In de beginperiode hebben zij vooral contact met landgenoten en andere buitenlanders die in Nederland wonen. Slechts een kleine groep heeft het meest contact met Nederlanders. Dit is heel anders voor de respondenten die al acht jaar of langer in Nederland zijn. Zij hebben vooral contact met Nederlanders of met alle groepen evenveel.

Figuur 5.7 Met wie heeft u in Nederland het meest contact? (in % naar vestigingsduur)

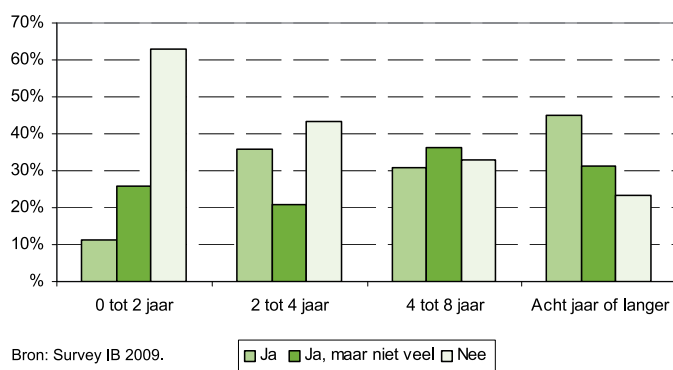
Bron: Survey IB 2009.

Het feit dat de recente vestigers vooral contact hebben met landgenoten en andere buitenlanders die in Nederland wonen, is lang niet altijd een eigen keuze. Door bijvoorbeeld hun verblijf in een opvanglocatie en het deelnemen aan een inburgeringscursus komen zij ook vooral in contact met landgenoten en andere buitenlanders. Een 23-jarige Iraakse jongen die sinds 2006 in Nederland is en inmiddels al meer dan een jaar weg is uit het AZC vertelt: 'Ik heb vooral contact met andere vluchtelingen in het AZC (waar ik eerst woonde). Dat is belangrijk, want anders zou ik helemaal geen vrienden hebben. Mijn Nederlandse vrienden zie ik niet zo vaak, alleen op school.'

Contacten met Nederlanders

In overeenstemming met de vorige figuur hebben respondenten die al langer in Nederland zijn significant vaker Nederlandse vrienden (figuur 5.8). Een meerderheid (63%) van de respondenten die maximaal twee jaar in Nederland zijn, heeft geen Nederlandse vrienden. Een veel kleiner deel (24%) van de respondenten die acht jaar of langer in Nederland zijn heeft geen Nederlandse vrienden.

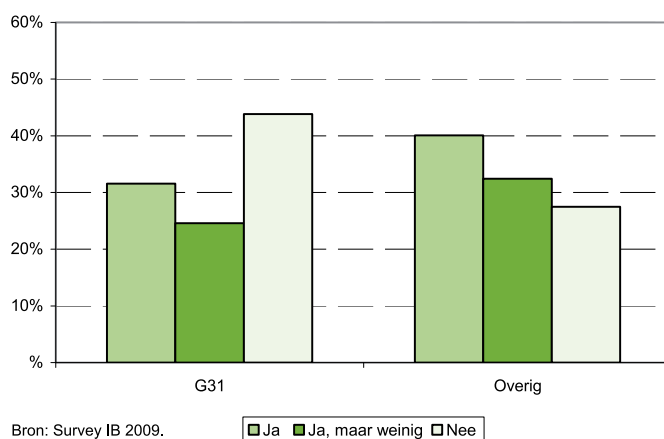
Figuur 5.8 Heeft u Nederlandse vrienden? (in % naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

Naast verblijfsduur speelt ook opleidingsniveau een rol. Hogeropgeleiden hebben vaker Nederlandse vrienden en hebben ook vaker vooral contact met Nederlanders dan met lageropgeleiden. Daarnaast is er een verschil op basis van woonregio, ook als wordt gecontroleerd op verschillen op grond van opleidingsniveau en verblijfsduur. Respondenten die in het noorden of oosten van Nederland wonen, zijn significant sterker gericht op contact met Nederlanders, dan respondenten die in het westen wonen. Dit heeft vooral te maken met het verschil in stedelijkheid tussen deze gebieden. Vluchtelingen die in de grotere steden wonen hebben wat minder vaak Nederlandse vrienden dan degenen die in de kleinere steden of dorpen wonen. Dit heeft te maken met ontmoetingskansen. In de kleinere steden of dorpen wonen lang niet altijd landgenoten in de buurt en bestaat de directe woonomgeving grotendeels uit autochtone Nederlanders.

Figuur 5.9 Heeft u Nederlandse vrienden, naar G31 en overige gemeenten (in % naar vestigingsduur)

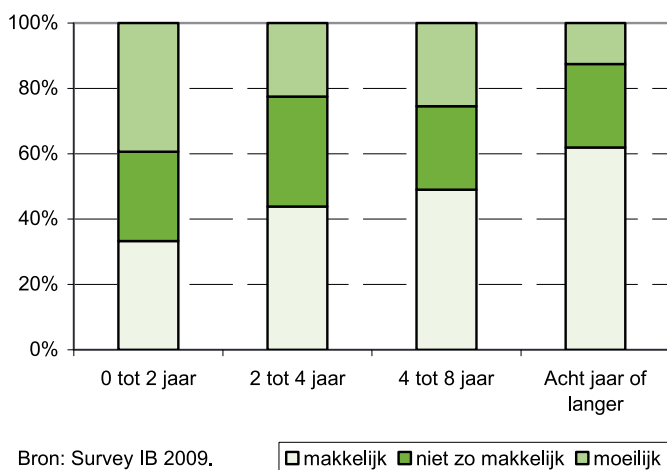

Bron: Survey IB 2009.

Om gemakkelijk contact te kunnen maken met Nederlanders speelt de taal een belangrijke rol. Degenen die geen Nederlands spreken, vinden het veel moeilijker om contact te maken met Nederlanders, dan degenen die de taal wel beheersen. Maar ook als we alleen kijken naar de vluchtelingen die Nederlands kunnen spreken, is er een omvangrijke groep die contact maken met Nederlanders niet zo makkelijk of zelfs moeilijk vindt (figuur 5.10).

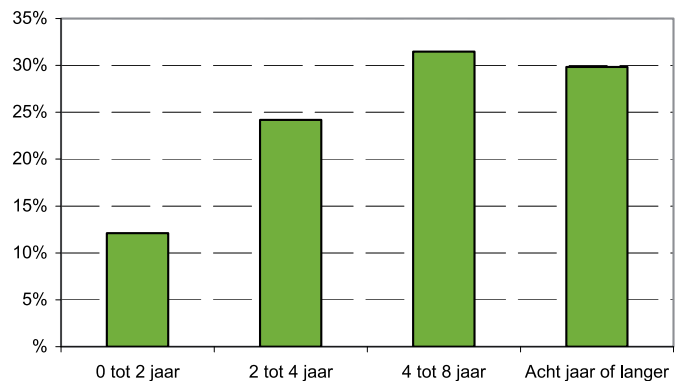
Deze groep neemt wel af naarmate de vluchtelingen langer in Nederland zijn. Taal is dus duidelijk niet de enige barrière in het maken van contact. Uit de interviews komen, naast de taal, ook andere moeilijkheden naar voren bij het maken van contact met Nederlanders (zie kader). Bijvoorbeeld de afwijkende omgangsvormen en het grote belang dat Nederlanders hechten aan hun privacy, maar ook doordat zij in hun dagelijks leven niet veel Nederlanders tegenkomen, zoals eerder in dit hoofdstuk aan de orde kwam. Het gebruik van diverse voorzieningen die een woonomgeving biedt, kan de ontmoetingskansen met Nederlanders vergroten. Daarom is aan de vluchtelingen gevraagd van welke voorzieningen zij gebruikmaken. Hieruit blijkt dat zij vooral gebruikmaken van de bibliotheek, parken en speeltuinen en de horeca. In mindere mate wordt er gebruikgemaakt van het buurthuis of wijkcentrum, terwijl daar de ontmoetingskansen het grootst zijn. Vooral vluchtelingen met thuiswonende kinderen maken gebruik van het buurthuis en de parken en speeltuinen. Vluchtelingen zonder thuiswonende kinderen maken vaker gebruik van diverse horecagelegenheden zoals restaurants, cafés en terrasjes.

Figuur 5.10 Contact maken met mensen uit Nederland
(% van de respondenten die Nederlands spreken naar vestigingsduur)

Aansluiting zoeken bij een vereniging is één van de manieren om in contact te komen met Nederlanders. Ruim een kwart (27%) van de vluchtelingen is aangesloten bij een vereniging of organisatie. Het aandeel neemt toe naarmate vluchtelingen langer in Nederland wonen, maar het verschil is alleen significant tussen de meest recente vestigers en degenen die hier twee jaar of langer zijn. Ook opleidingsniveau, leeftijd en geslacht zijn van invloed op het lidmaatschap van een vereniging of organisatie. Hoger opgeleiden, jongeren en mannen zijn vaker lid van een vereniging.

Figuur 5.11 Aangesloten bij vereniging of organisatie
(in % naar verblijfsduur)

Net als in de vorige barometer zijn vluchtelingen vooral lid van sportverenigingen. Daarnaast is ook een redelijk grote groep actief in een religieuze vereniging of een vereniging voor migranten of vluchtelingen. Slechts een enkeling is lid van een politieke partij of een muziekvereniging. Vooral vluchtelingen die zijn aangesloten bij een sportvereniging ontmoeten daar (heel) veel Nederlanders. Dit betekent overigens niet dat zij ook meer Nederlandse vrienden hebben.

Contacten met Nederlanders

Mevrouw M. woont in een dorp in Midden-Nederland. Zij vindt dat haar integratie in Nederland moeizaam verloopt. Mensen in Nederland staan niet open voor anderen, ze hebben geen tijd en ze zijn erg op zichzelf. Daardoor maken zij en haar gezin moeilijk contact en hebben ze moeite met de Nederlandse taal. Ze hebben geen Nederlandse vrienden en thuis spreken ze hun eigen taal. Ze wil graag meer contact met Nederlanders, maar ze vindt het ook moeilijk om de communicatie te openen. De burens zijn goede burens, maar houden van privacy. Mevrouw M. wil zich niet opdringen (vrouw, 41 jaar, Rwanda, sinds 2003 in Nederland, status sinds 2003)

Mevrouw A. heeft geen Nederlandse vrienden. Al haar vrienden wonen in het AZC. Ze is zelf net vertrokken uit het AZC en spreekt nog geen Nederlands. Dat ziet ze als een barrière voor het maken van contact. Bovendien is het ook moeilijk om contact te maken, omdat ze niet werkt

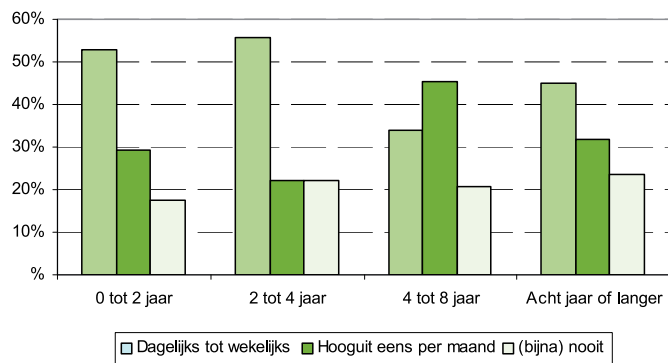
en nog niet naar school gaat. De enige Nederlanders die ze ziet, zijn de mensen die ze tegenkomt op straat. Ze is hier nog maar kort en met de burens of buurtbewoners heeft ze weinig contact. Maar dat vindt ze nu juist ook het fijne aan wonen in Nederland, dat er niet zoveel sociale controle is (vrouw, 35 jaar, Irak, sinds 2007 in Nederland, status sinds 2008)

Mevrouw T. vindt het moeilijk om sociale contacten aan te gaan met de dorpsbewoners. Dat is ook dubbel moeilijk in Friesland vindt zij. De mensen zijn minder sociaal en erg gesloten is haar ervaring. Het dorp waar zij woont is een hechte boerengemeenschap met een eigen kerk. Via de kerk lopen de meeste sociale contacten. Daarbuiten vindt ze mensen soms asociaal, terwijl contact juist essentieel is in het dagelijks leven. De contacten die ze heeft met Nederlanders zijn vooral met moeders van vrienden van de kinderen. Er is in het algemeen een bepaalde afstandelijkheid, een barrière. Mensen weten weinig van de rest van de wereld of van bijvoorbeeld de islam. (vrouw, 51 jaar, Syrië, sinds 1998 in Nederlands, status sinds 2001)

Contacten met landgenoten

Een ruime meerderheid van de respondenten onderhoudt regelmatig contact met landgenoten die ook in Nederland wonen. Vooral de respondenten die nog maar kort in Nederland zijn, hebben dagelijks of wekelijks contact met landgenoten. De respondenten die langer dan vier jaar in Nederland zijn, hebben wat minder regelmatig contact met landgenoten.

Figuur 5.12 Frequentie contact met landgenoten in Nederland (in % naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

Contact met landgenoten is overigens niet altijd vanzelfsprekend. Uit de interviews blijkt dat verscheidene vluchtelingen het contact bewust beperken, bijvoorbeeld om de sociale controle op afstand te houden of politieke discussies uit de weg te gaan (zie kader).

Meer dan verblijfsduur spelen leeftijd en geslacht een rol in het contact met landgenoten. De jongeren hebben vaker en ook

frequenter contact met landgenoten dan de vluchtelingen van 45 jaar of ouder. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de jongeren er over het algemeen een actiever sociaal leven op na houden. Mannen hebben vaker contact met landgenoten dan vrouwen. In de interviews is dit punt niet systematisch onderzocht, maar in de interviews wordt vooral door vrouwen gewezen op de sociale controle als reden om contact te vermijden. Tot slot hebben ook vluchtelingen die in één van de 31 grote steden wonen vaker contact met landgenoten, maar dit verschil is niet significant.

Sociaal isolement

Er is een kleine groep (7%) die in een sociaal isolement lijkt te verkeren. Zij hebben geen Nederlandse vrienden, (bijna) nooit contact met landgenoten in Nederland en hebben ook niet veel contact met andere buitenlanders in Nederland. Zij hebben bijvoorbeeld alleen contact met het eigen gezin of partner en ontmoeten alleen Nederlanders op straat of bij instanties. De groep die op dit moment in een sociaal isolement verkeert, vindt het veelal (80%) ook moeilijk om contact te maken met Nederlanders. De groep is divers in samenstelling, het gaat zowel om vrouwen als mannen, langgevestigden en kortgevestigden van verschillende leeftijden en uit verschillende herkomstlanden.

Contacten met het herkomstland

Meestal is er regelmatig contact met vrienden en familie in het land van herkomst. Wel is het contact minder frequent bij de respondenten die acht jaar of langer in Nederland wonen, dan degenen die korter dan vier jaar in Nederland zijn. Dat recente vestigers vaak dagelijks tot wekelijks contact hebben met vrienden en familie in het

Contacten met landgenoten die in Nederland wonen

Meneer B. heeft weinig contacten met Irakezen in Nederland. Soms vindt hij het wel belangrijk om contact met hen te hebben, want hij wil zijn taal niet vergeten. Hij wil niet alleen maar Nederlands praten, maar contact met landgenoten is ook moeilijk. Er wordt veel over het nieuws en over politiek gepraat, maar hij wil daar zelf niet over praten. Hij is Ezidi (Koerdische volksreligie) en de anderen zijn moslim. 'Als we over politiek praten, zeggen zij Irak is niet van jullie. Het land is Arabisch.' (man, Irak, 24 jaar, sinds 2005 in Nederland, status sinds 2008)

Mevrouw A. heeft weinig contact met andere Russische of Armeense mensen. Er is één Armeniër die ze in het AZC heeft leren kennen en die is als een broer voor haar. Maar verder houdt ze afstand tot landgenoten. Het is te moeilijk en er is teveel discussie over van alles, vindt zij. (vrouw, Armenië, 40 jaar, sinds 1999 in Nederland, status sinds 2007)

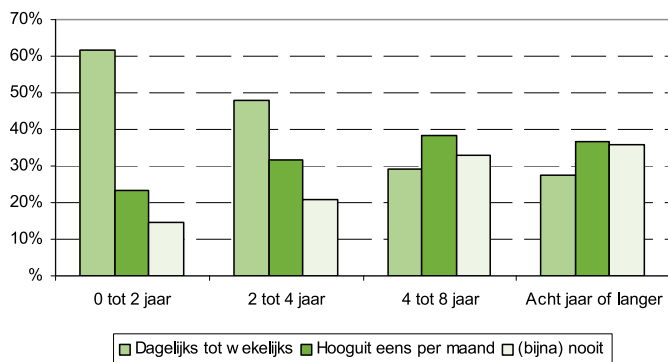
Mevrouw S. heeft niet veel contact met andere vluchtelingen en dat wil ze ook niet. Ze vindt het leuker om contact te hebben met

Nederlanders. Daar leert ze veel van en het is ook makkelijker. 'Buitenlandse mensen zoeken praatjes. Nederlanders vragen niet: Wat ga je doen? Waarom ga je zo vaak naar buiten?' Haar man is actief in de Koerdische gemeenschap en zoekt vaak andere Koerdische mensen op. Mevrouw S. houdt er niet zo van. 'Als het nieuwjaar is of suikerfeest dan ga ik wel mee. Maar verder ga ik niet. Ik hou daar niet zo van. Onze cultuur is anders, veel minder vrij. Daar maken ze opmerkingen over kleding enzo. Ik wil in alles gelijk zijn. Ze hebben gevraagd of ik actief wil worden, maar dat wil ik niet. Als er een feest is ga ik mee, maar ik wil niet alleen met Koerdische mensen zijn. Ik ben voor vrijheid hier. Ik wil niet denken aan wat anderen over mij denken.' (vrouw, 39 jaar, Irak, sinds 2001 in Nederland, status sinds 2006)

Mevrouw T. heeft vooral sociale contacten in de buurt, ook met landgenoten. Er woont een gezin uit Syrië en een mevrouw alleen en ook een gezin uit Irak. Ze vindt dit fijn, maar vooral omdat het niet zoveel mensen zijn. Te veel zou de integratie in de weg staan. Ook het taalbegrip lijdt daar volgens haar onder. Ze gebruikt het voorbeeld van de grote Syrische gemeenschap in Enschede, die volgens haar nauwelijks is geïntegreerd. (vrouw, 51 jaar, Syrië, sinds 1998 in Nederland, status sinds 2001)

land van herkomst kan mogelijk worden verklaard doordat in de eerste periode na vestiging de gezinshereniging nog niet is voltooid. Daardoor is er nog veel contact met de achtergebleven gezinsleden. Maar ook het contact met het herkomstland is niet vanzelfsprekend. Voor sommigen is het onmogelijk, voor anderen pijnlijk om contact te onderhouden (zie kader).

Figuur 5.13 Frequentie contact met vrienden/familie in herkomstland (in % naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

Contacten met vrienden en familie in het land van herkomst

Meneer S. heeft niet veel contact met mensen in Afghanistan, alleen af en toe. Hij vindt het moeilijk om contact te hebben. 'Ik heb hier alles, maar zij hebben niks. Als je het op tv ziet is het anders, maar als je de mensen kent is het moeilijk. Alle dingen zijn hier makkelijker te bereiken. Mijn moeder is nog daar en ik heb familie daar. Niemand wil in Afghanistan blijven. Iedereen wil weg.' (man, 47 jaar, Afghanistan, sinds 1998 in Nederland, status sinds 2004)

'Mijn dochttertjes zijn hier geboren. Ik ben zeven jaar geleden in Nederland gekomen. Ik ken Nederland beter dan Sierra Leone. Van Sierra Leone weet ik niets meer. Zeven jaar is een lange tijd. Ik heb geen contacten met Sierra Leone. Het dorp waar ik vandaan kom heeft geen adressen of telefoon. Ik weet niet meer wat daar gebeurt, maar dat weet ik wel van Nederland. Vraag me hoe het is in Nederland en ik kan het je vertellen, maar van Sierra Leone weet ik niets meer. De toekomst van mijn kinderen is hier en die toekomst is goed!' (man, 31 jaar, Sierra Leone, sinds 2002 in Nederland, status sinds 2009)

5.3 Identificatie

Om inzicht te krijgen in de identificatie van vluchtelingen met Nederland en hun directe woonomgeving, zijn twee aspecten opgenomen in de survey. Allereerst is gevraagd of vluchtelingen zich prettig voelen in Nederland, het dorp of de stad en de buurt waar ze wonen. Ook is specifiek gevraagd naar de aspecten die zij als prettig dan wel als niet prettig ervaren. Ten tweede is gekeken naar de oriëntatie van vluchtelingen op een permanent verblijf in Nederland. Deze aspecten samen zorgen voor een beeld van de gevoelens van

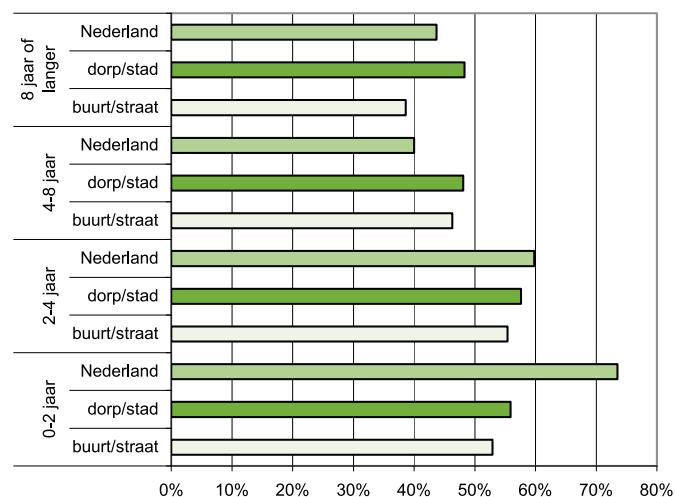
verbondenheid van vluchtelingen met Nederland en welke aspecten van de Nederlandse samenleving belangrijk zijn om die band in stand te houden of te ondersteunen.

Prettig in Nederland

Het algemene beeld is dat vluchtelingen zich prettig voelen in Nederland, hun woonplaats en woonbuurt. Een veel kleinere groep voelt zich hier niet prettig. Er zijn een aantal duidelijke verschillen op grond van vestigingsduur (figuur 5.14). De waardering voor Nederland als geheel loopt terug, veel meer dan van de straat of buurt, als de vestigingsduur toeneemt. Een mogelijke verklaring voor de (geringe) afname van de positieve identificatie met Nederland naar verloop van tijd, kan zijn dat in het begin vooral aandacht is voor de vrijheid en veiligheid in Nederland. Dit bepaalt in grote mate het positieve oordeel. Naarmate vluchtelingen langer in Nederland zijn, zullen teleurstellingen over bijvoorbeeld de mogelijkheden op de arbeidsmarkt een rol gaan spelen.

Uit de interviews met de recente vestigers blijkt ook dat zij nog nauwelijks zijn geworteld in hun woonplaats. Waar ze precies wonen maakt voor hen niet zoveel uit, het is vooral Nederland als geheel dat als prettig wordt ervaren om te wonen. Het gevoel van vrijheid en veiligheid zijn aspecten die telkens terugkeren als zij beschrijven waarom ze zich prettig voelen in Nederland. Onder vluchtelingen die al langer in Nederland wonen, neemt juist de binding met de woonplaats of woonregio toe. Ze hebben inmiddels een sociaal netwerk opgebouwd, kennen de weg en als ze kinderen hebben vormen ook zij een belangrijke band met de woonplaats en buurt (zie kader op blz. 55).

Figuur 5.14 Identificatie met Nederland, woonplaats en buurt. (% dat zich heel erg prettig voelt in Nederland, dorp/stad en buurt/straat naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

Aan de vluchtelingen werd in de survey gevraagd wat zij nu eigenlijk het prettigst vinden aan wonen in Nederland. De antwoorden zijn geclusterd naar min of meer onderscheidende categorieën. We bespreken hier de drie meest voorkomende antwoorden. Op nummer één staat veiligheid: het ontbreken van oorlog.

Overidentificatie met de woonomgeving

Lange vestiger:

'Ik ben een Noord Brabander. Ik zeg ook altijd 'houdoe'. Sinds ik in Nederland ben, ben ik hier. Ik ken niet anders. Het is liever hier in Brabant. De taal is leuker. Het reizen met de bus is makkelijker en goedkoper dan bijvoorbeeld in Den Haag. Dat is anders bij mijn vriendinnen in Den Haag. Daar wonen veel buitenlandse mensen en hebben Nederlandse mensen geen trek meer in vluchtelingen. In Brabant ben je altijd welkom, in Den Haag niet. (...) Je bent een buitenlander, je wordt nooit een Nederlander. Ik moest hier komen. Hier is niet mijn land. Het gevoel welkom te zijn, is wel belangrijk. Als mensen vriendelijk zijn kan het mijn huis zijn. Ik ben altijd met open armen ontvangen hier. Als ik weg ben, wil ik zo snel mogelijk

terug naar mijn huis hier in (mijn dorp). Hier in de omgeving voel ik me wel thuis, maar ik voel me geen Nederlander.'

(vrouw, 39 jaar, Irak, sinds 2001 in Nederland, status sinds 2006)

Korte vestiger:

Meneer B. woont in een klein dorp en dat vindt hij prima. Lekker rustig. Maar het maakt hem eigenlijk helemaal niet uit waar hij woont. Het is toch allemaal hetzelfde. Als hij maar kan werken, dan is het goed. Zijn werk is dichtbij, dat is belangrijk. In eerste instantie wilde hij doormigreren naar Zweden, maar hij is nu gewend in Nederland en kan zich niet meer zo goed voorstellen om in Zweden te wonen. Hij kent nu de Nederlandse taal en de mensen. Hij weet hoe je in Nederland moet zijn. (man, Irak, 24 jaar, sinds 2005 in Nederland, status sinds 2008)

Een van de respondenten verwoordt het zo: 'ik voel me hier veilig. We hoeven niet bang te zijn voor de [...] militairen.' Een ander schrijft: 'ik voel [me] veilig en ik ben zeker [dat] ik mijn dromen en ambities kan verwezenlijken [...].'

Op de tweede plaats, maar met nauwelijks minder vermeldingen, volgt de vrijheid: de vrijheid van meningsuiting, de democratische rechten en het ontbreken van discriminatie en racisme. Een respondent somt het maar helemaal op: '(1) Nederland is een democratisch land, je kunt zeggen wat je wilt. (2) vrijheid van godsdienst. (3) gelijkheid van vrouwen en mannen. (4) emancipatie tegen discriminatie...al deze dingen maken Nederland [het] prettigste land om te wonen.'

De derde plaats, ook met bijna evenveel vermeldingen als de vorige, gaat naar de mensen: Nederlanders zijn aardige, vriendelijke mensen, die met respect met elkaar omgaan. 'Aardige mensen, fijne en aangename sfeer, ik heb hier een thuisgevoel', aldus een van de respondenten.

Maar de vluchtelingen zien ook minder prettige aspecten aan het wonen in Nederland. De bijna driehonderd antwoorden geven een opsomming van kleine en grote ergernissen, die iedereen – autochtoon en allochtoon – bekend zullen voorkomen. Anders dan wat het meest prettig aan Nederland is, zijn deze antwoorden veelzijdig en uiteenlopend. Op de eerste plaats staat duidelijk het weer: 'het regent bijna altijd, het is donker, de zon schijnt weinig en er is veel wind als je fietst! Veel mensen vinden het koud, en mopperen over de regen; vooral de winter moet het ontgelden. De tweede plaats wordt ingenomen door de bureaucratie. De ergernis treft vele kanten, met name de vele regels, de belastingdienst, de tijd ('als je maar 1 minuut te laat bent, mis je meteen de trein'), en de wachtlijsten. Er 'wordt te veel naar procedures gekeken en te weinig naar personen.' Het gaat hier soms ook om grote problemen, zoals een cardioloog die zijn diploma niet gewaardeerd krijgt. Een derde plaats wordt ingenomen door de ervaringen van discriminatie, vooroordelen en het gevoel altijd een buitenlander te zijn. Een van de respondenten zegt het zo: 'In de huidige politieke situatie worden alle allochtonen in een hoek gezet. De discussie gaat over hoeveel allochtonen

kosten. Mensen stellen vragen over afkomst of religieuze overtuiging. [...] Ik vraag me af of het verstandig is om te wachten tot [ik word] uitgezet'

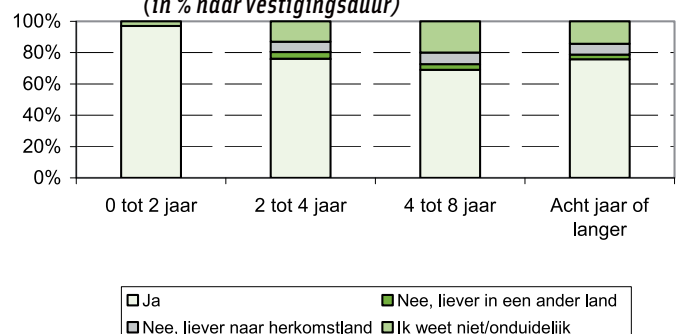
Andere aspecten die het leven minder prettig maken, betreffen het gemis van familie en de eenzaamheid, criminaliteit en overlast, maar ook taalproblemen en moeilijkheden in het contact maken met Nederlanders.

Oriëntatie op Nederland

Vluchtelingen zijn over het algemeen sterk georiënteerd op Nederland als permanente verblijfplaats. Deze sterke oriëntatie neemt enigszins af naarmate ze langer in Nederland verblijven. Een eventuele terugkeer naar het land van herkomst of doormigratie naar een ander land speelt nog helemaal niet bij de respondenten die nog maar kort in Nederland zijn, maar wel voor een kleine groep die al langer in Nederland is. Hierbij kunnen zowel factoren in Nederland een rol spelen (pushfactoren) als de aantrekkingskracht van andere landen (pullfactoren). Welke overwegingen een rol spelen bij eventuele doormigratie of remigratie is in deze barometer niet systematisch onderzocht. Wel zijn er in de interviews een aantal aanknopingspunten, die aangeven waarom sommigen doormigratie of remigratie overwegen.

Maar voor verreweg de meeste vluchtelingen geldt dat ze hun toekomst in Nederland zien (zie kader op blz. 56).

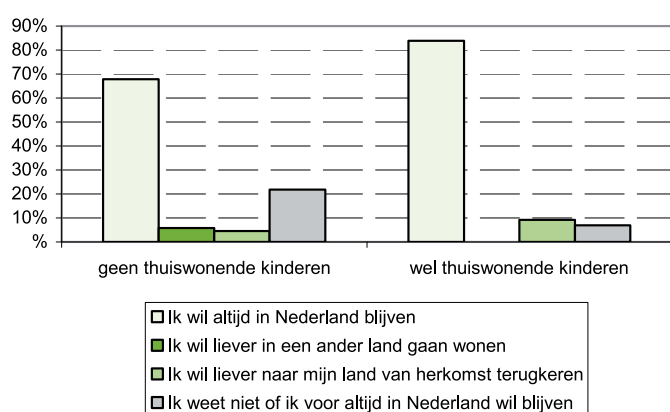
Figuur 5.15 *Wilt u voor altijd in Nederland blijven wonen?*
(in % naar vestigingsduur)

Bron: Survey IB 2009.

Naast verblijfsduur zijn ook thuiswonende kinderen van invloed op de gerichtheid op Nederland. Figuur 5.12 laat het verschil zien tussen degenen met thuiswonende kinderen en degenen zonder thuiswonende kinderen voor vluchtelingen die acht jaar of langer in Nederland zijn. Vluchtelingen met thuiswonende kinderen zijn sterker georiënteerd op een permanent verblijf in Nederland dan de vluchtelingen zonder thuiswonende kinderen. Voor deze laatste groep is het ook vaker onduidelijk of ze voor altijd in Nederland willen blijven. Ruim een vijfde weet niet of zijn of haar toekomst in Nederland ligt. Kinderen zorgen voor een duidelijke binding met de woonplaats en met Nederland. Veel vluchtelingen zetten hun eigen ambities opzij en hopen op een betere toekomst voor hun kinderen in Nederland (zie kader).

Figuur 5.12 *Wilt u voor altijd in Nederland blijven?*
(% cohort acht jaar of langer in Nederland, naar huishoudenssituatie)

Bron: Survey IB 2009.

Mujo Mujic, land van herkomst: voormalig Joegoslavië

Oriëntatie op Nederland en herkomstland in de toekomst

Meneer G. zou wel terug willen naar Iran, maar niet onder dit regime. In vrijheid zou hij graag in zijn land van herkomst leven. Andere landen trekken hem niet, hij is daar ook te oud voor vindt hij. Bovendien zijn er goede kansen voor zijn kinderen in Nederland. Ze moeten wel zelf willen, zich inzetten en hard werken. 'Succes valt niet uit de lucht', aldus meneer G. (man, Iran, 46 jaar, sinds 1999 in Nederland, status sinds 2007)

'Heimwee is iets anders dan terug willen keren. Heimwee is de ene kant, maar we zijn hier gewend. Het gaat heel slecht in Afghanistan, in mijn leven zie ik geen vrede komen in Afghanistan'. (man, 47 jaar, Afghanistan, sinds 1998 in Nederland, status sinds 2004)

'Nederland blijft mijn thuis. Dat heb ik niet meer met Iran. Als je van je eigen land en je eigen mensen moet vluchten, dan is het niet meer je thuis. In Iran kan je niet jezelf zijn, alles is acteren. Alleen in je eigen huis kan je daar jezelf zijn. Na tien jaar in Nederland kan ik de dingen niet meer zo zien als in Iran. (..) Als ik kinderen zou willen, wil ik ze in Nederland. Kinderen worden hier als kind behan-

deld. Ik heb twee neefjes hier. Ik zou willen dat mijn kinderen het op school hebben, zoals zij. Niet zoals ik het had in Iran.' (man, 31 jaar, Iran, sinds 2000 in Nederland, status sinds 2008)

Mevrouw A. ziet de toekomst in Nederland positief. Vooral voor haar kinderen. Ze wil voor altijd blijven in de stad waar ze nu woont. Ze voelt zich geen Nederlander, maar wel hetzelfde als andere mensen. Nu ze een status heeft, heeft ze dezelfde rechten.

In Rusland heeft zij zich nooit zo gevoeld. Naar Armenië zou zij nooit terug gaan, zelfs niet voor vakantie. 'Ik heb niets meer daar. Mijn kinderen kunnen zich daar nooit zo ontwikkelen als hier. Alles wat ik doe is voor mijn kinderen. De kinderen hebben toekomst hier.' (vrouw, 40 jaar, Armenië, sinds 1999 in Nederland, status sinds 2007)

'Als je een verblijfsstatus hebt gekregen, moet je rustig zijn. Je moet je land vergeten. Je moet hier beginnen, met niks. Ik ben nu vier jaar hier. Als er niets verandert, dan komt het goed. Als ik ooit terugkeer naar Irak, dan moet ik 100% zeker weten dat het voor mij ook goed en veilig is in Irak. Ik denk dat dat niet gaat gebeuren, maar zeg nooit nooit!' (man, 24 jaar, Irak, sinds 2005 in Nederland, status sinds 2008)

5.4 Conclusie

Er zijn drie dimensies van integratie besproken: vaardigheden, interactie en identificatie. De belangrijkste conclusies worden hier allereerst op een rij gezet, om vervolgens in te gaan op de individuele kenmerken die van invloed zijn op bovengenoemde dimensies.

Het leren van de Nederlandse taal vinden vluchtelingen cruciaal voor hun integratie in de Nederlandse samenleving. Het vergroot de kansen op werk of op het vinden van een geschikte opleiding en het maakt contacten met Nederlanders gemakkelijker. Daarnaast is het een vereiste voor naturalisatie. De taalvaardigheid neemt dan ook snel toe in de eerste jaren na vestiging. Veel vluchtelingen hebben een divers sociaal netwerk en vaak hebben zij ook Nederlandse vrienden, zeker als zij al wat langer in Nederland verblijven. Contact maken met Nederlanders blijft voor een deel van de vluchtelingen echter een struikelblok, vooral als de taal onvoldoende wordt beheerst of als vluchtelingen in het dagelijks leven niet of nauwelijks in contact komen met autochtone Nederlanders. Contact met landgenoten is zeker geen vanzelfsprekendheid en wordt soms ook opzettelijk gemeden. Het vermijden van sociale controle of sociale druk en de politieke situatie in het herkomstland lijken hiervoor de belangrijkste redenen. Tot slot voelen vluchtelingen zich over het algemeen prettig in Nederland en zien ze hier hun toekomst. Het gevoel van vrijheid en veiligheid overheerst, vooral in de eerste jaren van vestiging.

Verblijfsduur is van invloed op alle drie dimensies die in dit hoofdstuk zijn besproken. Integratie heeft nu eenmaal tijd nodig, of het nu gaat om het leren van de taal of het opbouwen van een sociaal netwerk en een thuis. De vluchtelingen die nog maar kort in Nederland zijn, voelen zich prettiger in Nederland dan degenen die hier al langer zijn. Zij zijn zeer sterk gericht op een permanent verblijf in Nederland en voelen zich heel erg prettig in Nederland. Tegelijkertijd blijkt dat zij zich wel prettig voelen in Nederland door de vrijheid en veiligheid die zij ervaren, maar nog geen sterke binding hebben met hun woonplaats. Zij zijn nog niet echt geworteld in Nederland.

Zoals verwacht spelen opleidingsniveau en leeftijd een belangrijke rol met betrekking tot de taalvaardigheid van vluchtelingen. Hoogopgeleiden hebben een betere taalvaardigheid dan lageropgeleiden en jongeren beheersen de Nederlandse taal beter dan ouderen. De gezinssituatie is belangrijk als het gaat om de gerichtheid op Nederland als permanente verblijfplaats. Thuiswonende kinderen versterken de wortels van vluchtelingen in Nederlandse bodem. De mogelijkheden en toekomst van hun kinderen in Nederland spelen een belangrijke rol in hun oriëntatie op Nederland. Daarnaast is de directe woonomgeving, bijvoorbeeld de aanwezigheid van recreatievoorzieningen, belangrijker voor mensen met thuiswonende kinderen.

Er zijn weinig verschillen op grond van woonplaats of woonregio tussen de in dit hoofdstuk besproken dimensies van het integratieproces van vluchtelingen. De woonplaats speelt wel een rol als het

gaat om interactie met Nederlanders. In de kleinere steden en dorpen hebben vluchtelingen vaker Nederlandse vrienden dan in de grote steden. Dit heeft natuurlijk ook te maken met de verschillen in bevolkingssamenstelling. Het is duidelijk geworden uit de interviews dat vluchtelingen contact met Nederlanders erg belangrijk vinden. Voor een flinke groep blijft het echter moeilijk om met Nederlanders contact te maken.

Shiva Bayatpour, land van herkomst: Iran

6 Conclusies

In deze IntegratieBarometer is onderzocht hoe de integratie verloopt van de ruim 70.000 vluchtelingen die tussen 1998 en 2008 asiel hebben aangevraagd en in deze periode een verblijfsvergunning hebben gekregen en die per 1 januari 2008 nog steeds staan ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie met een geldige verblijfsvergunning. Het is voor het eerst dat er populatiegegevens beschikbaar zijn over zo'n zuiver afgebakende groep vluchtelingen. De beschikbaarheid van deze populatiegegevens maakt een unieke inkijk mogelijk in het integratieproces van deze groep recente vluchtelingen in Nederland.

Integratie is een complex proces dat verschillende dimensies omvat. In navolging van Esser zijn vier dimensies van integratie onderscheiden waarover deze barometer verslag doet, te weten de structurele maatschappelijke positie, kennis en vaardigheden om deel te kunnen nemen aan de samenleving (de zogenaamde acculturatie), interactie over de eigen groepsgrenzen heen en identificatie met de ontvangende samenleving. Niet voor alle dimensies van het integratieproces zijn populatiegegevens voorhanden. De beschikbare populatiegegevens hebben vooral betrekking op de structurele dimensie van integratie. In aanvulling hierop is daarom een uitgebreide survey gehouden onder vluchtelingen, waarin met name informatie is verzameld over aspecten die betrekking hebben op kennis en vaardigheden, interactie en identificatie.

Integratie kost tijd

Wat is nu de stand van zaken rondom integratie van de ruim 70.000 vluchtelingen die het afgelopen decennium asiel hebben aangevraagd en per 1 januari 2008 met een geldige verblijfsvergunning in ons land verblijven? Deze vraag is moeilijk om in algemene termen te beantwoorden, niet alleen omdat het integratieproces zoveel verschillende aspecten omvat, maar ook omdat de groep vluchtelingen zeer divers in samenstelling is. Die verschillende groepen laten verschillende integratiepatronen zien; zo is er een grote variatie in positie naar herkomstland, geslacht en leeftijd. Een belangrijke algemene bevinding, die voor bijna alle onderscheiden dimensies van integratie echter relevant is, is dat integratie tijd nodig heeft. Verblijfsduur in Nederland blijkt een belangrijke verklarende variabele voor de integratiepositie van vluchtelingen. Dat wil zeggen dat hoe langer men in Nederland is, des te beter de maatschappelijke positie, hoe beter de beheersing van de Nederlandse taal en hoe frequenter het contact met Nederlanders en andere groepen in de samenleving. Dit betekent echter niet dat integratie vanzelf gaat. Ook vluchtelingen die al geruime tijd in Nederland verblijven, ondervinden op verschillende domeinen van integratie nog altijd belemmeringen.

De arbeidsmarktpositie blijft kwetsbaar

In de vorige edities van de barometer werd al gewezen op de kwetsbare arbeidsmarktpositie van vluchtelingen. Deze bevinding is nog steeds actueel. Vluchtelingen hebben veel minder vaak betaald werk dan autochtonen en kennen ook een veel grotere mate van uitkeringsafhankelijkheid. Van de vluchtelingen in de leeftijd van

15 tot 64 jaar heeft per 1 januari 2008 43 procent een betaalde baan.¹ Voor de autochtonen ligt dit percentage op 65 procent. Daarnaast hebben vluchtelingen in de leeftijd van 15 tot 64 jaar drie keer zo vaak een uitkering dan de autochtone bevolking: 34 procent van de vluchtelingen heeft een uitkering en 10 procent van de autochtonen. Bij de vluchtelingen betreft het in de meeste gevallen een bijstands-uitkering, terwijl het bij de autochtonen meestal gaat om een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

Ook steekt de arbeidsmarktpositie van vluchtelingen ongunstig af bij die van niet-westerse immigranten die in dezelfde tienjaarsperiode om andere redenen dan asiel (voornamelijk gezinsmigratie) naar Nederland zijn gekomen. De overige niet-westerse immigranten hebben iets vaker een betaalde baan dan vluchtelingen, namelijk 47 procent. Een groter verschil betreft echter de mate van uitkeringsafhankelijkheid onder de groep overige niet-westerse immigranten: 12 procent van deze groep is afhankelijk van een uitkering. Het grote verschil in met name de uitkeringsafhankelijkheid, wordt vooral verklaard uit het verschil in startpositie tussen vluchtelingen en de overige immigranten. Vluchtelingen zijn na statusverlening in eerste instantie vooral afhankelijk van de bijstand, aangezien ze pas met het verkrijgen van een verblijfsvergunning onbeperkte toegang krijgen tot de Nederlandse arbeidsmarkt.

¹ Ook banen van minder dan 12 uur per week zijn in dit percentage inbegrepen. Dit is afwijking tot de reguliere arbeidsmarktstatistieken van het CBS.

Voor de overige immigranten ligt dit anders. Het zelfstandig kunnen voorzien in het eigen levensonderhoud is voor deze groep voorwaarde voor toegang tot Nederland; zij hebben zich gevoegd bij een werkende partner of hebben zelf betaald werk. In de eerste jaren van hun verblijf hebben zij geen recht op bijstand.

De meest recent gevestigde vluchtelingen hebben de ongunstigste arbeidsmarktpositie. Slechts 14 procent van de vluchtelingen die zich in 2006 of 2007 hebben ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie heeft een betaalde baan. Het aandeel werkenden neemt na verloop van tijd overigens gestaag toe; van degenen die hier tien jaar zijn, heeft bijna de helft een betaalde baan. Veel vluchtelingen weten uiteindelijk dus de aanvankelijke barrières tot intrede op de Nederlandse arbeidsmarkt, waarmee zij geconfronteerd worden, te slechten. Goede re-integratie heeft hier mogelijk aan bijgedragen. Overigens ligt de netto arbeidsmarktparticipatie ook voor vluchtelingen die hier lang verblijven nog altijd vele procenten lager dan het gemiddelde voor de autochtone bevolking. Het is bovendien de vraag welke gevolgen de economische crisis zal hebben voor de arbeidsmarktpositie van vluchtelingen. De werkloosheid onder niet-westerse allochtonen loopt momenteel harder op dan onder de autochtone bevolking. Ook in eerdere periodes van economische neergang bleek de positie van niet-westerse migranten, waaronder vluchtelingen, het meest kwetsbaar.

Grote verschillen in arbeidsmarktparticipatie tussen herkomstgroepen

Er zijn grote verschillen in arbeidsmarktparticipatie tussen vluchtelingen afkomstig uit verschillende herkomstlanden. Deze verschillen hebben overigens vaak te maken met de verschillende samenstelling wat betreft onder meer opleidingsniveau, geslacht en verblijfsduur van de herkomstgroepen. Zo hebben vrouwelijke vluchtelingen en ouderen een kwetsbaarder arbeidsmarktpositie dan mannen en jongeren.

De meest succesvolle groep zijn de vluchtelingen uit Sierra Leone. Ruim 60 procent van hen heeft een betaalde baan. Dit aandeel is dus nagenoeg even groot als van de autochtone bevolking. Het betreft hier een groep die hoofdzakelijk bestaat uit jonge mannen die in de meeste gevallen als alleenstaande minderjarige asielzoeker naar Nederland zijn gekomen. Zij hebben veelal een opleiding in Nederland afgerond en hebben op grond daarvan een veel betere aansluiting op de arbeidsmarkt.

Andere herkomstgroepen die een relatief gunstige arbeidsmarktpositie hebben, zijn de Angolezen en Chinezen (voor beide groepen geldt dat meer dan de helft een betaalde baan heeft). Ook uit deze herkomstlanden zijn veel alleenstaande minderjarige asielzoekers naar Nederland gekomen.

De meest zorgelijke arbeidsmarktpositie is die van de Somaliërs: slechts drie op de tien Somaliërs heeft een betaalde baan. Dit lage percentage wordt deels verklaard door de relatief recente vestiging van een aanzienlijk deel van deze groep, waardoor zij nog weinig kansen hebben gehad om toe te treden tot de arbeidsmarkt. Daarnaast kent de groep Somaliërs verhoudingsgewijs veel vrouwen en is de gemiddelde leeftijd wat hoger.

Aanwezigheid van arbeidspotentieel

Vluchtelingen kennen het hoogste aandeel ingeschreven niet-werkende werkzoekenden. Ruim een kwart (28%) is werkzoekend. Bij de autochtone bevolking is dit aandeel drie procent en bij de overige niet-westerse allochtonen elf procent. Daarmee ligt de bruto arbeidsmarktparticipatie van vluchtelingen ongeveer even hoog als die van de autochtone bevolking en zelfs hoger dan onder de overige niet-westerse immigranten. Het feit dat vluchtelingen zich moeten inschrijven bij het UWV-Werkbedrijf om voor een uitkering in aanmerking te kunnen komen, maakt dat het aandeel ingeschreven werkzoekenden relatief groot is onder vluchtelingen. Het aandeel werkzoekenden is echter ook een indicatie van beschikbaar arbeidspotentieel. Dit potentieel is onder de vluchtelingen aanzienlijk. De vraag daarbij is wel hoe, en in welke mate, dit potentieel gemobiliseerd kan worden. Gerichtte re-integratie lijkt daarbij onontbeerlijk. Uit de barometer blijkt namelijk dat investeren in taal en inburgering en een Nederlands diploma essentiële voorwaarden zijn om succesvol tot de arbeidsmarkt toe te kunnen treden.

Het belang van een zekere verblijfsstatus

Van de ruim 70.000 vluchtelingen, over wie in deze barometer wordt gerapporteerd, heeft 42 procent een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd. Op grond hiervan verblijven zij weliswaar rechtmatig in Nederland, maar hebben zij nog geen volledige zekerheid of zij permanent in Nederland kunnen verblijven. Vluchtelingen krijgen meestal een tijdelijke of intrekbare verblijfsvergunning. Indien vluchtelingen bijvoorbeeld op grond van categoriaal beschermingsbeleid een verblijfsvergunning hebben gekregen, dan bestaat de kans dat indien – naar het oordeel van de Nederlandse overheid – de situatie in het land van herkomst dusdanig is verbeterd, een aanvraag voor een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd door de IND wordt afgewezen. Voor vluchtelingen is een zekere verblijfsstatus essentieel voor de diverse dimensies van integratie. Het is van invloed op de mogelijkheid om toe te kunnen treden tot de arbeidsmarkt, om te kunnen wortelen in de Nederlandse samenleving en om toegang te krijgen tot zelfstandige huisvesting.

Het hebben van het Nederlands staatsburgerschap geeft vluchtelingen de meeste garantie op permanent verblijfsrecht. Het biedt de zekerheid om in vrijheid en veiligheid in Nederland te kunnen leven. De reden waarom zij hun land zijn ontvlucht. Het is daarom niet verwonderlijk dat veel vluchtelingen zodra zij aan de voorwaarden wat betreft verblijfsduur en beheersing van de Nederlandse taal voldoen, willen naturaliseren. Van de vluchtelingen die zich het afgelopen decennium in Nederland hebben gevestigd, heeft 43 procent zich inmiddels laten naturaliseren tot Nederlander. Ook uit de survey blijkt een hoge naturalisatiebereidheid. Ruim vier op de vijf vluchtelingen die nog niet de Nederlandse nationaliteit bezitten, willen graag naturaliseren tot Nederlander.

Taal belangrijke sleutel tot integratie

Het is vaker gezegd, maar ook uit deze barometer blijkt opnieuw dat taal een belangrijke sleutel is tot integratie. Het beheersen van het Nederlands heeft een positieve en significante relatie met het

Mujo Mujic, land van herkomst: voormalig Joegoslavië

verwerven van een maatschappelijke positie en met het aangaan van contacten buiten de eigen etnische groep. Met andere woorden hoe beter de Nederlandse taalvaardigheid, des te beter de aansluiting bij de Nederlandse samenleving. Overigens is hier ook sprake van een wisselwerking: deelname aan de samenleving is namelijk ook weer een voorwaarde om het Nederlands te kunnen verbeteren. Er zijn verschillende factoren die van invloed zijn op het taalniveau. Zo geldt dat hoe langer men in Nederland verblijft en hoe hoger het opleidingsniveau, des te beter de beheersing van het Nederlands. Daarnaast is inburgering een belangrijke factor. Degenen die een inburgeringscursus hebben afgerond, beheersen het Nederlands beter dan degenen die dat (nog) niet hebben gedaan of nog bezig zijn. Op dit moment hebben gemeenten de verplichting om inburgeringscursussen aan te bieden aan vluchtelingen met een asiilvergunning. Vluchtelingen met een reguliere vergunning kunnen een aanbod krijgen, maar de gemeente is echter niet verplicht om dit te doen. Het gewicht van taal bij integratie en de rol van inburgering daarin, benadrukt nog eens het belang van het aanbieden van goede en op maat gesneden inburgeringscursussen aan alle vluchtelingen, ongeacht het type verblijfsvergunning.

Sociale interactie vordert, maar contact is niet altijd vanzelfsprekend

Kenmerkend voor de positie van vluchtelingen is dat zij bij komst naar Nederland maar een beperkt sociaal netwerk hebben. Zeker in het begin zijn zij sterk aangewezen op contacten via maatschappelijke instellingen zoals medewerkers van VluchtelingenWerk en het COA en op contacten met medebewoners, al dan niet uit het eigen

land van herkomst in de opvanglocaties. Ook hier geldt dat naarmate vluchtelingen langer in Nederland verblijven, zij sterker gericht zijn op contacten met Nederlanders. De sterke gerichtheid op mensen die afkomstig zijn uit het eigen herkomstland neemt naar verloop van tijd af. Toch gaat het leggen van contact met Nederlanders niet altijd makkelijk. Taal vormt een hindernis, maar ook andere omgangsvormen en het feit dat vluchtelingen in hun naaste omgeving niet altijd met Nederlanders in aanraking komen spelen een rol. Zelfs voor de groep vluchtelingen die al langere tijd in Nederland verblijft en Nederlands spreekt, geldt dat bijna veertig procent het niet makkelijk vindt om contact te leggen met Nederlanders.

Sterke oriëntatie op Nederland, maar Nederland niet altijd het eindstation

Vluchtelingen zijn sterk georiënteerd op Nederland als permanente verblijfplaats. Verreweg de meeste vluchtelingen zien hun toekomst in Nederland. Nederland is de plek waar ze willen wonen in vrijheid en veiligheid. Overigens is oriëntatie op Nederland wel de enige dimensie die niet toeneemt naar mate men langer in Nederland verblijft. De groep die niet zeker weet of Nederland de eindbestemming is of overweegt door- of terug te migreren neemt toe met de verblijfsduur. Daaraan liggen zowel push- als pullfactoren ten grondslag.

Overigens blijkt dat, indien we de populatiegegevens in ogenschouw nemen, een aanzienlijk deel van de circa 113.000 vluchtelingen die in de periode 1998–2008 asiel heeft aangevraagd en in die periode ook een verblijfsstatus heeft gekregen, per 1 januari 2008 niet meer is

gevestigd in Nederland. Het betreft zeker een derde van de totale groep. Het vermoeden is dat het hier voor een groot deel gaat om (ongemelde) emigratie. Dit kan zowel doormigratie als retour-migratie zijn. Deze emigratie is niet altijd een vrijwillige keuze. Zoals hierboven reeds genoemd, is de verblijfsstatus een belangrijke factor die bepaalt of vluchtelingen zich permanent kunnen vestigen. Wordt een tijdelijke vergunning niet omgezet in vergunning voor onbepaalde tijd dan rest vaak niet veel anders dan om Nederland te verlaten.

Nederland prettig om in te wonen

Veruit de meeste vluchtelingen vinden Nederland prettig om in te wonen. In eerste instantie betekent Nederland vooral rust, veiligheid en vrijheid. Naarmate vluchtelingen langer in Nederland wonen, wordt het beeld van Nederland iets minder positief. Dit heeft onder meer te maken met frustraties over problemen bij het vinden van passend werk, de bureaucratie, het soms moeizame contact met Nederlanders, alsook het verharde maatschappelijke klimaat rondom immigranten.

Kinderen belangrijk in de oriëntatie op Nederland

De mate waarin men gericht is op Nederland als permanente vestigingsplaats wordt onder andere bepaald door de aanwezigheid van thuiswonende kinderen. Kinderen zorgen voor een duidelijke binding met de woonplaats en met Nederland. Veel vluchtelingen zetten hun eigen ambities opzij en hopen op een betere toekomst voor hun kinderen in Nederland

Geografische spreiding en integratie

Als gevolg van het spreidingsbeleid in de opvang van vluchtelingen wonen vluchtelingen verspreid door heel Nederland. Anders dan andere niet-westerse immigranten zijn vluchtelingen in veel mindere mate geconcentreerd in het westen van Nederland en in de grote steden. Wel kan een trek naar het westen worden waargenomen, met name vanuit het noorden van Nederland. Vluchtelingen die aanvankelijk gehuisvest zijn in de regio's zuid en oost verlaten veel minder vaak de regio van eerste opvang. De trek naar het westen van Nederland is niet noodzakelijkerwijs een trek naar de vier grote steden. Het zijn met name de middelgrote steden die populair zijn. In de survey is geen significante relatie aangetroffen tussen de woonregio en de maatschappelijke positie van vluchtelingen en de mate van identificatie met Nederland. Zo is de maatschappelijke positie van vluchtelingen in het westen van Nederland niet significant beter of slechter dan van vluchtelingen in andere delen van Nederland. Ook is er geen significant verschil in de mate waarin men zich prettig voelt in de woonplaats of in Nederland. Alleen de mate waarin men gericht contacten heeft met Nederlanders laat een significant verband zien naar regio. Vluchtelingen die in het noorden of oosten van Nederland wonen, zijn sterker gericht op contact met Nederlanders dan vluchtelingen die in het westen wonen. Dit heeft vooral te maken met het verschil in stedelijkheid tussen deze gebieden. Vluchtelingen die in de grote steden wonen, hebben namelijk minder vaak Nederlandse vrienden dan degenen die in de kleinere steden of dorpen wonen.

Hoge verhuismobiliteit in de eerste jaren

Kenmerkend voor veel vluchtelingen is dat zij met name in de eerste jaren van hun verblijf in Nederland veelvuldig verhuizen. Vooral gedurende hun asielprocedure verhuizen zij vaak; gemiddeld verhuizen vluchtelingen 2,5 keer tijdens de procedure. Na statusverlening zijn vluchtelingen over het algemeen honkvaster. Vluchtelingen zijn voor hun huisvesting vooral afhankelijk van de sociale huursector, hetgeen de mobiliteit beperkt. Bovendien kost verhuizen geld. Zowel uit deze barometer als uit andere studies blijkt dat de frequente verhuizingen gedurende de opvangperiode ontwrichtend werkt, met name voor kinderen. Het wennen aan een nieuwe omgeving en een nieuwe school en het steeds opnieuw moeten investeren in sociale contacten, leidt niet zelden tot cognitieve en emotionele problemen en mogelijk ook tot een ontworpelde identiteit.

Tot slot

Centraal in deze barometer stond de integratiepositie van vluchtelingen. Daarbij is vooral gekeken welke individuele factoren (persoonkenmerken, migrantenkenmerken en vluchtelingenkenmerken) van invloed zijn op de verschillende dimensies van integratie. Deze verschillende dimensies van integratie en de invloed van de individuele factoren daarop zijn hierboven beschreven. We willen besluiten met de opmerking dat de positieverwerving van vluchtelingen uiteraard niet alleen kan worden verklaard door de individuele kenmerken van vluchtelingen. Integratie is een wederzijds proces dat ook het nodige vraagt van de ontvangende samenleving. De samenleving moet openstaan voor vluchtelingen en hen kansen bieden. Alleen dan hebben vluchtelingen de mogelijkheid om zich een goede positie in de Nederlandse samenleving te verwerven.

Edwin Huizing

Nawoord

De resultaten van deze derde editie van de IntegratieBarometer tonen aan dat we met de integratie van vluchtelingen op de goede weg zitten, maar ook nog een hoop werk te doen hebben. Integratie kost tijd, dat weten we al lang en daarom zijn de vrijwilligers en medewerkers van VluchtelingenWerk ook al lang bezig om vluchtelingen wegwijs te maken, in bijna alle gemeenten van het land. Niet even, maar gewoon zo lang als nodig is en iedere keer weer opnieuw voor nieuwe vluchtelingen. Door duurzame contacten te smeden tussen burgers en nieuwkomers.

Deze IntegratieBarometer toont aan dat vluchtelingen behalve de veiligheid en vrijheid in ons land, ook vooral de vriendelijkheid van de mensen waarderen. Dat is op zich een opsteker in deze grimmige tijden waarin zoveel meer aandacht uitgaat naar de onaardigheid van mensen, dan naar de vriendelijkheid. Maar ik beschouw het ook als een waarschuwing: we moeten wel blijven investeren in juist die aspecten – veiligheid, vrijheid en vriendelijkheid – die ons land tot een gastvrij land voor vluchtelingen maken, maar die geen vanzelfsprekende eigenschappen van Nederland meer schijnen te zijn. Deze barometer toont namelijk ook aan dat (na het weer en de bureaucratie) de intolerantie en het gevoel als buitenlander gediscrimineerd te worden hoog scoren op de lijst van wat vluchtelingen juist niet waarderen aan ons land. Ik geef toe, het weer is onveranderlijk en ook de bureaucratie is hardnekkig. Maar de papieren slagbomen die we in Europa voor vluchtelingen neerlaten, zijn met politieke wil best op te heffen. Over discriminatie kunnen we kort zijn: dat valt niet te tolereren.

Wat betreft de arbeidsparticipatie, uitkeringsafhankelijkheid en aspecten als taalvaardigheid en interetnische contacten beschouw ik het glas als half vol. Vluchtelingen voelen zich verbonden met Nederland en zijn gemotiveerd om hier hun bestaan op te bouwen. Het 'vullen van het glas' kost echter tijd. Wij helpen met vullen. Nu en in de toekomst, want – zoals gezegd – integratie kost tijd. Inderdaad, de arbeidsparticipatie blijft zeker voor sommige groepen nog achter, maar er is ook een hoog percentage vluchtelingen dat staat ingeschreven als 'werkzoekend'. Nu de economie zich na de crisis lijkt te herstellen, zullen we extra moeten investeren in re-integratieprojecten om hen de komende jaren aan een baan te helpen.

VluchtelingenWerk heeft met partners als Emplooi de expertise om deze projecten uit te voeren, zoals we met het Banenoffensief hebben laten zien. De overheid en gemeenten kunnen ervoor kiezen ook vluchtelingen als kwetsbare én kansrijke groep op de arbeidsmarkt met maatwerk te ondersteunen. De Participatieladder biedt de mogelijkheden om op de eerste sporten te investeren, zodat uiteindelijk de hoogste sport – betaald werk – bereikt wordt. Zo kunnen we het arbeidspotentieel van vluchtelingen verzilveren. Dat is goed voor vluchtelingen, want werk biedt een uitweg uit de armoede van de bijstand en is dé integratiemachine bij uitstek, maar het is ook goed voor de samenleving. Want een arbeidsmarkt en samenleving die verrijkt is met de diversiteit aan kwaliteiten die vluchtelingen inbrengen, is altijd beter af!

Deze IntegratieBarometer laat ook zien waar structurele verbeteringen nodig zijn. Zo blijkt dat vluchtelingen bijna allemaal willen naturaliseren. Ze willen hier ook oud worden, zeker als zij hier kinderen hebben. Naturalisatie schept veiligheid, heeft diverse praktische voordelen en geeft betrokkenheid aan met Nederland. Dat is precies wat de overheid wil en daarom roep ik het Kabinet op om naturalisatie, gezinshereniging en legeskosten zo in te richten dat het voor vluchtelingen makkelijker wordt om zich te verbinden met Nederland, niet moeilijker.

Structurele verbeteringen zijn ook mogelijk waar het gaat om het volgen van een opleiding. Een Nederlands diploma is een belangrijke voorwaarde voor toegang tot de arbeidsmarkt. Laten we daarin dan investeren. Door het gemakkelijker erkennen van eerder verworven competenties, door het mogelijk te maken enige tijd met behoud van uitkering te studeren en door juist ook vluchtelingen te betrekken in de toekomstvisie van 'een leven lang leren'.

Deze IntegratieBarometer laat ook zien dat vluchtelingen verspreid wonen over het hele land, min of meer vergelijkbaar met de autochtone bevolking. Het maken van contact met die autochtone bevolking verloopt in de kleinere gemeenten beter dan in de steden. Dat vormt voor ons een extra motivatie om actief te blijven in elke uithoek van het land, in elke wijk en in elk dorp. Daar waar vluchtelingen wonen en vrijwilligers hen welkom willen heten.

Edwin Huizing

Algemeen directeur VluchtelingenWerk Nederland.

Geraadpleegde bronnen

- Abdulrehman, S. en B. Tuk (2006) Somalische jongeren in Nederland. *Phaxx. Kwartaalblad Vluchtelingen en Gezondheid* 2, Pharos.
- Böcker, A., K. Groenendijk en B. de Hart (2005) De toegang tot het Nederlanderschap: effecten van twintig jaar beleidswijzigingen. In: *Nederlands Juristenblad* 21(3): 157-164.
- CBS (2000) *Maandstatistiek van de bevolking, 2000/06 Voorburg/Heerlen*: CBS.
- Cebeon (2001) *Derde vervolgmeting monitoring statushouders. Huisvesting, verhuizen en verhuismotieven*. Eindrapportage. Amsterdam: Centrum voor Beleidsadviserend Onderzoek (Cebeon).
- Dagevos, J. en M. Gijsberts (2009) *Jaarrapport Integratie 2009*. Den Haag: SCP.
- Dagevos, J. en M. Gijsberts (2007) (red.) *Interventies voor integratie. Het tegengaan van etnische concentratie en bevorderen van interetnisch contact*. Den Haag: SCP.
- Driouichi, F. (2007) *De casus Inburgering en Nationaliteitswetgeving: iconen van nationale identiteit. Een juridische analyse*. Den Haag: WRR.
- Engelhard, D. (2007) (red.) *Met kennis van feiten: Vluchtelingen, nieuwkomers en gezondheid in cijfers*. Utrecht: Pharos.
- Entzinger, H. en E. Dourleijn (2008) *De lat steeds hoger. De leefwereld van jongeren in een multi-etnische stad*. Assen: Van Gorcum.
- Esser, H. (2003) *What substance is there to the term Leitkultur?* In: R. Cuperus, K.A. Duffek en J. Kandel (red.) *The Challenge of Diversity. European Social Democracy Facing Migration, Integration and Multiculturalism*. Innsbruck: Studie Verlag.
- FORUM (2009) *Allochtonen op de arbeidsmarkt: effecten van de economische crisis 2e kwartaal 2009, Forum Monitor*, september 2009. Utrecht: FORUM
- Galster, G. (2007) Should housing policy strive for neighborhood social mix? An analysis of the European evidence base. In: *Housing Studies* 22 (4): 523-545
- IND (2006) *De IND belicht. Jaarresultaten 2005*. Den Haag: IND.
- IND (2007) *De IND belicht. Jaarresultaten 2006*. Den Haag: IND.
- IND (2008) *De IND belicht. Jaarresultaten 2008*. Den Haag: IND.
- IND (2009) *De IND belicht. Jaarresultaten 2008*. Den Haag: IND.
- Klaver, J. en A. Odé (2003) *De arbeidsintegratie van vluchtelingen. Een verkenning van problemen en oplossingen*. Den Haag: Raad voor Werk en Inkomen.
- Klaver, J., S. Mateman en E. Tromp (2005) *VluchtelingenWerk IntegratieBarometer. Een onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland*. Amsterdam: Regioplan.
- Klaver, J., A. Odé en M. van Gent (2007) *VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2006*. Amsterdam: Regioplan.
- Kloosterboer, K. (2009) *Kind in het centrum. Kinderrechten in asielzoekerscentra*. UNICEF Nederland, Stichting Kinderpostzegels Nederland en het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA).
- Kloosterman, R. en J. Rath (2001) Immigrant Entrepreneurship in advanced economies. Mixed embeddedness further explored. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27 (2): 189-202.
- Kloosterman, R. en J. Rath (2003) *Immigrant Entrepreneurs: Venturing Abroad in the Age of Globalization*. Oxford: Berg Publishers.
- Koning, J. de, J. Gravesteijn-Ligthelm en O. Tanis (2008) Wat bepaalt succes van allochtonen op de arbeidsmarkt? In: *SEOR Working Paper 1*. Rotterdam: SEOR.
- Kullberg, J., M. Vervoort en J. Dagevos (2009) *Goede burens kun je niet kopen. Over woonconcentratie en woonpositie van niet-westerse allochtonen in Nederland*. Den Haag: SCP.
- Laan Bouma-Doff, W. van der (2005) *Buurt als belemmering*. Assen: Van Gorcum.
- Lancee, B. en J. Dronkers (2008) Etnische diversiteit, sociaal vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. In: *Migrantenstudies* 24 (4): 225-250.
- Liempt, I. van (2008) *Nomadische Nederlanders?* Beschikbaar via: <http://mensenstrekken.nl>.
- Maagdenberg, V. van den (2004) (red.) *Jaarrapport Integratie 2004*. Rotterdam: ISEO.
- Mattheijer, M. (2000) De Toelating van Vluchtelingen in Nederland en hun Integratie op de Arbeidsmarkt. *AIAS research report 2*, juni 2000.

- Michalowski, I., E. Snel, J. Svensson en D. Thränhardt (2006) Nieuwkomers integreren. Een vergelijkende evaluatie van lokale programma's in Münster en Enschede. Beschikbaar via: <<http://www.muenster.de/stadt/zuwanderung/pdf/2006evaluatie.pdf>>
- Muus, P.J. (1998) SOPEMI-Netherlands 1998. *Migration, immigration and policy in the Netherlands : report for the OECD*. Utrecht: ERCOMER, Universiteit Utrecht.
- Nicolaas, H., A. Sprangers en A. Zorlu (2005) Migranten op de arbeidsmarkt. In: *DEMOS* 21: 17-20.
- Nicolaas, H. (2009) Steeds meer arbeidsmigranten naar Nederland. In: *CBS Webmagazine*, 14 januari 2009. Den Haag/Heerlen: CBS
- Oers, R. van (2006) *De naturalisatietoets geslaagd? Een onderzoek naar de totstandkoming en effecten van de naturalisatietoets*. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Penninx, R. (1988) *Minderheidsvorming en emancipatie. Balans van kennisverwerving ten aanzien van immigranten en woonwagenbewoners 1967-1987*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Putnam, R.D. (2007) E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century. The 2006 Johan Skytte prize lecture. In: *Scandinavian Political Studies* 30 (2) 137-174.
- Reek, E.W.A. van den en A. Igeh Hussein (2003) *Somaliërs op doorreis. Verhuisgedrag van Nederlandse Somaliërs naar Engeland*. Tilburg: Wetenschapswinkel.
- Sporton, D. en G. Valentine (2005) Identities on the Move: the integration experiences of Somali refugee and asylum seeker young people. Beschikbaar via: <http://www.identities.group.shef.ac.uk/pdfs/Somali_report_with_cover.pdf>
- Svensson, J., I. Michalowski en M. Seveker (2008) Ervaringen met de indicatorenmethodiek in een vergelijkende evaluatie van lokaal integratiebeleid. In: *Migrantenstudies* 24 (4): 251-273.
- Tillaart, H. van den, H.M. Olde Monnikhof, S. van den Berg en J. Warmerdam (2000) *Nieuwe Etnische Groepen in Nederland. Een onderzoek onder vluchtelingen en statushouders uit Afghanistan, Ethiopië en Eritrea, Iran, Somalië en Vietnam*. Nijmegen: ITS.
- Valentine, G., D. Sporton en K.B. Nielsen (2009) Identities and belonging: a study of Somali refugee and asylum seekers living in the UK and Denmark. In: *Environment and Planning D: Society and Space* 27(2): 234-250.
- WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Zorlu, A. en C.H. Mulder (2008) Initial and Subsequent Location Choices of Immigrants to the Netherlands. In: *Regional Studies* 42 (2): 245-264.

De VluchtelingenWerk IntegratieBarometer is een periodiek onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland. De vorige onderzoeken zijn gehouden in 2005 en 2006. VluchtelingenWerk Nederland beoogt met behulp van de IntegratieBarometer inzicht te verschaffen in diverse aspecten van integratie van vluchtelingen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft speciaal voor dit onderzoek gegevens beschikbaar gesteld met betrekking tot de demografische kenmerken, verblijfstatus, woonomgeving, verhuisbeweging, arbeidsparticipatie en uitkeringsafhankelijkheid van vluchtelingen. Vervolgens heeft onderzoeksbureau Regioplan een vragenlijst uitgezet onder bijna vijfhonderd vluchtelingen en aanvullende interviews gehouden. Deze werkwijze levert een gedetailleerd beeld op van de integratie van vluchtelingen in ons land.

'Mij valt vooral op dat het integratieproces van vluchtelingen anders verloopt dan dat van de 'gemiddelde' migrant, zo die laatste al bestaat. De start is meestal moeizamer; een vluchteling komt niet vrijwillig naar Nederland, zit vol negatieve ervaringen en heeft vaak ook nog lang moeten wachten op zekerheid over zijn of haar verblijfsstatus. Maar allens vergaat het ook vluchtelingen beter, soms zelfs beter dan de 'gemiddelde' migrant.'

Prof. dr. Han Entzinger, Hoogleraar integratie- en migratiestudies Erasmus Universiteit en
Voorzitter Commissie Opvang en Integratie VluchtelingenWerk Nederland.

VluchtelingenWerk Nederland
Postbus 2894
1000 CW Amsterdam
T (020) 346 72 00
F (020) 617 81 55
info@vluchtelingenwerk.nl
www.vluchtelingenwerk.nl

